

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 105

София, вторникъ, 29 юний

1932 г.

109. заседание

Събота, 11 юний 1932 г.

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 17 ч. 5 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народни представители	2409	вестникъ“, брой 16, отъ 20 априль 1932 г. (Съобщение)	2410
Питания:		2) за разрешаване на Поповската градска община да сключи заемъ. (Съобщение)	2410
1) отъ народнитѣ представители: Х. Трайковъ, П. Стоевъ, С. Ивановъ и А. Мартуковъ къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относно отвлечането на Симеонъ Кавракировъ на 8 юний т. г., 12 ч. вечерята, отъ хора на Иванъ Михайловъ, съ съдействието на властта. (Съобщение)	2410	3) за измѣнение и допълнение на закона за облекчение продоволствието и намаление на скъпо-тията. (Трето четене)	2411
2) отъ народния представителъ Л. Станевъ къмъ министра на правосъдието относно незадържане и неподвеждане подъ отговорностъ убий-цитъ на Дило Йотовъ Бойновъ, убитъ на 1 май т. г. въ с. Торосъ, Луковитска околия. (Съобщение) : : : : :	2410	Случка. Сборишване между народнитѣ представи-тели Д. Влаховъ и В. Станковъ при пререка-ния и приканване народния представителъ С. Ивановъ къмъ редъ по поводъ говоренето му по неотговаряне на отпразненитѣ отъ работни-ческата парламентарна група питания, безъ да му е дадена думата	2410
Законопроекти:		Бюджетопроектъ за разходите презъ 1932/1933 фи-нансова година по Министерството на народ-ното просвѣщение. (Докладване, разискване и приемане)	2411
1) за допълнение на чл. 1, буква Г, отъ закона за разрешаване на Бургазката градска община да сключи заемъ, публикуванъ въ „Държавенъ		Дневенъ редъ за следващото заседание	2447

Председателъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито. Присъствуватъ нужното, споредъ правилника, число народни представители.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Аврамовъ Аврамъ, Атанасовъ Русенъ, Бешковъ д-ръ Иванъ, Бойчиновъ Михаилъ, Бончевъ Тодоръ, Бошнаковъ Тодоръ, Бояджиевъ Асенъ, Василевъ Василь, Василевъ Йото, х. Галибовъ Юсеинъ, Георгиевъ Трифонъ, Даскаловъ Стефанъ, Дековъ Петко, Деневъ Андрей, Деневъ Сжби, Димовъ Вергилъ, Джанкардашлийски Димитъръ, Димчевъ Василь, Дойчиновъ Никола, Дойчиновъ Стефанъ, Докумовъ Борисъ, Икономовъ Димитъръ, Илиевъ Илия, Илиевъ Стойко, Ингилзовъ Иванъ, Йонетовъ Георги, Калфовъ Христо, Каракашевъ Никола, Кафеджийски Георги, Кирковъ Кирко, Кирчевъ Стефанъ, Киселички Христо, Коевски Василь, Кондаковъ Александъръ, Костовъ Георги, х. Лековъ х. Андрей, Лоловъ Господинъ, Лѣкарски Иванъ, Найденовъ Никола, Наумовъ Александъръ, Нейковъ Димитъръ, Омарчевски Стоянъ, Орозовъ Александъръ, Петковъ Борисъ, Петковъ Стефанъ, Петровъ Никола, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Никола, Рангеловъ Раденко, Рафиловъ Филипъ, Ризовъ Стойне, Славовъ Кирилъ, Стойковъ Апостолъ, Тодоровъ Димитъръ, Томчевъ Ангелъ, Тошевъ Никола, Христовъ Александъръ, Цокровъ Герго, Шидерски Едрю и Юртовъ Георги)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Ангелъ Томчевъ — 1 день;

На г. Димитъръ Икономовъ — 10 дни;

На г. Младенъ Синигерски — 2 дена;

На г. Стефанъ Кирчевъ — 1 день и

На г. Апостолъ Стойковъ — 2 дена.

Нѣкои народни представители искатъ отпускъ, който следва да имъ се разреши отъ Народното събрание.

Народниятъ представителъ г. Георги Йонетовъ, който се е ползувалъ досега съ 23 дни отпускъ, моли да му се разреши допълнителенъ 3-дневенъ отпускъ. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ допълнителенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Никола Поповъ, които се е ползувалъ досега съ 20 дни отпускъ, моли да му се разреши допълнителенъ 1-дневенъ отпускъ. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ допълнителенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Георги Маринчевъ, който се е ползувалъ досега съ 24 дни отпускъ, моли да му се разреши допълнителенъ 3-дневенъ отпускъ. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ допълнителенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Георги Вангеловъ, който се е ползувалъ досега съ 32 дни отпускъ, моли да му се разреши допълнителенъ 20-дневенъ отпускъ. Представя медицинско свидетелство. Които сж съгласни да му се разреши исканиятъ допълнителенъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Съобщавам на Народното събрание, че е постъпило питане от г. г. народните представители Христо Трайков, Петко Стоев, Стамат Иванов и Алекси Мартуков към г. министъра на вътрешните работи и народното здраве. Въ своето питане те привличат вниманието на Народното събрание върху това, че пресата е съобщила новината, какво на 8 юний т. г. въ 12 часа вечерта е бил отвлечен по „мистериозен“ начин неизвестен гражданин от ул. „Генералъ Паренсовъ“ от цивилни лица, съ автомобил, неизвестно къде. Според г. г. народните представители-запитвачи, отвлеченото лице е известно, било македонец, името му е Симеонъ Кавракировъ, хориствъ от Народния театър, родомъ от гр. Солунъ и понастоящемъ членъ отъ настоятелството на Солунското благотворително братство. (Чете) Неговото отвлечане, отъ всичко личи, е отъ хората на Иванъ Михайловъ, съ съдействието на властта. Отвлечането се дължи на обстоятелството, че той е активенъ деецъ въ прогресивното македонско освободително движение.

Г. г. народните представители, имената на които споменахъ, питатъ г. министъра: (Чете)

„1. Известно ли Ви е, че задигнатият е същото лице, за което ние споменаваме?

2. По чие нареждане е станало това отвлечане?

3. Докога бандити ще отвлечатъ български граждани?

4. Какви мърки сте взели и смѣтате да вземете за издирването на отвлечения?

5. Смѣтате ли да турите край на вилненията на тая банда отъ професионални убийци, или съ поведението си ще потвърдите за лишенъ път, че покровителствувате и насърчавате погромитъ надъ прогресивното македонско движение?

Това питане ще бѣде изпратено на надлежния министъръ, за да даде отговоръ.

Постъпило е също питане отъ народния представителъ г. Лазаръ Станевъ къмъ г. министъра на правосъдието, съ което, като напомнива на народното представителство, че на 1 май т. г. въ с. Торосъ, Луковитска околия, изъ засада е билъ нападатъ, застрелянъ въ главата и убитъ Дило Йотовъ Бойновъ, деятелъ на мѣстната работническа група, пита г. министъра: (Чете)

„1. Защо убийцитъ на Дило Йотовъ Бойновъ не сѫ задържани и подведени подъ отговорностъ?

2. Не смѣта ли, че съ този начинъ на действия на покровителство на убийцитъ се насърчава полицията къмъ нови убийства и престѣпления?

3. На кое основание и по кой законъ се покровителствуватъ полицантъ-убийци на работниците и селянитъ, и

4. Какво смѣта да направи за наказание на убийцитъ?

Това питане също ще бѣде изпратено на надлежния министъръ, за да даде своя отговоръ.

Съобщавамъ също така на Народното събрание, че сѫ постъпили:

Отъ Министерството на вътрешните работи и народното здраве — законопроектъ за допълнение на чл. 1, буква „г“, отъ закона за разрешаване на Бургазката градска община да сключи заемъ, публикуванъ въ „Държавенъ вестникъ“ брой 16, отъ 20 априлъ 1932 г. (Вж. прил. Т. I, № 85)

Отъ същото министерство — законопроектъ за разрешение на Поповската градска община да сключи заемъ. (Вж. прил. Т. I, № 86)

Тия законопроекти ще се раздадатъ на г. г. народните представители и ще се поставятъ на дневенъ редъ.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ...

С. Ивановъ (раб): Г. председателю! Искамъ думата.

Председателъ: По каквъ въпросъ?

С. Ивановъ (раб): Въ връзка съ питането, което депозирахъ днесъ.

Председателъ: Когато дойде да Ви се отговаря на питането, ще Ви дамъ думата. Сега не Ви давамъ думата.

С. Ивановъ (раб): Г. председателю! Искамъ думата.

Председателъ: (Звъни) Не Ви давамъ думата.

С. Ивановъ (раб): Защо не ми давате думата? По кой редъ и по кой правилникъ може да ми се отнема думата? Ние искаме бързо да ни се отговори на това питане, защото отъ досегашната практика се вижда, че правителството не е чуждо на тия золуми, които се вършатъ надъ прогресивнитъ македонски елементи.

Председателъ: (Силно звъни) Нѣмате думата!

С. Ивановъ (раб): Ние протестираме за това умишлено отбѣгване да се даде отговоръ на единъ въпросъ, който живо интересува македонската емиграция.

Председателъ: (Звъни) Не едѣтъ пътъ Ви се е давало думата.

С. Ивановъ (раб): Ние можемъ да твърдимъ, че действително това хулиганство...

(Възражения и тропане по банкитъ отъ мнозинството. Квесторътъ Н. Гашевски отива при С. Ивановъ и го приканва къмъ редъ. Народниятъ представителъ Димитъръ Влаховъ също отива при работниците и се сборичка съ народния представителъ В. Станковъ. Намѣсватъ се и други народни представители отъ работническата група и мнозинството. Глъчка)

Председателъ: (Силно и продължително звъни) Моля, г-да, седнете по мѣстата си. (Пререкания между работниците и нѣкои народни представители отъ мнозинството и отъ македонската група)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Моля ви се, г-да, седнете по мѣстата си. (Пререканията и глъчката продължаватъ)

Председателъ: (Силно звъни)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: (Къмъ работниците) Слушайте, г-да, ще ви изпѣдимъ. (Глъчката продължава)

Председателъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: (Къмъ работниците) Вие искате да правите скандали. Споредъ правилника, вие имате право да направите питане. Ще чакате да ви се отговори.

П. Напетовъ (раб): Имаме право и протести да правимъ.

Председателъ: (Звъни)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ще дадете правото на г. министъра на вътрешните работи да ви отговори на питането, следъ като го проучи. Защо искате, мимо правилника, още днесъ да ви се отговори? Найсетне министърътъ не е готовъ. Азъ самъ си взехъ бележка отъ питането ви.

П. Напетовъ (раб): Имаме маса питання, на които не се отговаря.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ако искате да правите скандали, мимо правилника, трѣбва да знаете, че ние имаме начинъ, мимо правилника, да се разправимъ съ васъ. Това ли желаете?

Х. Трайковъ (раб): Не.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Като не желаете, тогава ще чакате да се сложи питането на дневенъ редъ и да ви се отговори. Разбирате ли? Какви сѫ тия безобразни работи?

П. Напетовъ (раб): Ние искаме бързъ отговоръ.

Министъръ д-ръ А. Гиргановъ: Сега сте депозирали питането си. Сега научавамъ, че имате такова питане.

П. Напетовъ (раб): Ние искаме отъ Васъ бързо да отговорите, защото животътъ на този човѣкъ е въ опасностъ. Трѣбва да му се помогне. Можемъ да го спасимъ чрезъ едно енергично намѣсване.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Съ вашитъ безобразия ще го спасите!

Х. Трайковъ (раб): Ние заявяваме, че не искаме да нарушаваме реда и да правимъ скандали. (Шумъ)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Правите декларация, че не искате да нарушавате реда, а ето пакъ вѣднѣхте юрюрдия. Седнете на мѣстата си. Ще ви изпѣдимъ.

Х. Трайковъ (раб): Ние заявяваме, че не искаме да на-
рушаваме реда; ние не сме скандалджии.

Министър-председател Н. Мушановъ: Ами какви сте?

П. Мърмевъ (мак): Азъ се чудя, какъ правителството
може да търпи тѣзи господа. Това е тероризиране на Съ-
бранието.

А. Неновъ (раб): Мълчете, бандити! Убийци на Дими-
търъ Михайловъ! Сега избивате и други македонски
дейци.

Министър-председател Н. Мушановъ: (Къмъ работни-
ците) Моля тишина, г-да, защото иначе ще постъпимъ по
другъ начинъ. Разберете го! Нѣма да тормозите цѣлата
Камара.

Председателъ: Пристъпваме къмъ първа точка отъ
дневния редъ — трето четене на законопроекта за измѣ-
нение и допълнение на закона за облекчение продовол-
ствието и намаляване на скѣпотията.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта на трето
четене.

Секретаръ А. Кантарлиевъ (д): (Прочита изцѣло за-
конопроекта, безъ измѣнение)

Председателъ: Пристъпваме къмъ гласуване.

Моля онѣзи г. г. народни представители, които при-
ематъ на трето четене законопроекта за измѣнение и
допълнение на закона за облекчение на продоволствието
и намаляване на скѣпотията тѣй, както се прочете отъ
г. докладчика, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието
присема. (Вж. прил. Т. II, № 63)

Минаваме къмъ втора точка отъ дневния редъ —
второ четене на бюджетопроекта за разходите по Мини-
стерството на народната просвѣта за 1932/1933 финансова
година.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ С. Патева (з): (Чете)

„Б Ю Д Ж Е Т Ъ“)

ва разходите по Министерството на народ-
ните за 1932/1933 финансова година“.

Председателъ: Има думата народниятъ представи-
тель г. Стоянъ Омарчевски.

Обаждаатъ се: Нѣма го.

Председателъ: Има думата народниятъ представи-
тель г. Крумъ Кораковъ.

К. Кораковъ (д): (Отъ трибуната) Г. г. народни пред-
ставители! Сложениятъ за разглеждане днесъ бюджетно-
проектъ на Министерството на народната просвѣта е
единъ отъ най-важнитѣ бюджетопроекти. По своя раз-
мѣръ той е трети по редъ. По харченитѣ суми отъ дър-
жавното съкровище за разнитѣ ресори, народната про-
свѣта иде следъ желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ.
Предвидената сума въ бюджетопроекта за народната про-
свѣта е близо 1 милиардъ лева. Обаче учебни заведения,
въ които се дава образование на децата на българския
народъ, има не само подъ ведомството на Министер-
ството на народната просвѣта. Знаете добре, че имаме
търговско-промишлени училища, имаме земледѣлски учи-
лища, имаме специално телеграфо-почтенско и желѣзно-
пѣтно училище къмъ Министерството на желѣзницитѣ.
Следователно, ако вземемъ разходите, които онзи день
гласувахме по бюджетопроекта на Министерството на
търговията, промишлеността и труда, за професионал-
нитѣ училища; ако прибавимъ и разходите, които по-
рано гласувахме по бюджетопроекта на Министерството
на земледѣлството и държавнитѣ имоти, за земледѣлскитѣ
училища, и ако прибавимъ и онѣзи разходи, които об-
щинитѣ харчатъ за училищата у насъ, ще излѣзе, че бѣл-
гарскиятъ народъ годишно дава надъ 1½ милиарда лева
за образованието и културата на нашето подрастващо по-
коление — една сума доволно голѣма спрямо общия ни
държавенъ бюджетъ, бихъ казалъ, една четвъртъ отъ
цѣлия държавенъ бюджетъ. Щомъ българскиятъ народъ
харчи такава грамадна сума за своето образование, много

естествено, че интересътъ на всѣкого отъ насъ къмъ
образованието трѣбва да бѣде особено голѣмъ. Сѣщо
така и интересътъ на народа къмъ образованието е много
основателенъ, много резоненъ, защото онзи, който харчи
много пари за своето образование, много естествено, има
право и основание да иска да види какви резултати се
получаватъ отъ него.

Г-да! Отъ нѣколко години насамъ у насъ се говори,
че нашата образователна система е погрѣшна, че е нужно
да се въведе една нова система, да се направятъ доста
сериозни корекции, дори да се измѣни изцѣло до-
сегашната образователна система. Въ последнитѣ две
есени на миналото Народно събрание бившиятъ мини-
стеръ на просвѣтата г. Найденовъ е давалъ обещания,
че той въ най-скоро време ще приготви надлежния про-
ектъ, съ който ще се измѣни изцѣло системата на нашето
народно образование. Но въпрѣки тия негови обещания,
въпрѣки винаги повтарянитѣ критики въ Народното съ-
брание по отношение съществуващата образователна
система, Демократическиятъ съговоръ слѣзе отъ властъ
безъ да даде на българския народъ единъ новъ законъ
за народната просвѣта, безъ да даде една нова образо-
вателна система; следователно, остана си сегашната
система, съ онѣзи дефекти, съ онѣзи неудобства, съ онѣзи
несъобразности, които неведнѣжъ сѣ бивали изтъквани
въ Народното събрание. И, г-да, ако азъ вземамъ думата,
не искамъ да критикувамъ никого, но искамъ само да
направа единъ констатации и да помоля г. министъра на
народната просвѣта, ако той пристѣпи — а азъ съмъ
напълно увѣренъ, че той това ще направи — къмъ из-
работването на единъ новъ законъ за народната про-
свѣта, за народното образование, да вземе предъ видъ
всички констатации и всички пожелания.

Г-да! Всѣки отъ насъ констатира и знае, че общъ е
всѣхъ повикътъ противъ онзи грамаденъ контингентъ на
интелигентни хора, които ежегодно напускатъ нашитѣ
учебни заведения, противъ онзи грамаденъ умственъ про-
летариатъ, който смуцава не само спокойствието на ба-
щитѣ и майкитѣ, на родителитѣ, който не само смуцава
партитѣ у насъ, но който почва да смуцава — има вече
признаци — и обществения порядѣкъ въ България. И
ако действително имаме едно свръхпроизводство на ин-
телигентни хора, ако на държавната трапеза — какъвто,
впрочемъ, е билъ навикътъ досега — не могатъ да на-
мѣрятъ мѣсто онѣзи, които свѣршватъ училищата, много
естествено, че трѣбва да се каже, какво досегашната
образователна система не гарантира на тия, които свѣр-
шаватъ гимназитѣ, да намѣрятъ начинъ за прехрана въ
живота, че тѣ даватъ едно образование, което не дава
възможностъ на тия, които го добиватъ, да се справятъ
съ живота, вѣтъ отъ държавната трапеза, че това е едно
образование, следователно, което е очевидно погрѣшно и
като такова ще трѣбва да бѣде основно коригирано за
въ бѣдеще, всѣки единъ младежъ, който свѣршва учи-
лище, ако не може да намѣри работа на държавната
трапеза, да може вѣтъ отъ нея да се справи съ живота.

Г-да! У насъ досега се е говорило, и много основа-
телно, че сръдношколско образование се дава на много
хора. Този повикъ, безспорно, е много искренъ. Всѣки
отъ насъ знае, че въ България има твърде много мъжки
и девически гимназии, че ежегодно въ България 40 хи-
ляди младежи следватъ сръдни учебни заведения, че еже-
годно българскиятъ Университетъ изпуска маса свѣтъ,
който не може да намѣри работа. Щомъ тази е конста-
цията, тогава се явява нуждата нашето образование да
бѣде нагледно така, че да се намали контингентътъ отъ
интелигентни хора, чакащи отъ държавата или отъ об-
ществениитѣ учреждения служби и да бѣде такова, че
свѣршилитѣ сръднитѣ училища да могатъ да се справятъ
по-лесно въ живота. Прочее, г-да, ако тази е общата кон-
статация, че у насъ ще трѣбва да стане реформа въ обра-
зованието, тогава се явява въпросътъ: каква трѣбва да
бѣде нашата бѣдеща образователна система, на какви ос-
нови трѣбва да сложимъ за въ бѣдеще нашето образование?

По силата на основния законъ, основното образование
у насъ е задължително. Вие знаете, че въ миналото основ-
ното образование бѣше задължително само четири години,
обаче впоследствие, съ новия законъ за народното просвѣ-
щение, се прие да бѣде задължително въ разстояние на
седемъ години, т. е., отъ 7 до 14 годишна възраст всѣко
дете е длъжно да посещава основно училище и прогимназия.
Но явява се въпросъ: щомъ държавата е длъжна да
даде образование на всѣко дете отъ 7 до 14-годишна въ-
зраст, принципътъ на задължителното образование прока-
ранъ ли е абсолютно, или не е прокаранъ?

*) За текста на бюджетопроекта вж. прил. Т. I, № 70.

Г-да! За голямо съжаление, макар че ние твърде много говорим, че в България образованието се дава на почти всички деца, трябва да признаем, че напоследък принципът на задължителното образование сравнително е вече нахърнен, не се спазва. Това се вижда от данните в доклада на Учебния съвет, в който се казва, че в България 80—100 хиляди деца не посещават първоначалното училище, или, ако почнат да го посещават, не го свършват. Следователно, принципът на задължителното първоначално образование е нахърнен и г. министърът на народното просвещение, когато ще изработва бъдещия закон за народното просвещение, ще трябва да предвиди всички мърки, които този принцип да бъде прокаран абсолютно. Ние говорим, че сме демократична страна, че в България държавата е длъжна да даде всякому грамотност, обаче имаме тоя факт: 100.000 деца в България годишно остават вън от народното училище. Следователно, трябва да се вземат мърки, за да може тези деца да получат поне оная грамотност, която е необходима на всеки гражданин и селянин.

Причините за неприлагане принципа на задължителното образование са безспорно много. Първата причина е бедността, която настъпва непрекъснато у нас; втората причина е характерът на българското народно стопанство; третата причина е липсата на всякаква благотворителност от страна на общините за подпомагане ония деца, които по една или друга причина нямат средства да посещават първоначалното училище; четвъртата причина е липсата на училища в някои селища, където наистина трябва да се направи всичко възможно, за да може да се построят училища.

Г-да! Съгласно закона за народното просвещение, броят на учителите зависи от броя на подлежащите на задължително учение деца. Броят на учителите не е малък. Аз намирам в тазигодишния бюджет, че броят на учителите е увеличен близо с 1000 души. Изглежда, че всяка година учителският персонал се увеличава, по простата причина, че у нас се увеличава населението. Следователно, не е липсата на учители причина, за да не могат да бъдат приобрани всички деца в училищата, но причината е, че в закона за народното просвещение има положения, които наистина правят невъзможно да има във всяко село, във всяко селище, надлежното училище.

К. Русиновъ (раб): Но нали навсякъде има участъци, гледайте си работата!

К. Кораковъ (д): И участъци има, но повече училища има.

С. Патеъ (з): (Към К. Русиновъ) Твоето обаяване показва, че трябва да има участъци.

К. Кораковъ (д): Аз вярвам, че г. министърът, когато ще дава обяснения по своя бюджетпроект, ще каже в колко селища няма училища и какво трябва да се направи в бъдеще, за да може наистина в отдалечените селища, в които няма училища, децата да могат да посещават училището в най-близкото село. Г-да! Известно ви е, че в България има колиби в разни балкански места, где то птищата са свършено лоши, и поради това, че в тези колиби има по-малко от 20 деца, подлежащи на задължително обучение, не може да има училище. Ще трябва, казвам, министърът на народното просвещение да направи всичко възможно, щото тези деца да посещават училището в най-близкото село. И аз бих замолил г. министра на народното просвещение да си вземе бележка и да усвои една система на пансионати към основните училища. Ако едно малко дете не може да измине едно разстояние от 3 км. зимно време, в време на дъжд, в време на кал; ако то няма в своя дом свободен човек, който да го придружава до училището, откриването на един пансион, макар и малък, към местното селско училище, бих казал към централното училище, в централното селище, към което се числят околните колиби — един пансионат малък, вавешдан много просто, без да има нужда от готвач, защото всяко дете ще си носи и своята храна — такъв един пансион ще даде възможност на всяко едно дете от дадено селище да бъде редовно в училището и зимно време, и в лошо време, и в малко време, въобще в време, когато детето не може, по едни или други причини само да отиде до училището.

Следователно, независимо от другите причини за непосещаването на тия училища от децата, аз мисля, че

една от най-важните причини е тази, че няма във всяко едно селище училище. Ще трябва да се направи възможно, щото децата да преживяват в този пансионат през нощта и да не са принудени да отиват всяка сутрин до своите училища. По този начин ще се създаде у децата едно желание, непременно, редовно да посещават училището. Г. г. народни представители! Забелязано е, че наистина процентът на онези деца, които не посещават училищата, е малък, но процентът на онези деца, които впоследствие напускат училището, става все по-голям и по-голям и най-подир достига до 15% от ония деца, които са задължени да посещават училището. Тия деца не могат да добият първоначално образование.

Г-да! Втората причина, за да не може да се приложи принципът на задължителното учение, е липсата на сгради, на училища, въобще липсата на удобни помещения. Във това отношение бившият министър на просвещата г. Омарчевски, известно ви е, че използва кредита и можа да направи в някои и други места удобни училищни сгради. Но, г. г. народни представители, в това отношение трябва да се констатира, че в бъдеще, в новия закон за народната просвета, ще трябва да се предвидят правила за бъдещия строеж на училищата. Ние ще трябва да вземем поука от миналото, за да не повторим ония грешки, които се направиха по отношение строежа на тия сгради. Знаете, че на някои села се дадоха много пари, за да си направят големи училищни сгради. Знаете, че сега общините са свършено обеднели и са в невъзможност да изплащат дадените им пари. Следователно, ония, които потахнаха тия общини да си направят добри училищни сгради, поставиха тия общини в невъзможност да съществуват сега, защото навремето са решили да строят едни сгради твърде големи за техните нужди. Следователно, ще трябва в бъдеще, когато ще се строят училищни сгради, да бъдем твърде много разумни и да правим такива училищни сгради, които да бъдат и икономични, и удобни, и да отговарят на нуждите на всяко едно село, а да не правим онова, което сме свикнали да правим при другите наши обществени строежи.

Напоследък, в времето на Демократическия съговор, се строиха училища в земята област. Но трябва да се констатира, г. г. народни представители, че държавата там беше страшно разточителна. Похарчиха се твърде много пари, направиха се твърде големи училищни сгради в малки села, и сега тия сгради се рушат, и общините нямат средства за тяхната поддръжка.

Прочее, да свърша по тоя пункт. В бъдеще, когато се строят училищни сгради, ние ще трябва да усвоим тоя именно принцип — принципът на кооперативния строеж и при утвърждаването на надлежният проект ще трябва Министерството на народната просвета да даде нареждания, тия проекти да бъдат икономични, сградите да бъдат малки, да бъдат удобни и да не надвишават по никакъв начин нуждите на всяко село в дадено време. Ще трябва да преставем да строим грамадни обществени сгради и специално грамадни сгради за училища, защото тоя строеж е скъп, общините забравят и спира всякакъв обществен живот там.

Г-да! Второто училище, което у нас е тоже задължително, е прогимназията. Безспорно, в туй отношение у нас се направиха пак някои грешки, и аз ще моля г. министра на народната просвета, ако прави проект за нов закон за народното просвещение, да възприеме в него друг начин за откриване на прогимназии. Трябва да се признае, че у нас прогимназиите са твърде много, защото ние напущахме системата да имаме районни прогимназии, които биха най-добрия тип прогимназиални училища. Във това отношение ние ще видим, че в бюджетпроекта учителите в прогимназиите са увеличени с 1048 човека, защото, съгласно закона за народното просвещение, може да се открива прогимназиален класъ всякъде, където има 15 ученици, записани в списъка за задължителното учение. Това, безспорно, е твърде много скъпо и ще трябва за в бъдеще да напуснем този начин за безразборно откриване на прогимназии и да преминем към системата на районните прогимназии. Районните прогимназии ще бъдат по-добре обзаведени, ще имат повече ученици, ще имат по-големи помещения, ще имат кабинети и необходимите удобства, та да могат да дадат по-сериозно прогимназиално образование.

Какво е сега, г-да, по селата? Всеки от вас е ходил и знае, че в някои села има прогимназиални

класове съ по 5—6 ученика. Тамъ нѣма никаква покъщнина. Ученикѣтъ, който свърши трети класъ, нѣма въ-елементарни познания по физика и по химия, и когато отиде въ гимназията, се оказва съвършено негоденъ да следва гимназиалните класове.

Прочее, ако г. министърътъ на народната просвѣта прави въ бъдеще новъ законопроектъ за народното просвѣщение, моля го да си вземе бележка и да въведе въ него системата на районните прогимназии, защото само така ще се подсури тѣхната издръжка; само така ще има повече сръдства за тѣхното обзавеждане и само въ тѣхъ, отъ друга страна, ще има възможност да се помисли и за намаление отчасти на прогимназиалния учителски персоналъ, което намаление, при липсата на възможност да увеличимъ държавния бюджетъ, ще ни помогне да увеличимъ заплатитѣ на прогимназиалните учители. Защото, г. г. народни представители, трѣбва да признаемъ, че, независимо отъ законните положения, независимо отъ това, дали има или нѣма добра училищна среда, все учителятъ си остава най-важниятъ факторъ въ народното образование. Учителятъ — това е, бихъ казали, душата на училището. И когато имате добъръ учител, когато имате учител, който е стабилизирани на своето мѣсто, който е добре платенъ, който е по-културенъ, съ по-голямъ цензъ, много естествено е, че имате и по-добро образование и по-добра училищна работа. Трѣбва да се признае, че у насъ учителството не е добре платено, то получава съвършено малки заплати, то е винаги недоволенъ и неговото положение е предизвиквало съчувствие въ сръдта на цѣлия български народъ. Но като се вземе предъ видъ сегашното материално положение на държавата; като се вземе предъ видъ, че преживяваме голѣма икономическа криза, мисля, че още за много години по никакъ начинъ не ще ни бъде възможно да увеличимъ заплатитѣ на учителитѣ. И, следователно, ако става дума за нѣкакво подобрение на положението имъ, ще трѣбва да се направи всичко възможно, за да имъ дадемъ повече работа, като създадемъ повече класове, като увеличимъ числото на ученицитѣ въ единъ класъ, като наредимъ по-големи отлѣдения, така че да превинимъ оная норма, която сега съществува въ закона за народната просвѣта.

Г. г. народни представители! Изказвамъ туй пожелание къмъ г. министра на народната просвѣта и го моля, ако прави новъ законъ за народното просвѣщение, да предвиди въ него да бъде увеличена нормата за откриване на прогимназии. Въмѣсто да се откриватъ такива тамъ, гдето има 15 деца, записани въ списъка за задължително образование, да се откриватъ тамъ, гдето има поне 25 деца записани. Защото, наистина, би било доста голѣмъ разкошъ, ако ние дадемъ на единъ учител да обучава на година само 15 деца, които въ края на годината оставатъ не 15, но 8 или 9. Тази норма трѣбва да се увеличи още по отношение основното образование. Нормата 40 деца по списъкъ е една норма, мисля азъ, доста малка. Таа норма ние ще трѣбва да я увеличимъ, защото фактически, ако въ началото на годината постѣпватъ 40 деца въ училище, въ края на годината, поради това, че населението постоянно бедѣе и че то има нужда вече отъ своитѣ деца за работа — обикновено намалението е 15% — въ края на годината остава едно отлѣнение съ 28—30 деца. Като се направи такова увеличение на тази норма, вече тогава ще може да се говори, г. г. народни представители, и за увеличаване заплатата на основните учители, като се намали тѣхниятъ брой и едновременно съ това се увеличи и тѣхната подготовка. Защото ще трѣбва да се признае, че напоследѣкъ се чуватъ гласове, какво нужно е вече да се увеличи цензътъ на прогимназиалния и на основния учител. И въ това направление вече се направиха първите постѣпки. Известно ви е, че съ новия бюджетопроектъ се закриха седмнитѣ класове на педагогическитѣ училища. За въ бъдеще ние нѣма да имаме вече такива. Защото, споредъ бъдещия проектъ, който се готви, всѣки гимназистъ ще може да стане учител, ако свърши двегодишенъ специаленъ курсъ. Съ тѣзи въобще бъдещи проекти се повдига, бихъ казалъ азъ, културното ниво на народния и прогимназиалния учител.

Г. г. народни представители! Забелязано е, че колкото е въобще подготвенъ персоналетъ въ основните училища, толкова има дефекти въ персонала на прогимназиалните училища, защото персоналетъ въ основните училища е строго цензованъ, а въ прогимназиите обикновено отива персоналъ, който не е цензованъ. И въ туй отношение ще трѣбва да се направи всичко възможно, въ бъдещия законопроектъ да се предвидятъ повече учителски институти, които наистина да могатъ да пустнатъ повече цензованъ прогимназиаленъ персоналъ, та да може и въ този родъ

училища ние да имаме персоналъ, който наистина да е и по-културенъ, и по-образованъ, и съ по-големи вещици да може да ръководи учението.

Г-да! Тѣзи сж накратко бележитѣ, които азъ правя по отношение на тѣзи два рода училища — основни и прогимназиални — и ще моля г. министра на народната просвѣта да вземе бележка отъ това, което е мое пожелание и, ако той се реши най-после — а това е вече една необходимост на времето — да пристѣпи къмъ изработване на новъ законопроектъ за народната просвѣта, тия именно пожелания да влѣзатъ въ новия законопроектъ, за да може наистина ние да направимъ образованието по-задължително и, отъ друга страна, още да направимъ всичко възможно, да бждатъ въ скоро време селата снабдени съ надлежните, добре мобилирани и добре устроени, училищни сгради.

Г-да! Другъ типъ училища у насъ сж така нареченитѣ сръдни учебни заведения или гимназии. Гимназиите у насъ сж много. И тѣзи гимназии, безспорно, ще трѣбва да бждатъ съкратени.

Нѣкой отъ представителитѣ: (Възражава нѣщо)

К. Кораковъ (д): Да, съгласенъ съмъ, защото тѣзи сръдни учебни заведения ще трѣбва да бждатъ пригодни така, че наистина тѣ да даватъ едно образование на младежи, които да могатъ да продължаватъ само своето висше образование. Иначе, ако гимназията бжде оставена въ сегашното положение, при сегашната програма, много естествено е, че тя дава единъ контингентъ хора, които не могатъ да се справятъ въ живота; единъ контингентъ хора, които утре нѣма да могатъ, поради липса на сръдства, да следватъ въ университета, въ 7-тъ му факултета, а отъ друга страна нѣма да могатъ да бждатъ настанени на работа, защото, съгласно законитѣ на страната, разни цензове се приематъ за разнитѣ служби и гимназиалното образование ще стане образование, съ което младежътъ нѣма да може да заема вече разни държавни или обществени служби.

Другиятъ родъ училища, г-да, сж така нареченитѣ реалки — оный родъ училища, спрямо който действително сж насочени критикитѣ почти отъ всички страни. Азъ имамъ случай да прегледамъ дневникитѣ отъ последните сесии на Народното събрание и тамъ констатирахъ, че почти отъ всички страни всички оратори отъ разнитѣ политически групировки сж говорили, че този родъ училища у насъ, реалкитѣ, сж едно недомислие, че този родъ училища у насъ ще трѣбва да бждатъ, безспорно, реформирани, споредъ едни, а споредъ други ще трѣбва да бждатъ съвършено закрити, като ненужни, като останатъ само сръдните учебни заведения, гимназиите, които действително да даватъ образование на оная младежъ, който следва университета. И въ бюджетарната комисиия, г-да, по този въпросъ се развиха, безспорно, голѣми дебати, защото главниятъ въпросъ, който се сложи по отношение на тѣзи реалки, бѣше: отъ къде да се намѣрятъ сръдства за тѣхната издръжка? Констатирано е отъ всички страни, че нашитѣ общини материално сж вече съвършено зле, че учителитѣ въ тѣзи реалки не сж получили заплатата отъ много месеци. И се явява въпросътъ: ако тия реалки не могатъ да бждатъ закрити по силата на това, че законътъ не позволява тѣхното закриване за сега, а, отъ друга страна, населението би направило твърде много протести, ако сега бждатъ закрити, безъ да има другъ родъ училища, които да ги замѣстятъ, то какво да стане съ тѣхната издръжка? Развиха се голѣми дебати, г. г. народни представители, но най-после се дойде до онова, което ние винаги правимъ — сложихме издръжката на реалкитѣ върху държавата. А тѣхната издръжка, мисля азъ, съвсемъ погрѣшно се смѣта, че струва 30 милиона лева. Споредъ доклада на г. министра на народната просвѣта, въ България има 43 реалки и тѣхната издръжка само за персоналъ струва около 30 милиона лева. Фактически, г. г. народни представители, азъ мисля, че тая сума е малка, защото, независимо отъ учителския персоналъ, тия реалки иматъ нужда отъ покъщнина, отъ отопление и осветление и пр., така че тѣхната издръжка ще струва повече отъ 45 милиона лева. Следователно, явява се въпросътъ: като не можемъ да преговаримъ държавния бюджетъ, защото г. министърътъ на финанситѣ казва, че нѣма сръдства, и, отъ друга страна, дадената сума за бюджета на Министерството на народната просвѣта не може да бжде повишена, откъде да вземемъ сръдства за издръжката на тия училища? Прибѣгна се тогава къмъ разни сръдства, които, споредъ мене, сж палиативи и отъ тѣхъ нѣма да бждатъ получени необходимитѣ сръдства. Прибѣгна се къмъ едно сръдство, мисля азъ, много неу-

добно, особено въ туй време, което ние сега преживяваме — към увеличение таксите на учениците въ сръдните учебни заведения отъ 500 на 1.200 л. Туй увеличение, г. г. народни представители, ми се струва, че свършено трудно ще се понесе, сега особено, отъ онзи слой български граждани, които иматъ повече деца — а знае се, че обикновено това сж по-бедните хора — да плащатъ сега по-голъми такси, 1.200 л., вмѣсто 500 л.

Н. Стамболиевъ (з): 1.000 л., а не 1.200.

К. Кораковъ (д): 1.200 л.

Министъръ К. Муравиевъ: За едни таксата се увеличава, за други се намалява; за тѣзи отъ държавните гимназии се увеличава, а за онѣзи отъ общинските гимназии се намалява.

К. Кораковъ (д): Следователно, това увеличение на таксите за учениците отъ държавните гимназии, г. г. народни представители, ми се струва, е едно увеличение, което, особено въ туй време на голѣма икономическа криза, наистина, свършено трудно ще се понесе, както казахъ, отъ онзи слой хора, които иматъ по две и повече деца въ сръдните учебни заведения. Увеличението на училищните такси у насъ, г-да, не е сръдство за добиване ресурси за издръжка на реалките, защото то може да има свършено обратния резултатъ. Мене ми се струва, че догодина тая смѣтка, която сега се прави, нѣма да излѣзе, защото много хора, които досега, по единъ или другъ начинъ, можеха да намѣрятъ 500 л. за такса, догодина, поради увеличението на таксата, ще направятъ всичко възможно и ще взематъ общинско удостоверение, за да могатъ да прокаратъ своите деца въ сръдните учебни заведения безъ такси. Следователно, оная сума, която се очаква да постѣпи отъ увеличената такса, нѣма да постѣпи и по този начинъ едно отъ перата, съ които се подсигурира съществуването на реалките, нѣма да се реализира.

Второто приходно перо, г-да, което се търси и което се прие за реалките, е да се увеличи таксата на онѣи ученици, които следватъ въ чуждите училища у насъ. Действително, това е една мѣрка, която всѣки отъ насъ намира, че трѣбва да бѣде възприета. Г-да! У насъ напоследъкъ почнаха да се отварятъ твърде много чужди училища, които всѣки день прибиратъ все повече и повече деца на българи, на български подданици. Азъ не зная въ София колко такива училища има, не зная въобще колко е броятъ имъ въ цѣла България. Доколкото чувамъ, въ цѣла България имало около 50 чужди учебни заведения, които сж прибрали въ своите стени повече отъ 10 хиляди български деца, които по тоя начинъ сж откъснати отъ своята родна школа и се намиратъ при едни свършено други условия, при едни свършено други методи на обучение. При разискването въ бюджетарната комисия, г. г. народни представители, се констатира печалниятъ фактъ, че шефътъ на тукашното училищно настоятелство, училищни настоятели, директори на прогимназии, учители отъ български гимназии и прогимназии въ София пращатъ своите деца въ чуждите училища.

С. Таковъ (з): Това е право.

К. Кораковъ (д): Туй, г-да, е една много печална констатация и ще трѣбва въ бъдещия законъ за народната просвѣта да се предвидятъ всички мѣрки и санкции, што да се забрани на българинъ да праща своето дете въ чуждо училище. Защото, г. г. народни представители, чуждотото училище обучава по свой методъ, съ дадена тенденция — не искамъ да кажа каква е тя. Чуждотото училище учи едно дете по свършено другъ маниеръ и това дете губи онова, което се казва националностъ, онова, което се казва родна наука, онова, което се казва българщина и отношение къмъ своите другари и съученици.

Ще трѣбва, г. г. народни представители, шомъ има такива български граждани, които, макаръ и да взематъ участие въ народната просвѣта, намиратъ, че тая просвѣта не е достатъчно издигната, а пращатъ своите деца въ чуждите училища, да се предприематъ сега бюджетни мѣрки спрямо тѣхъ, за да може да се подпомогне издръжката на тия именно реалки. И това решение, което се взема отъ бюджетарната комисия, да се плаща такса — мене ми се струва, 2.000 л. на дете — отъ онзи българинъ, който изпраща детето си въ чуждо училище, е една мѣрка, която, вѣрвамъ, ще даде ползотворни резултати не само фискални, по отношение издръжката на реалките, но ще има още и морално значение. Това ще е едно подсказване къмъ онѣи бащи — особено директори на

гимназии и прогимназии и учители, особено онѣи, които желаятъ у насъ да минаватъ за голѣми патриоти — които пращатъ децата си въ чуждо училище. А струва ми се, че въ София не сж малко такива патриоти. Изглежда, че по-ловината София е само отъ патриоти! . . . На тия хора ще трѣбва да се подсказже . . .

Г. Калъповъ (д): Най-голѣмите предатели сж въ София,

К. Кораковъ (д): Е, да, но кичатъ се съ термина „патриоти“. Нали знаете, г. Калъповъ, че въ София има маса сдружения, които казватъ, че въ тѣхните редове сж голѣми патриоти!

Т. Кънчевъ (д. сг): Въ всѣки случай, най-голѣмите патриоти въ България сж свършили Робертъ-колежъ. Туй да го знаете.

К. Кораковъ (д): Когато ние въ България имаме гимназии, прогимназии и основни училища, мене ми се струва, че всѣки българинъ върши предателство, който си изпраща детето въ чуждо училище.

Т. Кънчевъ (д. сг): Това, за което Вие приказвате, е патриотарство а не патриотизъмъ.

К. Кораковъ (д): Азъ не зная кой е патриотъ, но работата е тамъ, че всѣки българинъ трѣбва да учи своето дете на такъвъ езикъ, какъвто говори.

Г. Говедаровъ (д. сг): Не бива да критикуваме безразборно чуждестранните училища у насъ и да отричаме правото на родителите да пращатъ своите деца тамъ. Не можемъ да отречемъ, че има у насъ редъ чуждестранни училища добре организирани и които представляватъ огнища на български национализъмъ. Такъвъ е случаятъ съ френския колежъ „Св. Августинъ“ въ Пловдивъ.

К. Кораковъ (д): Азъ зная това, г. Говедаровъ. Може да пѣятъ „Шуми Марица“, може да правятъ разни манифестации, но мене ми се струва, че вашиятъ френски колежъ въ Пловдивъ не дава добро българско възпитание на своите питомци.

Г. г. народни представители! Въ бъдещия проектъ за измѣнение закона за народната просвѣта ще трѣбва да се взематъ всички необходими санкции срещу тия български граждани, които не уважаватъ българската наука и не сжиятъ българските училища.

(Пререкания между С. Таковъ и Г. Говедаровъ)

Председателътъ: (Звъни)

Т. Кънчевъ (д. сг): И „Шуми Марица“ пѣятъ.

К. Кораковъ (д): Нѣма такива работи, г. Кънчевъ. Да отговори г. министърътъ, има ли такива чужди училища, въ които се пѣе „Шуми Марица“. Азъ не зная да има нѣкъде у насъ такива чужди училища, но зная, че въ много български училища се пѣе „Шуми Марица“, обаче съ друга възпитателна тенденция, за осъществяване на бж-деши намѣрения.

Т. Кънчевъ (д. сг): И въ Ямболъ, и въ Чирпанъ, и другаде има такива училища; тамъ се учи патриотизъмъ.

К. Кораковъ (д): Така че тази мѣрка, да се плащатъ голѣми такси, ще даде възможностъ да се събиратъ сръдства за издръжката на реалките, отъ една страна, а, отъ друга страна, както казахъ и по-рано, ще подсказва на българските граждани, че тѣ трѣбва да уважаватъ своето родно училище и да възпитаватъ децата си въ духа на нашия законъ за народната просвѣта.

Г. г. народни представители! Азъ не искахъ да хвърлямъ нѣкакъвъ упрекъ на чуждите училища у насъ, но искахъ да кажа, че онзи гражданинъ, който праща децата си въ тѣхъ, ще трѣбва да понесе една тежестъ за издръжката на реалките, които създаватъ толкова много грижи на Министерството на народната просвѣта.

П. Попивановъ (з): То дори не е тежестъ; то е едно равномерно разпредѣление на сумитъ — каквито такси се плащатъ въ нашите училища, да се плащатъ и въ чуждите училища. Това е една справедлива мѣрка, не е наказание.

Т. Кънчевъ (д. сг): (Казва нѣщо)

К. Кораковъ (д): Азъ намирамъ, че тѣзи ресурси, които се посочватъ сега, за да се събере една сума отъ 40 милиона лева за издръжката на реалитѣ, не сѫ нищо сигурно, нищо положително, за да можемъ да разчитаме, че презъ тѣхъ ще гарантираме издръжката на реалитѣ отъ държавния бюджетъ и изплащането заплатитѣ на учителитѣ въ тѣхъ.

Азъ ще моля г. министра да си вземе бележка, за да ми отговори, може ли да се постигне нѣщо презъ тая мѣрка, или, както азъ смятамъ, ще трѣбва да се прибѣгне къмъ други срдѣства за издръжката на реалитѣ. Образованието у насъ е въ тежестъ на общинитѣ само тамъ, където нѣма гимназии. Следователно, за да има едно справедливо разпредѣление на тежеститѣ, ще трѣбва ония градове, въ които има държавни гимназии, да поематъ дѣлта да плащатъ на държавата единъ данѣкъ, презъ който да могатъ да бждатъ издръжани реалитѣ въ ония общини, въ които държавата не е открила срдѣни учебни заведения.

Вие знаете, г. г. народни представители, че въ гр. София има 7 гимназии . . .

П. Попивановъ (з): И много други училища.

К. Кораковъ (д): . . . и много други училища, и тукашната градска община не харчи нищо за срдѣношколското образование на своитѣ жители. Нищо повече, доколкото се изнесоха сведения, само отъ гимназията „Гладстонъ“ тукашната община е получила 120.000 л. доходъ отъ водно право. Значи, Столичната община не само че не харчи нищо за срдѣношколското образование на своитѣ жители, но тя получава и доходи отъ срдѣнитѣ учебни заведения отъ такси за вода, за сметъ и разни други общински данѣци и такси. Азъ намирамъ, г. г. народни представители, че най-справедливото разрешение на въпроса е, не да бждатъ претоварени българскитѣ граждани въ днешнитѣ времена на криза съ голѣми такси, но всѣка община да внася единъ процентъ отъ своитѣ общински доходи въ единъ фондъ, който да служи за издръжка на реалитѣ. Мнението е, този фондъ да бжде съвършено отдѣленъ отъ общия фондъ за първоначалното и прогимназиалното образование и да служи само за издръжка на реалитѣ, защото ако срдѣствата, които ще се събиратъ за този фондъ, се внасятъ въ общия фондъ за първоначалното и прогимназиално образование, може и този общъ фондъ да се компрометира и, следователно, да се компрометира и задължителността на нашето първоначално образование. Това е единъ опитъ за гарантиране издръжката на реалитѣ и ще трѣбва да бжде много внимателно направенъ. Както казахъ, събранитѣ суми за издръжката на реалитѣ трѣбва да се внасятъ въ единъ отдѣленъ фондъ, за да не се компрометира общиятъ фондъ за изплащане заплатитѣ на първоначалнитѣ и прогимназиалнитѣ учители.

Струва ми се, че г. Ляпчевъ въ комисията говори . . .

А. Ляпчевъ (д. сг): Азъ не бѣхъ тамъ.

К. Кораковъ (д): По-рано говорихте.

А. Ляпчевъ (д. сг): По другъ бюджетпроектъ навѣрно.

К. Кораковъ (д): Вие казахте, че единъ процентъ отъ данѣка сгради се давалъ на общинитѣ, струва ми се, за издръжката на реалки.

А. Ляпчевъ (д. сг): По този въпросъ тази година не съмъ говорилъ нищо.

К. Кораковъ (д): Струва ми се, че говорихте по другъ бюджетпроектъ, че на общинитѣ е даденъ единъ процентъ отъ данѣка сгради за издръжка на тѣхнитѣ училища.

И. Драгойски (д): По бюджетпроекта на народното здраве говори.

И. Ангеловъ (нар. л): Той говори за лѣкуването на болнитѣ.

К. Кораковъ (д): Отъ направената справка, обаче, се оказва, че отъ данѣка сгради мжно поставятъ приходи въ общинитѣ и, следователно, ако се отдѣли известенъ процентъ отъ този данѣкъ за общинитѣ, възможно е да не бждатъ събрани необходимитѣ суми за образуването на този фондъ, който да служи за издръжка на реалитѣ.

Г-да! Право или криво, реалитѣ тази година ще останатъ да съществуватъ и ще се намирятъ срдѣства за тѣхната издръжка, обаче въ бждещия законъ за народната просвѣта по никой начинъ тѣ не трѣбва да бждатъ оставени въ сегашния имъ видъ; ще трѣбва да се направи нѣщо, може би да се намали тѣхниятъ брой и да се измѣни тѣхниятъ характеръ. Изказано е било мнението въ миналата Камара да се създадатъ нѣкои особени практически училища, въ които младежтъ да получава практически образование, което ще му бжде необходимо въ живота. Какво ще се направи въ това отношение, то е работа на специалиститѣ, но реалитѣ не трѣбва да останатъ въ сегашния имъ видъ. Общото убеждение е, че реалитѣ сѫ едни междинни училища, които не даватъ солидно образование, по простата причина, че нѣматъ добъръ персоналъ, че той не се плаща редовно, че нѣматъ нуждитѣ удобства, въобще сѫ едни училища, въ които се насаждаатъ много превратни идеи въ младежта, въ нѣкои мѣста се явяватъ признаци на опасни проявления между младежтъ, и г. министъртъ трѣбва да си вземе бележка. Тия училища, ако останатъ, ще трѣбва да бждатъ реформирани, а ако се намѣри, че сѫ неудобни, ще трѣбва да бждатъ съвършено изтрити, като, вмѣсто тѣхъ, се намѣри и създаде новъ типъ училища, които да задоволяватъ нуждитѣ на българскитѣ граждани въ малкитѣ градове и по-голѣмитѣ села.

К. Русиновъ (раб): Трудови училища.

К. Кораковъ (д): Не знамъ какви ще бждатъ. г. Русиновъ; това е работа на компетентнитѣ лица. Азъ не съмъ специалистъ и не мога да дамъ мнение. Важното е да се създаде единъ такъвъ типъ училища, които ще даватъ на своитѣ питомци необходимитѣ практически познания за живота. Ако нѣкой младежъ отъ тия училища пожелае по-нататкъ да следва гимназия, той да положи необходимия провѣроченъ изпитъ, следъ успѣшното издържане на който да може да продължи образованието си въ гимназията и по-нататкъ въ Университета.

Г-да! Независимо отъ тия училища, въ България има и единъ Университетъ, въ който, за голѣмо съжаление, напоследѣкъ се направиха нѣкои и други съкращения, които съкращения, наистина, будятъ много недоумения въ много страни. Покрай него ние имаме още и единъ Свободенъ университетъ. Азъ не зная каква е контролата на народното просвѣщение по отношение на това висше учебно заведение. Отъ разни страни, и въ пресата, и въ нѣкои политически партии, се вдигнаха гласове, че у насъ ще трѣбва вече да се взематъ мѣрки по отношение на това свободното висше учебно заведение, не, може би, за това, че наистина тамъ не се преподава чиста наука, че тамъ нѣма достойни хора, не затова, че тамъ не се добре обучаватъ неговитѣ питомци, но затова, че, наистина, при наличността на единъ държавенъ университетъ, съществуването на едно свободното висше учебно заведение, безъ да се намира подъ пълния контролъ на министерството, на държавата, за малка България се явява вече твърде много. Защото знаете вие, че у насъ напоследѣкъ се прие едно законоположение, споредъ което дипломитѣ, които издава това висше учебно заведение, се приравниха съ тѣзи отъ Държавния университетъ. При положението, че имаме 6.000 души студенти въ Държавния университетъ, да имаме още и едно друго висше учебно заведение, бихъ казалъ, на търговски начала, въ което ученето става не презъ деня, а въ разни часове презъ нощта, което се пълни отъ чиновници, които дори правятъ разни шмекерлъци, само и само да взематъ отпускъ да отидатъ да държатъ своя изпитъ — его, азъ знамъ сега трима души, които сѫ излъгали, че сѫ болни, вземали сѫ отпускъ, за да дойдатъ да държатъ изпита си въ Свободния университетъ — където нѣма дори възможността да се контролира обучението отъ надлежнитѣ контролни органи при министерството, е вече твърде много за малка България. Ето защо, по отношение на това висше учебно заведение ще трѣбва да се взематъ надлежнитѣ контролни мѣрки отъ страна на Министерството на народното просвѣщение и да се ограничи онова злоупотребление, което може да стане въ него.

А. Нейчевъ (л): Не говори така, защото ще те обвинятъ въ ретроградство.

К. Кораковъ (д): Нѣма кой да ме обвини, г. Нейчевъ. Азъ не мога да разбера, какъ така нощно време, отъ 6 до 9 ч., ще бждатъ студенти, а цѣлъ денъ ще стоятъ на маситѣ въ канцеларитѣ, ще дишатъ задушливия въздухъ тамъ, безъ да иматъ възможностъ да ходятъ въ лабора-

ториите на занятия, без да имат семинарни упражнения, без да могат да четат, защото нямат свободно време, без да имат възможност да отиват в библиотеката да четат и пр. и пр., и в края на краищата да държат изпити и да получат диплома, която да бъде равна с онази, която ще получат студентите от Държавния университет, които пет години наред харчат бащините си пари, губят си времето, за да следват виеше учебно заведение.

Следователно, съществуването на Свободния университет, при наличността на един държавен такъв, според мене, е една аномалия. Ще трябва да се вземат надлежните мерки за контрол от страна на Министерството на народното просвещение.

Нашата партия, г. Нейчев, има становище по въпроса и аз мога смело да го кажа. Партийният ни орган в „Знаме“ е писал не в една статия за значението изобщо и характера на Свободния университет и, следователно, аз мога тук съвършено голямо спокойствие да изнеса гледището на нашата партия по отношение на това квазивисше учебно заведение.

Н. Пждаревъ (д. ср): Вие забравяте, г. Кораковъ, че търговията е свободна у насъ.

С. Таковъ (з): Това е едно акционерно дружество, което дава дипломи.

К. Кораковъ (д): Ако науката е търговия, тогава, действително, г. Пждаревъ, ние търгуваме с науката. Думата не е тамъ. Аз не искамъ да хвърля това обвинение, нито смѣя да кажа това отъ уважение къмъ самото учреждение и къмъ онѣзи хора, които сж въ него. Но въпросътъ е тамъ, че, действително, ако тамъ работата е на търговски начала, това е още по-силенъ аргументъ, че това учреждение ще трябва да бъде по-силно контролирано отъ Министерството на народното просвещение, както ще трябва да бъдатъ по-силно контролирани и всички иновѣрни училища, а също и всички чужди училища. И когато става дума за задължително основно образование, мене ми се струва, че въ бъдещия законъ за народното просвещение ще трябва да се предвидатъ редъ мерки, да бъдатъ по-сериозно контролирани всички иновѣрни училища у насъ, въ които отиватъ много деца на български подданици.

К. Русиновъ (раб): Отиватъ и православни.

К. Кораковъ (д): Да, отиватъ и православни. И Вие сте отивали тамъ, понеже и Вие сте били православенъ до вчера, и вѣрвамъ, че сте още православенъ, защото носите брадата си!

Г. г. народни представители! Въпросътъ за съкращението въ Университета е въпросъ, който буди твърде голѣмъ интересъ въ българското общество. Въ туй отношение азъ нѣма да имамъ смѣлостта да кажа абсолютно нищо. Само ще трябва да се констатира, че не може така, съ единъ бюджетъ, макаръ и по съображения на икономии, да бъдатъ принудени стари професори, които сж представлявали досега българската наука, да напуснатъ Българския университетъ. По силата на сега действащия законъ за народната просвѣта, всѣки единъ професоръ, който е навършилъ предѣлната възраст, ако пожелае, може да напусне, но той може да запази всички права и привилегии, които има по силата на закона. Значи, ако единъ професоръ престарѣе твърде много, ако той мине предѣлната възраст и напусне Университета, той запазва и правото, ако пожелае, да продължава да чете лекции въ Университета. Туй положение въ закона става причина да не могатъ да бъдатъ обновявани катедрите у насъ. Защото, ако единъ професоръ не желае да напусне катедрата и да се лиши отъ своитъ права, той не може да има замѣстникъ, тъй като, ако има замѣстникъ, ще бъде твърде много претоваренъ държавниятъ бюджетъ. Затуй считамъ, че при изработването на бъдещия законъ, ще трябва да се изкаже пожелание къмъ г. министра на народната просвѣта, щото професори, които вече минатъ предѣлната възраст, да бъдатъ уволнявани на общо основание, безъ да се взема решение отъ Академическия съветъ, та да може тогава катедрите да се подновяватъ и да се повишаватъ младитъ и надеждни сили въ Университета. Съществуването на сегашния законъ за народната просвѣта, г. г. народни представители, става причина, щото действително сега да се замислимъ за съкращаването на разнитъ катедри.

Председателъ: Времето Ви изтечъ

К. Кораковъ (д): Съвършвамъ. — Това е една крайностъ. Ще трябва да запазимъ сегашното положение, да не оскърбяваме тѣзи хора, които действително досега сж били носители на българската наука, а въ бъдещия законъ за народната просвѣта, който ще се изработи, не само да се съкратятъ нѣкои факултети, но да бъдатъ съкратени и известни катедри.

Това сж, г-да, ония бележки, които трябва да направя, понеже г. председателятъ ме подсъща, че времето ми е изтекло. Ще моля г. министра да положи всички усилия — понеже вече се говори у насъ, че трябва да имаме нова образователна система — да направя всичко възможно да се свика Висшиятъ учебенъ съветъ, да се направи единъ проектъ за новъ законъ за народната просвѣта, който ще бъде изпратенъ на компетентни лица, и идущата година да можемъ действително да поставимъ нашата образователна система на съвършено друга база, та да получимъ по-добри резултати, отколкото тия, които сме получили по системата, която имаме сега. (Ръкоплъскания отъ мнозинството)

Н. Пждаревъ (д. ср): Тия пожелания сж се отправяли отъ всѣка Камара, но сж си оставали само пожелания.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Гавриловъ.

Обаждатъ се: Нѣма го.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Георги Димитровъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Признавамъ, че най-деликатниятъ въпросъ, по който не така лесно може да се предписватъ напирокъ рецепти, това е въпросътъ за възпитанието, за обучението на нашето поколение. Азъ ще се спра върху нѣколко основни принципи, които смѣтамъ, че трябва да бъдатъ застъпени при обучението на нашата младежъ, безъ да давамъ нѣкакви особени, широки указания за решителни реформи въ това отношение.

Преди всичко трябва да подчертая, че онова голѣмо желание у българския народъ да тръгне напредъ по пътя на културата и напредъка, да може да добие поне онова елементарно образование, което трябва да има единъ сръдно-културенъ народъ, ние вече можемъ да кажемъ, че е постигнато; ние решително сме тръгнали изъ този пътъ. Не бѣше много отдавна, когато българскиятъ народъ бѣше твърде много изостаналъ, бѣше забравенъ, и особено селянинътъ у насъ не можеше да добие даже и елементарно образование, толкова необходимо и така добре поставено въ всички почти други страни. И азъ съмъ длъженъ да отбележа тукъ ясно и недвусмислено, че въ това отношение правителството на Земледѣлския съюзъ направи най-решителната крачка, като даде на българското село училища, като прати българското селянче въ училище, като му даде възпитание, за да може и отъ него да излѣзе човѣкъ, за да може и у него да се развиятъ ония заложби и качества, които то носи въ своята душа, но които до тогава не можеха да се проявятъ, по простата причина, че не бѣше му дадена възможностъ да се намѣри всрѣдъ една по-културна сръда, не бѣше му дадена възможностъ, по пътя на училищното възпитание и образование, да отиде по-напредъ. Може би много гении загинаха въ своя зародишъ само затова, защото на широкитъ народни маси образование не се даваше въ оная степенъ, въ която бѣше необходимо и справедливо да се даде. Въ това отношение Земледѣлскиятъ съюзъ може да се похвали. До 1923 г., докогато управляваше Стамболийски, българското село се изпъстри съ училища. Докато въ 1919 г. имаше 300 прогимназии, въ 1923 г. тѣ станали 1280. Докато въ 1919 г., при 4-годишенъ основенъ курсъ на задължителното образование, вънъ отъ училището оставаха 105.221 деца, презъ 1923 г., въ края на земледѣлското управление, когато се гласуваше бюджетътъ на Министерството на народното просвещение, ние имаме само 68.694 деца останали вънъ отъ училището, и то при 7-годишенъ курсъ на задължителното основно образование, а не при 4-годишенъ курсъ. Днесъ, г. г. народни представители, ние имаме вънъ отъ училището 53.283 деца. Както виждате, ние не сме отишли много напредъ отъ 1923 г. Следователно, и днесъ въ това отношение има все още да се прави и да се върви напредъ, защото има нужда отъ образование. Единъ голѣмъ западноевропейски ученъ бѣше казалъ: „Дайте ми младежъта, и азъ въ разстояние на 100 години ще преобразя цѣлия свѣтъ“. Ако наистина възпитанието на младежъта е такъвъ сериозенъ, такъвъ

голям инструментът в ръцете на възпитателя, вие можете да разберете какви са задълженията на общественика, особено тогава, когато той е дошъл външето на народните интереси да управлява страната и да отговори на нуждите, на изискванията на своя народ.

Г. г. народни представители! Няма да се спирам повече на основното образование. Аз искам да подчертая, че все още не е направено всичко и че имаме да правим твърде много в това отношение. Но аз искам да се спра повече на средното образование. Аз чух и в бюджетарната комисия някои да разправят за онзи лумпен-интелигентен пролетариат, за който много се говори, върху който много калъ се хвърля от много страни. Аз не съм от ония, които смятат, че на българската младеж не бива да се дава средно образование. Аз съм с вас, че един човек с средно образование трябва да стане чиновник, обезателно да вземе перодръжката да пише, но не и да отиде на нивата. Аз смятам, че човек с средно образование, дори и с висше образование, спокойно може да отиде на нивата, да хване ралото и плуга да оре много по-добре от непросвещения, от простия. Безспорно, това е един недостатък, това е една психоза, ще кажа аз, на нашия интелгент, който смята, че щом е добил образование, не може да отиде на нивата. И трябва да съжаляваме, че учебната система твърде много допринася за тази психоза. Аз искам да обърна вашето внимание върху тая страна на въпроса. Няма нужда да закриваме гимназии, няма нужда да закриваме средни училища, но дайте да ги преорганизираме, да ги преобразим, да внесем нещо ново в програмата им, дайте да ги приобщим към живота, дайте възможност да се изучават там ония предмети, които са необходими, за да свържем интелигентията с земята, да върнем отново интелигентията в селото, от там, от където излиза, като създадем условия за това.

С. Йовевъ (д): Мъчна работа.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Зная, че е мъчна работа. Аз зная, че това няма да стане изведнъж, но аз съм длъжен, като скромнен, малък общественик, да повдигна този въпрос, защото той ще трябва един ден да се разреши. Ще трябва от днес да се мисли, за да може утре да се разреши. Тъкмо там е нещастieto, че ние чакаме в момента, когато разискваме един определен бюджет, тогава да мислим какви преобразования трябва да се направят, какви нововъведения трябва да се направят и какво ново трябва да се направи, за да може да се реорганизира и реформира бюджетът. Това с, обаче, въпрос на дълги проучвания и този въпрос аз поставям като един от най-главните въпроси, който ще има да разрешат бъдещите управници на нашата страна.

Г. г. народни представители! Сегашните учебни програми не бива да останат. Ние имаме едва ли не адовски програми и тъкмо това е основният дефект в нашата образователна система. И аз смятам, че не е много мъчно да се направи реформа в тая област, че не е много мъчно да се въведе нова система на образование, като стане то повече професионално, повече практично, за да можем в бъдеще да спасим интелигентията от онова нараждане, към което върви тя днес. Аз имам случай да видя в чужди страни интелигентни хора на нивата. И там няма да направите голям разлика — например в Чехия — между интелигента и земеделеца, който работи земята, както у нас.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Там, обаче, няма чиновнически въпрос.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Там е по-друга образователната система и там по-другояче се гледа на земледелието.

Аз си спомням промънът, пертурбациите, които навремето претърпя Англия. Вие знаете, че която професия е на по-висок ранг, към която професия се отнасят с по-голям респект и уважение, към тая професия се стреми всеки. Аз си спомням един руски автор — не помня сега името му — който в една своя книга представя много нагледно как в Англия, докато скотовъдството е било на мода, всички са се стремели да бъдат скотовъдци, докато фермерството, земледелието е било на мода, всички са се стремели да бъдат фермери. Тук има, ако щете, известна психоза. Когато на известна професия се гледа с по-голямо уважение, когато една професия се поставя по-високо от другите, към нея се стреми ония, който малко или повече се ориентира към по-ценното, по-висшето в живота.

Г. г. народни представители! Аз смятам, че ако ние застъпим повече професионалното образование, и по-специално, ще кажа аз, ако застъпим повече земеделското образование ние ще ангажираме доста много от българската интелигентия в земеделското производство и няма да я оставим да бъде тя някакъв лумпен-пролетариат, както днес я наричат. И тъкмо външното направление българското правителство трябва да насочи своите усилия. В програмите и на основното образование, и на прогимназиалното, и на гимназиалното ще трябва да бъдат застъпени повече елементите на земеделското образование.

Г. г. народни представители! Аз се спирам на въпроса за реалитите, които дават непълно средно образование. В бюджетарната комисия се разисква много по този въпрос и за да се осигури съществуването на тия училища, се реши заплатите на учителите в реалитите да се плащат от държавата. Това беше единственото спасение на тия нещастници, които работят в непълните гимназии, външната наречените реалки. Това беше единственото спасително средство, за да се задържат учителите в реалитите, защото много учители напуснаха тези училища, като заявяваха, че няма смисъл да работят там, щом като за цяла година не могат да получат никаква пара. Но въпросът е: от къде трябва да се почерпят средства за изплащане заплатите на тия учители? Аз не знам дали е добър модусът, който се намъри — увеличаване таксите на учениците.

Министъръ К. Муравиевъ: Няма увеличение на таксите. Има уеднаквяване.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Аз не знам дали уеднаквяването на таксите ще може да даде достатъчно приходи. В бюджетарната комисия се предложи друг един модус, който, право да ви кажа, мене ми се стори много симпатичен, много удачен: ако е възможно, Софийската община да се нагърби с издръжката на гимназиите в София, за да може тия средства, които досега са давани за софийските гимназии и които са достатъчни да покрият разходите за издръжка на реалитите, на непълните общински гимназии в България, да бъдат дадени на тия гимназии.

И. Велчевъ (з): Това са около 20.000.000 л.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Около 20 и няколко милиона.

Г. г. народни представители! Аз мисля, че ако възприемем това предложение, няма да оцетим много, даже никак няма да оцетим Софийската община, защото само на Софийската община не се удържат никакви върхнини хърху поземелен данък, защото тя няма поземелен данък, каквито върхнини се удържат от тая данък на всички общини в България. Следователно, Софийската община в това отношение има едно голямо облекчение.

Независимо от това, на Софийската община се дават грамадни суми за водоснабдяване, събирани от всички общини в България. От друга страна аз знам, че само за III гимназия държавата плаща на Софийската община около 120.000 л. водно право. Г. г. народни представители! Аз смятам, че Софийската община ще извърши един подвиг, ако сама пожелае да приеме върху себе си издръжката на софийските гимназии, за да се освободят средствата от държавния бюджет и да ги дадем на провинциалните непълни гимназии.

Искам да се спра върху висшето образование, върху Университета. Нека ми бъде позволено да кажа, че съкращенията, които се правят в Университета, можеби предизвикват негодуванието на професорското тяло. И аз съм съгласен, г. г. народни представители, че една страна трябва да върви напред, не бива да се връща назад, трябва, ако щете, да открива катедри, но не да ги закрива. Това е правилното, това е резонното, защото противното би показвало, че държавата залъзва, че тя едва ли не лека-полека угасва, отива си, умира. Но българската държава в тоя момент е принудена да прибегне към почувствителни съкращения, защото иначе няма да може да покрие и най-елементарните нужди за образованието. И кое бихте предпочели вие? Да закриете, ще кажем, Университета за винаги или да се решите да направите за известно време почувствителни съкращения външ него, за да гарантирате съществуването му? И ако вън един Министерски съвет е ставало въпрос за съкращаване на цъли факултети, не може да се допусне,

ме току-така се е дошло до една такава, ще кажа аз, революционна мисъл; голѣмиѣ нужди на времето сѣмъ вакарали тия хора да помислят да прибѣгнатъ къмъ таква крайни мѣрки, и това мене не ми е чудно. Азъ, обаче, ще съжалявамъ твърде много, ако съкращенията, които се правятъ въ Университета, се изгълкуватъ като желание за нѣкаква атака срещу професорското тѣло или срещу Университета, или дори като посѣгане на автономията на българския Университетъ. Азъ не съмъ отъ сторонниците на посегателство върху автономията на Университета. Въпрѣки миналитѣ нещастни времена, които зарегирираха достатъчно много въ ущрѣбъ на професорското тѣло, позволете ми да кажа, че азъ и въ този моментъ не допускамъ, че съвѣстѣта на българскитѣ професори може да бѣде толкова много помрачена, за да бѣдемъ принудени да имъ отнемемъ автономията. Ако единѣт, или двама, или нѣколко души професори сѣмъ единствена дерайлирали отъ своето истинско предназначение, азъ не мога да се съглася, че цѣлитѣ професорски корпусъ може да бѣде предметъ на атака, на отрицание. Ние, обаче, не можемъ да не скѣрбимъ, че българскиятъ Университетъ стана свѣрталище на конспирация, не можемъ да не скѣрбимъ, че тамъ се създадохъ ядра за конспирация срещу законни правителства на българската държава (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ), не можемъ да не скѣрбимъ, че тъкмо отъ тамъ излизѣе човѣкъ, който стана причина за избиването на 80 хиляди български граждани (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ). Ние скѣрбимъ дълбоко, и азъ още повече скѣрбя, че тоя човѣкъ и до днесъ продължава да петни професорското звание! Защото, когато единѣт човѣкъ на науката, човѣкъ, който участвува въ вътрешния животъ на нашата Alma mater, се ползува неудообенъ, не е той, който да не може да разбере, къде е неговото мѣсто, за да нѣма нужда да се прибѣгва до студентски стачки, да се пролива студентска кръвъ за да нѣма нужда да се стага до онѣзи печални зрелища, на които бѣхме свидетели и съ които трѣбваше, за голѣмо съжаление, да се занимаваме и ние тукъ въ Камарата, за да се дойде, най-после, до единѣт резултатъ — да се трѣгне по пътя на принудата, да се накара тоя нещастенъ български професоръ да се откаже отъ своето професорство, да се откаже да четѣ своитѣ лекции предъ нашитѣ студенти.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. ср.): Нещастни сте Вие, които при- казвате тѣзи приказки!

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): По-добре е гузнитѣ да мълчатъ, да не се обаждаѣт. Азъ много съжалявамъ, че най-малко тѣзи, които се обаждаѣт, трѣбва да се обаждаѣт; съжалявамъ много, защото тѣ сѣмъ юриститѣ, които стѣпкаха юриспруденцията; тѣ сѣмъ сѣщитѣ онѣзи, които не пожелаха да разбератъ какво значи, ако щете, и професорско достойнство! (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Д-ръ Т. Кулевъ (д. ср.): А-а-а!

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Това е най-печалното, най-позорното! Г. г. народни представители! Азъ се спирамъ на тоя фактъ, за да не бѣде чудно на никого, защо г. министърътъ на просвѣтата е принуденъ да ни представя бюджетпроектъ съ съкращения, направени отъ Министерския съветъ, а не отъ Академическия съветъ. И когато Академическия съветъ ще дойде да ни се сърди, нека ни каже защо, когато на три пѣти му е връщанъ бюджетпроектътъ, за да го съкрати, той не го съкрати, защо той не пожела да улесни правителството, защо той не пожела да улесни г. министра? Дали не по лични нѣкакви дертове, а може би и по нѣкаква политическа подкладка? Позволете ми да хвърля едно такова подозрение, защото отъ сведенията, които имамъ, въ Академическия съветъ често пѣти се държатъ речѣ не такива, каквито трѣбва да се държатъ тамъ, защото често пѣти тамъ се процедира по единѣт много лошъ маниеръ, по единѣт много лошъ пѣтъ — пѣтъ на една вулгарна политика, ще кажа, ютъ страна на нѣкои професори. Това е печалното, това е, за което трѣбва да съжаляваме дълбоко. И когато азъ днесъ съмъ изправенъ да дебатирамъ по тоя бюджетпроектъ, нестиранъ отъ Академическия съветъ, азъ ще оправдая онѣзи, които сѣмъ го съкратили, затова защото ютъ страна на Академическия съветъ не е имало добротото желание да улесни г. министра на народното просвѣщение. И днесъ въ бюджетарната комисиѣ, където присѣдствуваша и нѣкои професори, азъ бѣхъ свидетел на много интересни нѣща. Когато трѣбваше да се съкращава, дойде

напр. въпросътъ за агрономическия факултетъ, посочиха се нѣкои катедри, които бѣха могли да бѣдатъ съкратени, не за да се съкратятъ основно, изобщо, но затова, защото сѣщитѣ тия катедри съществуватъ при други факултети. Защо въ днешния тежъкъ моментъ една катедра, която съществува при ветеринарно-медицинския факултетъ, или физико-математическия факултетъ да не бѣде използвана отъ агрономическия факултетъ? Защо напр., днесъ ще трѣбва да имаме катедра „Институтъ по земледѣлски анализъ“, защо да имаме катедра „Институтъ по земледѣлска ботаника“, когато при физико-математическия факултетъ има институтъ и по ботаника — сѣщитѣ тая ботаника, която се изучава и тамъ — и по аналитична химия, която включва „земледѣлски анализъ“? И когато на г. проф. Янаки Молловъ, който присѣдствуваше въ бюджетарната комисиѣ, когато се съкратиха нѣкои катедри, за които той държеше доста много, му зададохъ въпроса: ами Вие, като държите толкова много за едни-кояси катедра, защо не казахте, че тия две катедри, пѣкъ и други, могатъ да бѣдатъ съкратени, могатъ да бѣдатъ премахнати, за да бѣдатъ спасени необходимитѣ споредъ Васъ катедри, той ми отговори: „Ама азъ пропуснахъ да взема навреме думата“. Ама какъ може да се пропусне! Споредъ мене г. Янаки Молловъ чувствуваше, че му бѣше неудобно да вземе думата, или пѣкъ не искаше да каже, че тия катедри може да се съкратятъ. Азъ нѣмамъ време да ви изреждамъ, споредъ моитѣ сведения, какви излизни катедри има, но азъ сиѣтамъ, че въ днешнитѣ тежки времена за държава и народъ професорското тѣло трѣбваше само да направи максимални усилия и да ни улесни, да каже точно кое трѣбва да се махне, кое може да се обочи въ едно, за да не става нужда, може би, често пѣти случайно, да се съкратятъ катедри, които, наистина, сѣ една необходимостъ.

Г. г. народни представители! Азъ сиѣтамъ, че въ това отношение г. министърътъ на просвѣтата и специално Министерския съветъ сѣмъ направили една крачка напредъ. Ако това бѣше станало безъ да знае Академическия съветъ, ако съкращенията ставаша така на своя глава, ако Министерския съветъ или министърътъ на просвѣтата искаха на своя глава да съкращаватъ безъ да молятъ, безъ да предупреждаватъ, безъ да връщатъ на Академическия съветъ нѣколко пѣти бюджета, тогава могатъ да се обвиняватъ. Но позволете ми да кажа, азъ подозирамъ, че и тукъ нѣкои професори сѣмъ казали: „Дружбешитѣ ще съкращаватъ — нека съкращаватъ сами, ние нѣмаме желание да ги улеснимъ, ние не желаемъ да ги улеснимъ; нека да съкратятъ онова, което не бива да се съкрати, та по този начинъ да се изложатъ предъ обществото, предъ общественото мнение въ България“.

Министъръ К. Муравиевъ: Не бива така да се разсуждава.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Г. г. народни представители! Азъ не допускамъ, казахъ ви и въ началото, че цѣлото професорско тѣло би могло да се ръководи отъ таква помисли, но допускамъ да сѣмало въ това професорско тѣло хора, които много бѣха се радвали, може би, ако наистина се трѣгнеше въ пътя на безогледното съкращаване. И слава Богу, че въ това отношение твърде много се направи и въ бюджетарната комисиѣ, за да не може никой да спекулира съ каквото и да било днесъ по този въпросъ.

Г. г. народни представители! Азъ заставамъ по принципъ гледището, че има катедри, които могатъ да се обобщятъ и че това обобщаване трѣбваше да го предложатъ именно Академическия съветъ. И ние бихме желали, ако щете, да имаме не толкова катедри, колкото сега; а двойно и тройно повече, да ги подраздѣлимъ, да се трѣгне къмъ специализирането, защото, безспорно, то е отъ голѣмо значение. Ако ние сме една богата и материално добре поставена страна, никой не би ималъ нищо противъ това; обратното, ние бихме желали да видимъ въ нашия Университетъ най-голѣмитѣ капацитети, и ако липсватъ, да докарваме чужденци въ този Университетъ. И, както виждате, съ скромнитѣ срѣдства, съ които разполагаме, ние и днесъ имаме достатъчно чужденци, които застъпватъ катедри въ нашия Университетъ, отъ желание да бѣдатъ застъпени дисциплинитѣ тѣй, както трѣбва да бѣдатъ застъпени.

Г. г. народни представители! Искамъ да подчертая само съ две думи онова, което се казѣ тукъ и отъ преждеговоритѣ. Азъ не мога да разбера какъ може да се създаде законъ, който да даде право на единѣт професоръ, остарѣлъ вече, негоденъ вече да държи катедра, вмѣсто да отстъпи мѣсто на по-младия, и, може би, по-надеждия,

следъ като е навършил вече 65 години, да запазва всички права докато той желае. Такова основно положение въ законъ, да ви кажа, абсолютно никъде досега, отъ проучванията, които съмъ направилъ, не съмъ констатиравалъ. Докато той желае! И много право днесъ въ бюджетарната комисия уважаемиятъ г. проф. Стояновъ го изтъква по съвѣсть, по разбиране, че това не може да означава запазване и правото на пълна заплата. Практиката, обаче, опровергава това становище — тъкмо практиката установява, че по тоя начинъ се процедира по единъ твърде незаконенъ начинъ, макаръ и установенъ въ единъ законъ, г. г. народни представители! Днесъ ние бихме могли да бждемъ улеснени поне въ това отношение: поне старитъ професори да можемъ да замѣнимъ съ нови, за да можемъ поне тамъ да внесемъ една промѣна. Ние и тамъ сме затруднени. И азъ обръщамъ вниманието на г. министра на народната просвѣта, че се налага въ най-скоро време да се внесе известна промѣна въ закона, за да може и тукъ да се тури редъ. Ние не сме противъ запазване правата върху званието, ние не сме за отнемане титлата на единъ професоръ до края на неговия животъ, ние не сме, ако щете, и противъ това да бжде хоноруванъ и пенсиониранъ. Но той да получава пълна заплата, па и този, който дойде на негово мѣсто, да почне и той да получава същата заплата, че се съгласите, че това е абсурдно. Представете си, следъ време колко души професори ще станатъ, каква армия отъ професори ще имаме — отъ професори, които, безъ да работятъ, ще изчерпятъ бюджета и ще погрѣчатъ да се плаща на онѣзи, които работятъ въ дадения моментъ. Г. г. народни представители! Тоя дефектъ трѣбва непременно да се поправи, тоя дефектъ ще трѣбва непременно да се изкорени. Азъ не зная дали ще се намѣри нѣкой да го защити; дълбоко съмъ убеденъ, че мжно ще се намѣри човѣкъ да излѣзе да пледира една толкова несправедлива кауза.

Г. г. народни представители! Азъ се спирамъ специално на медицинския факултетъ. По въпроса за онѣзи поправки, за онѣзи съкращения, които се направиха днесъ въ комисията, азъ не намирамъ, че можеше да се направи нѣщо по-добро. Нѣщо повече: ако ние гледаме западно-европейскитъ държави, ние бихме могли да отидемъ твърде напредъ. Тамъ преди всичко не се плаща на асистентитъ; тамъ се плаща само на главния клинически асистентъ и то една мизерна, една нищожна заплата, която не гарантира абсолютно нищо. Но тамъ за асистентитъ е достатъчно много и това, че участвуватъ въ една голѣма клиника, че иматъ оная опитност, оная практика, която ги прави необходими и която кара болнитъ да ги търсятъ, тъй както у насъ болнитъ търсятъ преди всичко професоритъ. У насъ дори, ако щете, трѣбваше да се отиде до тамъ, щото да се ограничи частната практика на професоритъ, въ смисълъ, да се поиска отъ тѣхъ да взематъ единъ по-голѣмъ хонораръ, за да не отиватъ при тѣхъ толкова много пациенти, а да отидатъ и при другитъ лѣкари. Г. г. народни представители! Въ това отношение ние сме пакъ добре. Вѣрно е, печаленъ е фактътъ, че ние намаляхме заплатитъ на асистентитъ, но това стана, за да не се премахнатъ изцѣло. Това е все пакъ една голѣма жертва. Защото, азъ казахъ, ако трѣгнѣхме по терка на западно-европейскитъ държави, на клиническитъ асистенти ще трѣбваше да се даде едва ли не само храна и квартира.

И. Василевъ (з): За смѣтка на това останаха повече асистенти.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Да, и за смѣтка на това съкращение въ заплатата останаха повече асистенти. — Мене ми е приятно да констатирамъ — дължа да го подчертая — че, съ малки изключения, тамъ където трѣбваше да се допълни, г. министърътъ на просвѣтата се съгласи. Но азъ трѣбва да подчертая преди всичко, ...

П. Попивановъ (з): Съкратенитъ асистенти останаха.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): ... че останаха достатъчно асистенти, при положението, че въ клиникитъ, където се намаляха, има волонтери, както се наричатъ, има доброволни асистенти.

Г. г. народни представители! Азъ не искамъ да кажа, че всичко се нареди, както трѣбва. Напротивъ, азъ трѣбва да констатирамъ, че ние рѣзахме — рѣза бюджетарната комисия, на която азъ не съмъ членъ. Бюджетарната комисия бѣше принудена да рѣже, но тя не рѣза много. Отъ друга страна — дължа да подчертая — азъ се надѣвамъ, азъ вѣрвамъ, че съ това организацията на клиникитъ и на Университета не се докосва, че съ това работата не се спъва, че съ това се правятъ онѣзи съкращения, които съ необходими и които трѣбва да се направятъ въ днешния

тежъкъ моментъ, за да се запази поне най-необходимото, което се оставя днесъ.

Г. г. народни представители! Що се касае до медицинския факултетъ, азъ дължа да ви обърна вниманието, че тамъ има нѣколко катедри, които чакъ напоследѣтъ се заематъ отъ титуляръ. Имаше, напр., катедра по биология, на която титуляръ бѣше проф. Поповъ. Проф. Поповъ отиде пълномощенъ министъръ; катедрата му остана праздна, незаета, но празнотата не се почувствува. Биология предаваше професоръ-химикъ, което е резонното. И днесъ ние виждаме, че за тая катедра вече се предвижда отново титуляръ. Върна се г. Поповъ — трѣбва да си заеме мѣстото. Азъ не съмъ противъ това. Но ако една катедра е могла цѣла година да стои вакантна, безъ да се почувствува липсата на професора, не би ли могло да се даде титуляръ на такава катедра, която е абсолютно необходима, която не може да търпи отсъствието на своя титуляръ цѣла една година? Отъ друга страна, има катедри, които биха могли да се заематъ отъ доценти и да бждатъ освободени отъ чужденцитъ, които ги заематъ. Нѣма да споменавамъ тукъ имена, но азъ мога да ви увѣря, че има вече катедри, които могатъ да се заематъ отъ българи и които нѣма никакъ да пострадатъ, ако титуляритъ имъ чужденци ги освободятъ, за да могатъ да дойдатъ на тѣхно мѣсто вече достатъчно добре подготвени българи, макаръ и още доценти.

Г. г. народни представители! Въ това отношение въ медицинския факултетъ се направиха известни промѣни. Азъ желая да вѣрвамъ, че въ бждеще и г. министърътъ на просвѣтата, и всички отговорни фактори ще взематъ подъ внимание тази моя бележка и ще направятъ отъ своя страна потребното, да бждатъ освободени отъ чужденцитъ онѣзи катедри, които могатъ да бждатъ освободени.

Г. г. народни представители! Искамъ да се спра върху оная промѣна, която стана по отношение управата на Александровската болница. Трѣбваше да дойдемъ до днешното заседание на бюджетарната комисия, за да се направи една голѣма промѣна, която се налагаше отъ рано и за да се избѣгне, ако щете, единъ конфликтъ, който можеше да се развие, ако въ края на краищата благоразумието не бѣше наддѣлѣло.

Г. г. народни представители! Азъ се спирамъ на длъжността „домакинъ“ въ Александровската болница. Домакинътъ е управникътъ, той е главата на Александровската болница. Домакинътъ прави доставки, той обзавежда болницата. Всички търгове и доставки се приподписватъ отъ министра на просвѣтата, но домакинътъ не е подведомственъ на министра на просвѣтата, той не можеше досега да бжде уволненъ направо отъ министра на просвѣтата. Азъ смѣтамъ, че е тежка отговорностъ за единъ министъръ да подписва документи, които предварително не може добре да провери и които му се даватъ отъ единъ човѣкъ, който не зависи прямо отъ него. И въ това отношение промѣната, която стана, бѣше една необходимостъ: домакинътъ, управителътъ на болницата, ще кажа азъ, да бжде назначаванъ и прѣко зависимъ отъ министра на просвѣтата.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да давамъ факти; само ще подчертая онова, което подчертахъ и предъ бюджетарната комисия. Не знамъ по какъвъ начинъ се процедира въ болницата, но дължа да подчертая тукъ, че много догадки и много обвинения се хвърлятъ върху домакинската служба тамъ. И азъ бѣхъ изненаданъ отъ единъ човѣкъ, който ми каза: „Азъ съмъ съгласенъ не да ми плащатъ заплата, но азъ да плащамъ по 10.000 л. на месецъ на държавата, само да ме назначатъ домакинъ на Александровската болница!“

С. Таковъ (з): Това е право.

П. Попивановъ (з): За да гешефтарствува въ болницата.

И. Драгойски (д): Този човѣкъ не е билъ честенъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Не знамъ доколко е билъ честенъ и добросъвестенъ, но азъ ще чакамъ бждещото управление да докаже или да отрече истинността на тозъ фактъ. Азъ, обаче, искрено ви казвамъ, все пакъ полозирамъ, защото има голѣми доставки, има много милиони, които минаватъ презъ ръката на хората тамъ. Азъ не знамъ доколко добре е застъпена контролата върху домакинската частъ на Александровската болница, но смѣтамъ, че тя трѣбва да се засили, че тя трѣбва да бжде много по-ефикасна, отколкото е била досега.

Г. г. народни представители! Азъ искамъ да обърна вашето внимание върху реда, който цари тамъ. И нека ви кажа, като лѣкарь, че, съ изключение на нѣколко клиники, не е достатъченъ редътъ, който има въ Александровската

болница, въ университетските клиники. Необходимо е там да има една много по-голяма чистота. Не знаем дали това е от липса на достатъчно прислуга, не знаем дали не е поради липса на достатъчно средства за веществени разходи, но ако е действително от липса на средства, ние трябва да ги намърим откъдето и да е и да ги дадем за болницата, защото, г. г. народни представители, касае се за здравето и живота на хиляди, на десетки хиляди души български граждани, които минават през Александровската болница — най-голямата и най-посещаваната болница въ България. Там се трупат, там отиват хора от цяла България, и ако там няма образцов ред, кажете ми къде трябва да го търсим? И за голямо съжаление, трябва да ви кажа, че резултатът не е такъв, каквито трябва да бъдат. И азъ от висотата на тая трибуна обръщам вниманието на отговорител да вземат необходимите мерки и да респектират отговорни и локални фактори, за да престанат тия приказки и да направят потребното за установяването на един ред, на една чистота, на една образцова чистота, ще кажа азъ, въ университетските клиники, които трябва да бъдат образци и на септика, и на антисептика, където тя най-много се проповядва, където се преподава преди всичко

Г. г. народни представители! Азъ ще се спра най-после само съ няколко думи върху така наречения богословски факултет. Азъ искам само да обрна вниманието ви върху един факт — че даже и възпитанието на факултета е противъ съществуването му. Азъ съм дълженъ от висотата на това място да протестирамъ срещу ония, които се ръководят от предубеждението, че нѣкой иска да хвърли калъ върху религията, да протестирамъ срещу оная недобросъвестна атака, която навремето се отправя срещу моятъ думи, казани искрено и откровенно тукъ по бюджета на Църквата. Азъ съм дълженъ да подчертая и тукъ, защото съмъ убеденъ, защото най-после от оная проверка, която направихъ, азъ констатирахъ, че у насъ, че въ Българския богословски факултетъ не дава резултати. А необходимостта отъ едно нѣщо се обуславя отъ резултатитъ. Ако е въпросъ за декорации, ако е въпросъ за традиции, азъ съмъ съгласенъ, и ако можемъ да харчимъ средства именно отъ любовъ къмъ декорациитъ и къмъ традициитъ, нека държимъ богословския факултетъ. Азъ днесъ констатирахъ, че г. министърътъ на просвѣтата иска да направи единъ жестъ съ оставянето на богословския факултетъ, да докаже на онѣзи, които недобросъвестно бяха отпразвили своята остра и жлъчна критика утре, както по отношение на такъва „виетрогавица“ като менъ, така и по отношение на него, че той, като закрива богословския факултетъ, една ли не иска да хвърли мечъ върху религията. Е добре, жестътъ нѣма да бъде признатъ! Но, споредъ менъ, не е богословскиятъ факултетъ, който ще закрепи религията, защото отъ него не излизатъ възпитанието, които отиватъ да проповѣдватъ религия. Напротивъ, отъ тѣзи, които сж го свършили, за голямо съжаление, едва ли има нѣколкоина — двама, трима или четирма — които да сж се посветили на религиозна пропаганда. Обратното — всички други сж заели светски служби, които нѣматъ нищо общо нито съ религията, нито съ богословския факултетъ. И не само това, но онѣзи, които, ако щете, сж останали духовници, съвсемъ не отиватъ долу при паството си, за да проповѣдватъ религията, за да я обуславятъ и филозофски, и канонически, за да могатъ да отблънатъ атакитъ на чуждитъ мисли и на чуждата религиозна пропаганда.

И тѣмъ затова моето убеждение е, че богословскиятъ факултетъ е непотребенъ, че той е излишенъ. И азъ ще ви кажа че ако наистина той е толкова необходимъ, ако наистина ние искаме да имаме на всѣка цена богословски факултетъ, азъ смѣтамъ и съмъ дълбоко убеденъ, че источникътъ, ресурситъ за този факултетъ трябва да се дадатъ отъ Синода. Азъ посочихъ много приходи. Ако единъ богословски факултетъ наистина струва на държавата шестстотинъ и нѣколко хиляди лева...

П. Попвановъ (з): За петъ месеци.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): ... единъ манастиръ като Рилскиятъ, който има 11 милиона лева приходъ годишно, нима не може да отблъсва единъ милионъ лева и да даде за този богословски факултетъ? И асжъ това е резонното, това е правото, това е логичното. Ако светитъ старци искатъ да докажатъ, че у насъ трябва да има висше духовно училище, тѣ трябва да намърятъ средства да дажатъ: „Необходимо е, ние ще отблъснемъ отъ залька си, но ние ще дадемъ за подкрепа на бого-

словския факултетъ“. Но — държавата дава субсидията; държавата дава субсидия даже на църквата; държавата трябва да издържа и богословския факултетъ! И азъ казахъ, ако това е необходимо, ние можемъ да откъснемъ отъ скромния си залькъ и да дадемъ; но ние нѣмаме оттамъ, откъдето не бива да късаме.

Вие увеличавате такситъ на ученицитъ, вие увеличавате такситъ на онѣзи, които иматъ нужда и иматъ легитимното право да имъ бъде гарантирано едно леснодостъпно и евтино образование. Кой е този моралъ, кой е този човѣшки или юридически, ако щете, законъ, който може да защити едно фалшиво положение — да правимъ декорации, да подпомагаме абсолютно ненужни украшения?

Ето кое ме кара да смѣтамъ, че богословскиятъ факултетъ не е необходимъ. И азъ въ това отношение трябва да подчертая, че Министерскиятъ съветъ, въ началото, когато го е закрилъ, е действувалъ съ огледъ — съгласенъ съмъ — повече на финансови съображения. И по финансови, и по практически съображения азъ подчертавамъ въ този моментъ, че съмъ противъ възстановяването на богословския факултетъ и съмъ решително за закриването му. Ако той трябва да остане, нека заповѣда Св. Синодъ, нека му гарантира единъ милионъ лева годишно — една нищожна сума — отъ ония голѣми приходи, които достатъчно добре подчертахъ, когато говорихъ по бюджетопроекта на църквата, и която издръжка Св. Синодъ нѣма абсолютно никакъ да я почувствува. Така азъ разбирамъ да съществува богословскиятъ факултетъ; но иначе, държавата, споредъ мене, е абсолютно несправедливо да го издържа.

Г. г. народни представители! Азъ искамъ да се спра още върху възпитанието на младежта у насъ.

Отъ много място се надаватъ тревожни викове срещу съвременното възпитание, което, споредъ нѣкои, фабрикува едва ли не само комунисти, едва ли не само вироглавици. Възпитанието, споредъ нѣкои, е насочено въ погрѣшенъ път. Г. г. народни представители! Азъ съмъ съгласенъ, че днесъ поколѣнието е много нервно и че наистина то не върви точно по единъ установенъ път, по традиционния, ще кажа азъ, път на обикновеното възпитание, на спокойното възпитание. Защо? Защото по своята психика то не отговаря на психиката отъ времето на по-старото поколѣние, защото времето се измѣнило, защото вѣкътъ стана нервенъ и поколѣнието стана по-нервно. Но тѣмъ затова се налага въ този моментъ голямата и върховна грижа, да съумѣемъ да дадемъ единъ правиланъ насоки на възпитанието на младежта.

Защо ние се сърдимъ на младежта, когато ние, управницитъ, общественитъ, преди всичко, корумпираме нашия общественъ животъ? Защото, г. г. народни представители, примѣрътъ е, който ще даде възпитанието, примѣрътъ е, който ще бъде следванъ. И азъ питамъ, когато вие искате ученицитъ да бъдатъ мѣдри и спокойни, спокойенъ ли е възпитателътъ? Свободенъ ли е той? Не е ли той гоненъ и преследванъ, не е ли той тормозенъ, не е ли той премѣстванъ, не е ли той уволюванъ?

И азъ съмъ дълженъ да подчертая, че презъ миналия режимъ, презъ времето на Демократическия сговоръ само за три години има премѣстени и уволнени 2,070 души учители! Какво искате вие отъ тия хора? Нима вие смѣтате, че тѣ ще намърятъ толкова много куражъ, че да се лишатъ отъ залька, но да останатъ доблестни и горди на своето място? Какво искате отъ учителя, когато нему се казва: ще станешъ председателъ на едн-кое-си изборно бюро, но ще смѣнишъ кутията, защото ще трябва на всѣка цена да спечели правителството?

И азъ мога да посоча сега следния печаленъ, трагиченъ случай въ нашата политическа история. Въ моето село единъ нещастникъ беднякъ, сакатъ дори, неколѣренъ съ нищо да си изкара залька, биде изнасиленъ, биде най-после кандардясанъ да смѣни кутията, само за да спечели правителството на Сговора. Хванаха го. И все пакъ трябва да имъ благодаримъ, че отъ углавна отговорностъ го отърваха. Отърваха го по партизански начинъ, защото не насрочиша дѣлото навреме. Отърваха го, защото измѣстиха центъра на тежестта: отъ това, дали е смѣнилъ кутията, обърнаха го на това, дали е закъснялъ избора или не. Разбира се, не е закъснитъ избора. Ние му простихме дисциплинаарната отговорностъ и асжко свършихъ добре.

Но, г. г. народни представители, тази язва въ нашия политически животъ, тази страшна политическа язва може ли да се изкорени, ако преди асжко ние тукъ, отговорнитъ, не си зададемъ за задача да я излѣкуваме, да

и изрѣжемъ и заинаги да ликвидираме съ нея, за да не позоримъ не само учителството, но и българскитѣ граждани и цѣлия български народъ? И азъ върху туй обръщамъ вниманието ви. Ето примѣритѣ, които нашето младо поколение наблюдава и следва; и вие се чудите защо то не добива такава възпитание, каквото бащата, каквото родителитѣ искатъ. То е преди всичко затуй, защото възпитателътъ не е оставенъ спокойно да възпитава.

Председателътъ: Моля, г. Димитровъ, завършете!

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Свършвамъ. — И вие сме длъжни да обрънемъ нашето внимание нататъкъ: вие сме длъжни да гарантираме спокойствието на българския учител, вие сме длъжни да гарантираме правата, които му даваме, или пъкъ да не ги отнемеме, за да не даваме лошъ примѣръ на нашето поколение.

Колкото се отнася до педагогическата подготовка на нашитѣ учители, въ това отношение има много още да се иска. На мене ми направи впечатление въ бюджетарната комисия бележката на нѣкои, че едва ли не само ученицитѣ, които излизатъ отъ софийскитѣ гимназии, сж добре подготвени. Това не е въпросъ на София, на Пловдивъ, на Бургасъ, а е въпросъ на педагогическата подготовка на учителя. Азъ съмъ ималъ случай, като ученикъ и студентъ, да правя разлика и ще ви кажа, че често пъти има педагогически много по-подготвени учители въ провинцията, отколкото професори, ако щете. Това е въпросъ на култура, това е въпросъ на вътрешенъ духовенъ миръ, това е въпросъ на предпоставки, които малко или повече има у единъ или другъ човѣкъ, съ огледъ на неговата наклонност. Това определя и наклонността на човѣка къмъ известно занятие.

Г. г. народни представители! Нѣмамъ време да се спра върху така нареченитѣ чужди училища и върху бѣгането на българскитѣ деца въ чуждитѣ училища. Азъ не отричамъ, че езикътъ, за който преди всичко се пращатъ децата въ чуждитѣ училища, се учи най-хубаво въ рѣчката детска възраст. Тогавъ се добива акцентътъ, тогавъ се добива литературниятъ езикъ, тогавъ се запомня и запечатва най-добре. Но азъ съмтамъ, че когато въ българскитѣ училища може да бжде застъпенъ и чужди езикъ, вие сме длъжни да намѣримъ срѣдства и да дадемъ на българскитѣ училища онова, което нмъ липсва; да нмъ пратимъ компетентни хора, учители по чужди езици, за да може и тамъ да се изучава чуждиятъ езикъ, за да не бѣгатъ българскитѣ деца въ чуждитѣ училища само ватова, защото не могатъ да изучатъ чуждъ езикъ въ българскитѣ училища.

Г. г. народни представители! Азъ имамъ единъ апелъ: г. министърътъ на народното просвѣщение да направи нужнитѣ проучвания и да коригира закона за народното просвѣщение, защото азъ видѣхъ какъ въ бюджетарната комисия много пъти той се натъкваше на известни постановления отъ закона, които го спираха, когато той искаше да прояви единъ или другъ реформенъ замисълъ, едно или друго преобразование.

Правейки тия промѣни, г. г. народни представители, вие ще изпълнимъ своя дългъ. Азъ съмъ дълбоко убеденъ, че вие нѣма да се харесаме на мнозина, но днесъ не е времето за харесване; днесъ е време, когато човѣкъ, за да бжде прямолинейенъ общественикъ, твърдъ въ своитѣ схващания, ще трѣбва да се скара едва ли не съ всичкигѣ. Нае, обаче, ще искаме да изпълнимъ своя дългъ, така както го разбираме, ръководени само отъ едно желание: да бждемъ полезни и на поколѣнието, да бждемъ полезни на науката и на страната, а най-вече да бждемъ полезни на оиѣзи, които чакатъ да облекчимъ тѣхния данъченъ товаръ и да ги улеснимъ да живѣятъ и тѣ като свободни граждани въ тая хубава, но нещастна страна. (Ръководѣния отъ нѣкои отъ мнозинството)

Председателътъ: Има думата народниятъ представител г. Петъръ Мърмевъ. Отсъствува.

Има думата народниятъ представител г. Антонъ Кантарджиевъ. Отсъствува.

Има думата народниятъ представител г. Иванъ Лѣкарски. Отсъствува.

Г. г. народни представители, списъкътъ на записанитѣ се оратори е изчерпанъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Искамъ думата.

Председателътъ: По бюджета ли?

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Да,

Председателътъ: Имате думата.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Г. г. народни представители! Въпросътъ за образованието въ България е единъ много важенъ въпросъ и, безъ съмнение, вниманието, което му отдавате, е заслужено. Азъ съжалявамъ, че мнозина отъ записанитѣ се оратори ги нѣма, за да ги чуемъ. Бихъ желалъ по единъ толкова голѣмъ въпросъ, какъвто е въпросътъ за нашето образование, да се чуятъ мнения по-компетентни, да се чуятъ мнения не само за цифритѣ на бюджета — то не е важно — но да се види и да се разбере картината на онова, което България представлява въ образователно отношение.

Азъ не мога да се съглася съ никой, че само единъ режими отъ управлението на България е далъ всичко за просвѣщението и че другитѣ сж го занемарвали. Напротивъ, като свидетелъ на толкова изминати десетилѣтия мога да потвърдя, че всички режими сж отдавали много голѣмо значение на Министерството на просвѣщението. Винаги се е сѣмвало, че просвѣщението е единъ лостъ за държавния организъмъ и народния животъ. И всѣкога всички сж се стремили да направятъ всичко, което е възможно, полагали сж всички жертви и усилия, за да издигнатъ българския народъ въ културно отношение.

И другъ пътъ съмъ казвалъ, и сега ще го повтори: усилията на българския народъ отъ освобождението насамъ сж били, да можемъ да достигнемъ въ образователно и културно отношение всички оиѣзи народи, които бѣха много изпреварили българския народъ. Азъ съ голѣма радостъ съмъ виждалъ, какъ, по отношение грамотността, вие въ едно непродължително време можахме да надминемъ нашитѣ съседи; какъ по отношение грамотността чужденцитѣ, които идватъ отъ своитѣ просвѣтени и културни земи у насъ, се чудятъ, че вие сме могли да стигнемъ до едно развѣтие, на което може да се завижда. Вие знаете, че когато се свършиха войнитѣ, посочване се често пъти отъ наши учени, политици и държавници, че ако вие сме имали успѣхъ, то е затуй, защото вие сме могли да надминемъ всички наши съседи и да достигнемъ едно високо положение — както се казваше нѣкога и за германцитѣ, че ако сж спечелили войната, спечелили сж и благодарение на учителитѣ и училището.

Нашето училище бѣше отъ освобождението още народно. Българскиятъ законодатель още отъ първата година следъ освобождението искаше да даде тласъкъ на образованието чрезъ усилията на самия народъ и да тласне образованието да върви по она пътъ, който се сочи отъ съзнанието на българскитѣ граждани и селяни.

Н. Падаревъ (д. ср): Това е право.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Нашето образование вървѣше съ бързи стѣпки затуй, защото самиятъ народъ бѣше заинтересуванъ отъ него. Но когато постепенно-постепенно нашиятъ животъ почна да се одържавява, да се етатизира, всичко да се поема отъ държавата и на нейнитѣ плещи да легне всичко, постепенно нашитѣ училища почнаха да минаватъ въ рѣцетѣ на държавата и българскиятъ народъ почна да става по-пасивенъ къмъ образователното дѣло, по-малко грижи да отдѣля за него и образованието да се оставя само въ рѣцетѣ на министра на народното просвѣщение.

Азъ не одобрявамъ тази система, която не е по мнитѣ възгледи, защото и днесъ считамъ, че народътъ е по-способенъ да си даде самъ тласъкъ къмъ образованието, отколкото държавата. Но въ тоя пътъ вие вървимъ и мжчно е да направимъ нѣщо за отиване въ друга посока. Оплаканieto, което се чува отъ всѣкъде, че българското училище дава повече чиновници, е едно оплакване много справедливо, но то излиза отъ естеството на работитѣ. Не е примѣритѣ, който каза г. д-ръ Димитровъ за Чехия — жалето училищното дѣло е вънъ отъ партизанскитѣ влияния — който може да ни послужи. За голѣмо съжаление, у насъ всѣки, който изпраща детето си въ училище, да свърши гимназия, праща го съ целъ, за да може, като получи то свидетелството си, да бжде назначено на другия денъ на държавна служба. Ако въ туй отношение се направи нѣщо, което да отблъсне тоя пътъ въ нашето образователно дѣло, то ще бжде и една голѣма реформа въ него, то ще създаде единъ новъ духъ въ нашата образователна система.

Не е важно дали гимназинитѣ и реалитѣ се издържатъ отъ държавата или общинитѣ. За менъ днесъ по-важенъ се представлява другиятъ въпросъ: какво се дава като образование въ тия наши срѣдни и висши училища и какво се постига съ тѣхъ? Това, което се дава отъ гимназинитѣ и отъ университетата, не е въ състояние да задоволи единъ българинъ, който иска отъ своя синъ, свършилъ учебното

заведение, да бъде истински гражданин, да има научна подготовка такава, каквато му е потребна за живота и да бъде той полезен за себе си и за обществото.

Азъ знам, че ако се втурна въ разглеждане на този въпрос, на който не е тук мѣстото — тъй като той е единъ въпрос на специални изучавания, на анкети и на една програма, която трѣбва да се въведе въ нашитѣ училища — ще дойде до печални резултати. Азъ знам, че ще дойде до заключение такова, каквото вадя и отъ туй, което виждамъ въ живота и което е много печално. Ако накарате единъ, който свършва университетъ, специално даже по филология, да ви напише на български езикъ едно свое заявление за служба, той ще ви го напише неправилно. Това показва, че нашето учебно дѣло върви по единъ погрѣшенъ пътъ и че ние трѣбва да се загрижимъ сериозно за него.

Не е единственъ случай, когато гимназистъ, свършилъ осми класъ, пише „баща“ съ „ъ“ подиръ „б“. Азъ съмъ ималъ случай да видя гимназисти, свършили VIII класъ на гимназията, накарани отъ свои учители да пишатъ упражнения по български езикъ, които, като ги прочетете, ще се чудите, какъ е възможно ученикъ, който е миналъ презъ V, VI, VII и VIII класъ, да пише така, както не се пишеше въ моитѣ години, когато азъ бѣхъ въ втори класъ, и когато се пишеше много по-правилно и по-издигнато. Туй показва една занемареностъ, споредъ мене, въ училищата; туй показва едно замързване; туй показва едно небрежно отношение и гледане на предметитѣ отъ страна на учителитѣ къмъ ученицитѣ.

Мене ми се струва, че когато се повдига тоя въпросъ въ Народното събрание, ако има на нѣщо да се обърне най-сериозно внимание, то е не само броятъ на гимназиститѣ и на реалкитѣ, не само броятъ на учителитѣ и на ученицитѣ, а трѣбва още повече да се обърне внимание онуй, което трѣбва да се дава въ тия гимназии и въ тия реалки, да влиза въ главитѣ и въ умоветѣ на тия деца, бъдещи граждани на България. Не ще съмнение, че съ това ние нѣма да решимъ тия въпроси, но не е зле, когато се разглежда бюджетътъ на Министерството на народното просвѣщение, да се чуе мнението на компетентнитѣ.

Въпросътъ, който се повдига за чуждитѣ училища у насъ, не е въпросъ, който трѣбва да бъде минатъ така лесно, безъ особено внимание. Обърнете се и вижте какво представлява цѣла България въ туй отношение. Тукъ, въ София, имаме италиански училища съ 600—700 ученика; край София, при Симеоново, има едно американско училище; въ Ловечъ има друго училище; въ Плевенско — друго училище; въ София има нѣмско училище; има французки колежи въ София и Пловдивъ. Където и да се обърнете, ще видите чужди училища. Какъ се поддържатъ тия училища, каква пропаганда се прави съ тѣхъ, какво се учи въ тѣхъ, какви предмети се преподаватъ, какви сж целитѣ, които преследватъ тия училища, които имаме у насъ — имало ли е нѣкой, който да си зададе тоя въпросъ?

Имало ли е у насъ нѣкой министъръ на просвѣтатъ, който да се запита, каква целъ преследватъ тия мисии съ своитѣ училища? Имало ли е нѣкой министъръ на просвѣтатъ, който да трѣгне изъ всичкитѣ тия училища, да ги прегледа и да види, какво се предава въ тѣхъ, да знае въ всѣки единъ тѣхънъ учебникъ какво е писано? Азъ не искамъ самъ да отговарямъ на този въпросъ, но като знамъ какво голѣмо е значението на тия училища, като знамъ, че въ всѣко едно отъ тия училища, споредъ нацията, на която принадлежи училището, децата се обучаватъ тѣкмо въ духа на това, което е идеалъ, което е целъ на тая нация, духъ и патриотизъмъ на тая нация, и като знамъ, че ако азъ бихъ билъ учителъ, напр., въ едно българско училище въ Парижъ, ще уча малкитѣ французки деца повечето въ духа на българския патриотизъмъ, отколкото въ духа на французкия патриотизъмъ, лесно е да си отговоря, че и нашитѣ ученици въ чуждитѣ училища тукъ, че и тия малки деца, които въ крехката си възраст отиватъ въ чуждитѣ училища, се напояватъ до голѣма степенъ съ идеитѣ, съ внушенията, съ патриотизма на чужди нации — нѣщо, което е далечъ отъ интереситѣ на българския народъ, което е несъвѣстно съ нашитѣ идеали, които бихъ желалъ да се всмукватъ отъ тия деца.

Колкото се отнася до Университета, азъ нѣма по него какво да говоря. Нашиятъ Университетъ се създаде въ едно време, когато се мислѣше, че той не трѣбва да се създава. Отъ висша школа, той се превърна въ университетъ, наистина, поради туй, че нѣкои искаха да изпреварятъ времето и нуждитѣ, които можеха да го създадатъ. Но нашиятъ Университетъ трѣгна въ пътя на своето развитие. Постепенно-постепенно, съ течение на времето, той стана вече една необходимостъ, и ние не можемъ освенъ

да искаме въ лицето на Университета да не виждаме нищо друго, освенъ храмъ на една голѣма култура и наука.

Много мѣчно може да се сравнява нашиятъ Университетъ съ чуждитѣ университети, които въ голѣмото си число сж частни. У насъ много пѣти, когато се говори за нашия Университетъ, когато се говори и за нашитѣ професори, могатъ ли да бждатъ или не могатъ да бждатъ тѣ депутати, иматъ ли право да бждатъ депутати или нѣматъ такова право, могатъ ли тѣ да се приравнятъ съ другитѣ чиновници или не, се забравя, че ако въ нѣкоя друга държава има професори, които сж същевременно и депутати, то е затуй, защото университетитѣ тамъ сж въ голѣмата си частъ частни институти. Тѣ не се издържатъ отъ държавата, или пъкъ държавата имъ дава само една малка субсидия, съ която ги подпомага. Нашиятъ Университетъ е едно чисто държавно учреждение. Професорътъ въ него е държавенъ чиновникъ. И ако ние имаме професори, които сж депутати тукъ — противъ което азъ не съмъ, защото ценя и ума имъ, и способноститѣ имъ, и качествата имъ, и добродетелитѣ, които притежаватъ, и които трѣбва да ни сж ценни — азъ бихъ желалъ, както г. министърътъ на народното просвѣщение, така и нашето правителство, да се изяснятъ по въпроса, дали може единъ професоръ да бжде и депутатъ — тъй като въ единъ специаленъ членъ на закона за бюджета на държавата е казано, че никой държавенъ чиновникъ не може да бжде депутатъ.

Министъръ К. Муравиевъ: За правителството този въпросъ е решенъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Ние искаме да бждемъ тукъ ясно по тоя въпросъ. Азъ искамъ да чуя това отъ г. министра на народното просвѣщение, защото мѣлчалството прокарване на този членъ отъ законопроекта за бюджета на държавата ще създаде едно неудобство не само за насъ, народнитѣ представители — които има да разглеждатъ още нѣкой отъ нашитѣ депутатски избори, за които избори ще трѣбва да се произнесе дали сж валидни или не — но защото тоя въпросъ е свързанъ и съ туй уясняване, на което азъ наблѣгамъ.

Съществуването на Свободния университетъ въ София, за който се говори, споредъ мене, е безполезно и безцелно, ако щете. Колкото да сж добри намѣренята и желанията на ония, които го създадоха, колкото и желанието на неговитѣ създатели да е било да дадатъ на българската младежъ по-добро, по-сOLIDНО образование или да допълнятъ това, което дава държавнитѣ ни университети, азъ все мисля, че на тоя Свободенъ университетъ трѣбва да се тури една преграда, затуй защото моитѣ умъ не може да побере това: $\frac{1}{4}$ отъ професоритѣ въ Държавния университетъ, които презъ деня преподаватъ лекции въ Държавния университетъ, вечеръ да прекратватъ прага на Свободния университетъ, за да преподаватъ и тамъ.

Заради мене това нѣщо е необяснимо, то показва, че или голѣма частъ отъ професоритѣ отъ нашия Университетъ сжко тъй иматъ меркантилни, търговски понятия за професията си, или пъкъ, въ най-крайния случай, ако признаемъ, че тѣ чувствуватъ нужда да даватъ ума си и въ единия, и въ другия университети — трѣбва да констатираме, че съ това тѣ прѣскатъ ума си въ две насоки, което не е отъ полза нито за тѣхъ, нито за студентитѣ въ тия университети. Азъ съмъ на мнение, че е по-добре нашитѣ професори въ Държавния университетъ, който е голѣма интелектуална сила въ нашия животъ, да ограничатъ своитѣ действия и усилия въ учене на младежта само въ този Университетъ и да не ходи да прѣска силитѣ си по други университети и училища, затуй защото това е само отъ вреда и за него, и за Университета. Това никѣде не се прави, особено тъй, едва ли не масово, да го нарека, както става у насъ.

Г. г. народни представители! За да не ви отегчавамъ понататѣкъ, ще се спра накрая и върху опартизаняването на учителството или, съ други думи, върху обръщането и на Министерството на просвѣщението въ инструментъ на партизанство, около който ще видете всѣка година, когато наближи да се свършва учебната година, да идватъ съ хиляди учители и учители отъ цѣлата провинция и отъ самата София, да висятъ предъ вратата на министерството съ часове, съ дни и съ недѣли. Нѣма нищо по-лошо и по-пакостно за учебното дѣло отъ продължаването на една такава политика, която не само е опасна, но и не дава абсолютно никакви резултати. Ако въ българския държавенъ организъмъ има ведомство, което трѣбва да бжде високо издигнато и оставено незаसेгнато отъ партизанството, то е тѣкмо и най-много Министерството на просвѣщението. Не е само режимътъ на Демократическия сговоръ, който въ 2 или 3 години е уволнилъ или премѣ-

стиль 2 или 3 хиляди учители и учители. Това е ставало във всички режими в миналото. Това — няма защо да се крие — се върши и днес, макар въ по-ограничен размер.

Н. Падаревъ (д.с.): Дори става по-явно.

П. Н. Даскаловъ (нац. д.): А тъкмо по тоя въпрос всички партии тръбват да си подадат ръка и да кажат: вратите на Министерството на просвещението сж затворени за всякаво партизанство, всякакъв партизански дух е изключен от това министерство. Учителът, както и професорът от Университета, не принадлежи на партия, не бива да принадлежи на партия; не тръбва да се кланя въ капинето на партийния домъ, въ централния клубъ на тази или онази партия и да търси препоръки от тогава или оногова, за да бжде назначенъ учителъ въ една община, въ едно село или въ единъ градъ. Нека, прочее, тоя духъ на партизанство се изгони от училището. Нека учителът бжде само слуга на високата си мисия — да учи и да възпитава децата. Нека съзнанието на всички учители въ България, които сж легионъ, бжде издигнато до тамъ, да знаят, че тѣ не служатъ на министъръ или на партия, а служатъ на народа, на туй българско състояние, което е необходимо, за да може наистина нашето просвѣтно дѣло да бжде преобърнато от мѣсто на партизански бурени — въ градина, въ която да вирѣе и да цъфти само образованието, нищо друго, освенъ образованието, и наредъ съ него — възпитанието! (Ражкоплъскания отъ мнозинството)

Председателятъ: Има думата народниятъ представителъ г. Атанасъ х. Поповъ.

А. х. Поповъ (мак): Г. г. народни представители! Не съмъ ораторъ, но, въпреки това, осмѣлихъ се да взема думата по този въпрос — касае се за народното просвѣщение — който въпросъ, споредъ мене, тръбва да се смѣта като най-важенъ измежду всички въпроси. Защото не е сгрѣшилъ оняи, който е казалъ, че народътъ безъ просвѣта; че всяка личностъ безъ просвѣта прилича на сграда, въ която не може да проникне слънчевъ лъчъ. Следователно, просвѣтата въ човѣка частно и въ народа въобщо играе оная благотворна роль, която играе слънчевиятъ лъчъ въ всяко здание. Тамъ, значи, където нѣма просвѣта, не може да има животъ.

Г. г. народни представители! Когато се е говорило за нашата младежъ, въ свързка съ закона за народното просвѣщение, и въ далечното, и въ близкото минало, винаги сж се стремили да приобщаватъ младежта къмъ живота, та като излъзе тя отъ училището, да бжде годна за живота, съ други думи, отъ нея да се създаде растение, което да може да расте навсякъде на българска земя, а не да ѝ търсимъ само саксии, ако мога така да се изразя.

Г. г. народни представители! Когато се е говорило за просвѣщението на младежта, винаги сж търсени и факторитъ, отъ които зависи доброто народно просвѣщение — факторитъ, отъ които зависи даването правилна насока на българската младежъ. И ако сж се спрѣли ба това, че училището остава единъ факторъ, отъ който зависи да се даде правилна насока на нашата младежъ, все пакъ семейството остава като факторъ, който предшества училището, който гоѣи децата до училищната възраст. Известниятъ педагогъ Песталоци е възпитанъ само отъ майка, защото баща му умрѣлъ рано. Известно е на всички ни, че Песталоци, на когото е дадено едно добро домашно възпитание, е станалъ негоденъ въ живота затова, защото майката не е била достатъчна да създаде у него онова все-странно възпитание, по силата на което той да бжде способенъ да си пробие пътъ въ живота. Сърдцето му било златно, но негоденъ за работа въ живота. Другъ единъ, англичанинъ, Локъ, ако се не лъжа, умрѣла майка му рано. Възпитанъ само отъ баща, който създадъ у него жезъзно сърдце, твърдо сърдце, кораво сърдце, но, въпреки това, пакъ негоденъ въ живота. Ето защо заключението на голѣми учени е, че бащата и майката заедно сж, които даватъ и кораво, и твърдо, и яко за въ живота сърдце, и ценно при това, жезъзно и позлатено същевременно, като си взаимно-помагатъ.

Значи, семейството си остава първиятъ, най-важниятъ факторъ, отъ който зависи правилната насока за възпитанието и обучението на младежта. Отъ тая подготовка ще зависи и успѣхътъ въ училището. Затова ние питаме: ако въ училището ние се стремимъ да създадемъ хора, които да умѣятъ да плетатъ кошници; които да умѣятъ да садятъ дръвчета, които да умѣятъ да шиятъ дрехи — не е ли сжщо така важна задача младежътъ, като излъзе отъ учи-

лище, да умѣе да отгледва единъ денъ правилно, съгласно изискванията на науката и пр., своитѣ деца? Мене ми се чини, че това е отъ всичко важно най-важното. А подготовката за обучението и възпитанието на децата даватъ тъкмо педагогическитѣ училища. Както слушамъ, обаче, бюджетарната комисия е решила постепено да се закриватъ педагогическитѣ училища. Мотивировката е тази, че нашитѣ педагогически училища даватъ свръхпроизводство, и ние имаме много учители безъ работа. Наистина, може да имаме педагогисти безъ работа, но мене ми се струва, че повече сж гимназиститѣ безъ работа. И ако педагогическитѣ училища тръбват да се закриватъ, поради свръхпроизводство, би тръбвало да се закриватъ и гимназитѣ. Ама ще кажатъ нѣкои, че гимназитѣ даватъ едно общо образование, едно образование, което е нужно за всички български граждани. Мене ми се струва, че ще събраме, ако се стремимъ да дадемъ една ужъ по-обща подготовка на нашата младежъ и я пуснемъ въ живота негодна за нищо; а по-добре ще бжде, ако чрезъ педагогическитѣ училища я направимъ способна да умѣе единъ денъ поне да отгледа своитѣ деца. Отъ педагогическитѣ училища можемъ да не очакваме учители, но да очакваме добри родители!

Ето защо азъ смѣтамъ, че на педагогическитѣ училища, като такива, които даватъ на всички младежи, отъ мъжки и женски полъ, подготовка да отгледатъ правилно български граждани, ае тръбва да се гледа съ пренебрежение, а тръбва да се защитятъ и да останатъ. Ще моля г. министра, обаче, ако се реши, штои тия училища на всяка цена да се закриватъ, нека поне, както има въ програмитѣ на училищата предметъ кошничарство, както има предметъ гимнастика, както има предметъ шиеие и пр., да се предвиди въ бъдеще по закона за народното просвѣщение да има и предметъ „педагогия“, понеже този предметъ ще си остане винаги единъ отъ важнитѣ предмети въ програмата на българскитѣ училища. Добри родители, добри деца — щастлива страна!

По-нататъкъ, относително такситѣ, за които се говори въ бюджетопроекта. Наблегна се, че нѣкои отъ такситѣ се турятъ, за да да се накажатъ нѣкои родители, че прататъ децата си въ чужди училища. Ние не бива — както обикновено се прави у насъ — заради петима виновни, да наказваме всички. Въ странство мене ми се струва, че за всяко нѣщо наказватъ само виновния, а у насъ, заради петима виновни, обикновено се наказва цялото българско гражданство. Не е право, споредъ мене, да се наказва оняи родителъ, който е пратилъ детето си въ чуждо училище, ако въ неговия градъ нѣма таква българско училище.

Министъръ К. Муравневъ: Това не е наказателна санкция. Споредъ решението на бюджетарната комисия, тия такси се плащатъ ученицитѣ отъ чуждитѣ училища въ България, български подданици, на общо основание, както ги плащатъ и ученицитѣ отъ нашитѣ гимназии. Както държавата събира такси отъ нашитѣ ученици, за да поддържа контролнитѣ институти при Министерството на народното просвѣщение, които контролиратъ и чуждитѣ училища, справедливо е такива такси да събира и отъ ученицитѣ въ частнитѣ училища. Това е мотивътъ.

А. Циганчевъ (з): Да не сж привилегироваии, а да се изравняватъ съ нашитѣ.

А. х. Поповъ (мак): Нѣкои изтъкнаха, че било наказание.

Министъръ К. Муравневъ: Не, погрѣшно сте схващали.

Председателятъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Геновъ.

Г. П. Геновъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Ще позволите и на мене да се спра за нѣколко минути върху бюджетопроекта на народното просвѣщение и върху нѣкои отъ проблемитѣ, които той засѣга и които интересуватъ народното образование.

Забелязано е отдавна, че бюджетътъ на Министерството на народното просвѣщение е будишь обикновено твърде голѣмъ интересъ както въ обществото, така сжщо и върѣдъ народното представителство, и обикновено дебатитѣ по него сж били твърде продължителни и твърде обстояитни. Сега, понеже гласуването на бюджета закѣснѣ и народното представителство е изморено твърде много, то, естествено, може би този пътъ дебатитѣ ще бъдатъ много по-кратки. Все пакъ ние тръбва да се спремъ на нѣколко въпроси, които въ този моментъ интересуватъ извънредно много не само училищнитѣ сръдъ, но и обществено мнение у насъ.

Въпросът за основното образование, въпросът за сръдното образование, за висшето образование, за образованието у насъ изобщо и за неговите насоки, за неговите по-близки и по-далечни цели, не може да бъде безинтересен за българската общественост, особено въ единия момент като днешния. Защото, г. г. народни представители, не може да забравяме никога, че от онова, което посвеем ние въ младежта, ще зависи какво ще жънат бъдещите поколения. Резултатът от оная подготовка, която ние ще дадем на младежта, ще се почувствуват въ по-близко и по-далечно бъдеще и заради туй, естествено, ние трябва да бъдем много внимателни, когато разглеждаме, обсъждаме и постановяваме онова, което трябва да бъде въ нашето образование — основно, сръдно и висше.

(Председателското място заема подпредседателят Н. Захариевъ).

Основното образование у насъ, както знаете, г. г. народни представители, е безплатно и задължително. Това е едно постановление на нашата конституция още от времето на създаването ѝ и българските правителства — трябва да се признае — сж правили всички усилия, за да могат да изпълняват това строго предписане на нашия основен законъ. И, наистина, ние можем да се похваляемъ, че една голѣма част, че една граматна част от българските деца минаватъ презъ основното училище и добиватъ основно образование. Следъ войната особено, процентът на ония деца, които оставатъ вън от училището презъ задължителната училищна възраст, е извънредно малък. Така, напр., презъ учебната 1927/1928 г., отъ ония деца, които подлежатъ на задължително учение, минаватъ презъ училищата 88%; презъ учебната 1928/1929 г. — 90%; презъ учебната 1929/1930 г. — 92%, а за миналата учебна година 1930/1931 — това число достига до 93.5%. Следователно, една малка част отъ децата на българските граждани, които подлежатъ на задължително учение, остава вън от това задължително учение. Изобщо, презъ учебната 1929/1930 г. отъ общото число подлежащи на задължително учение 727.670 деца сж останали вън от задължителното учение 56.788 деца. Една част отъ тия останали вън от задължително учение деца сж българчета — 35.041; една голѣма част, обаче, сж турчета — 19.060. И докато процентът на останалите вън от задължителното учение българчета е 5.5%, за турчетата е 26%. Отъ тукъ ние виждаме, г. г. народни представители, една нужда да се подобри и засили обучението въ турските училища. Ако българчетата въ голѣмата си част минаватъ презъ задължителното учение, не същото, както казахъ, може да се каже за децата на турското население.

Също така трябва да се обърне внимание, че въ градовете почти нѣма деца, които да не минаватъ презъ задължителното учение. Учебната 1928/1929 г. ни дава само 8% останали вън от задължителното учение градски деца, докато въ селата този процентъ е още доста високъ: той се движи между 9 и 12%; значи, около 1/10 част отъ децата въ селата не могатъ да добиятъ още основно образование.

Причините за непосещението на училищата сж различни. Една част отъ непосещаващите деца сж аномални; тѣ, естествено, не могатъ да се учатъ и за тѣхъ ние сме създали до сега твърде малко специални училища, презъ които тѣ би трябвало да минатъ. Броятъ на тия аномални деца е 1999. Непосещаването отъ друга частъ деца се дължи на небрежността на родителите имъ. Санкциите на закона за народната просвета сж били слаби да ги заставятъ да пратятъ децата си въ училището. Броятъ на тия деца е 14.936. Трета частъ — 22.777 — не посещаватъ поради далечни разстояния. И най-после, 17.017 деца не посещаватъ по други причини.

Отъ това се вижда, че наистина има известни причини, които прѣчатъ, щото всички деца на българските граждани да посещаватъ основното училище. Задачата на Министерството на народната просвета трябва да бъде да улесни тия деца, за да могатъ тѣ наистина редовно да посещаватъ основните училища и да излѣзатъ грамотни и добри български граждани. Разбира се, въ голѣма степен това се дължи и на тежкото материално положение, въ което сж изпаднали много семейства. Защото издръжката на едно дете, колкото и да е тя малка, когато се касае за деца на малка възраст, все пакъ струва пари, и при сегашната беднотия, при сегашната мизерия, много родители, дори противъ волята си, не могатъ да пратятъ своите деца на училище и особено въ прогимназията. И, наистина, една голѣма част отъ децата, които не следватъ задължителното учение, това сж деца, които спадатъ къмъ прогимназиялното образование.

Също така трябва да обърнемъ внимание, г. г. народни представители, на въпроса за училищните задължения — единъ голѣмъ въпросъ, който, при все че се полагатъ голѣми усилия да бъде разрешенъ, все пакъ има твърде много да се желае, за да имаме навсякъде хигиенични и добре уредени училища. Вѣрно е, че България, въ сравнение съ своите съседи, е направила извънредно много въ това отношение. Азъ си спомнямъ, че следъ балканската война, когато бѣхъ въ Парижъ, единъ ромѣнецъ, който билъ въ ромѣнската армия презъ 1913 г. и е дошълъ съ нея чакъ до Арабаконакъ, казваше предъ мнозина чужденци, че онова, което му направило впечатление въ България, това сж училищата, които срѣщалъ на всѣка срѣзка. Той самъ казваше подобно нѣщо: „Въ Ромѣния ние нѣмаме това. И българите трябва да се гордѣятъ, че сж успѣли въ много малко време на свободенъ животъ да създадатъ много повече училища, отколкото ние, които претендираме на цѣлъ вѣкъ свободенъ животъ предъ тѣхъ“.

Трябва да се забележи също така, г. г. народни представители, че особено зле стои този въпросъ въ София. Забележете, че въ София, столицата на България, има най-малко направени училища презъ последните години. Въ София по този въпросъ сме най-зле. Почти никѣде, или на много малко мѣста въ България има училища, въ които да има учение преди обѣдъ и следъ обѣдъ за едни и същи ученици. Въ София нѣма училище, въ което да не учатъ едни ученици преди обѣдъ, други следъ обѣдъ. И докладътъ на учебния комитетъ за 1929/1930 г. — стр. 293 — бележи: (Чете) „Столица София, въ която страдатъ за основните училища сж крайно недостатъчни и нехигиенични, не проявява същия интересъ да си служи чрезъ взаимопомощта на закона за кооперативенъ строежъ, за да си построи удобни и обширни училищни сгради“. Виждате, че въмсто столицата да служи за образецъ, ние имаме тѣмъ обратното. Въ София е занимаренъ извънредно много въпросътъ за постройка на училища. И докато много села въ България, даже бедни села, съ трудова повинностъ сж успѣли да построятъ удобни и хигиенични училища, София въ този моментъ е безъ достатъчно училища. Трябваше да се направятъ голѣми усилия, за да се построятъ две гимназии. Не по-добро е положението и въ основните училища, където малките деца се заставятъ да учатъ въ едни стая, откъдето само преди половинъ часъ сж излѣзли тѣхните другари. По тоя начинъ презъ цѣлия денъ въ училището влизатъ и излизатъ ученици, безъ да може да се проверятъ достатъчно помѣщението. Това е също така единъ голѣмъ въпросъ, който трябва да обърне вниманието на Столичната община и на столичното училищно настоятелство. София расте много бързо, всѣка година хиляди нови деца влизатъ въ училищата, а училищни помѣщения нѣма, даже нѣкъде трябва да се изреждатъ на денъ три отдѣления въ една стая, за да може да се води обучението.

Също така, г. г. народни представители, трябва да обърне внимание и на извънучилищната дейност на учителя. Въ доклада на инспекторския съветъ при Министерството на народната просвета по въпроса за извънучилищната дейност на учителя се констатира, че народническиятъ духъ и днесъ още въодушевява нашия учител, и днесъ още той служи като култъ на учителя. И учителътъ днесъ, особено селскиятъ учител, се явява най-силниятъ моторъ на прогреса на българската нация.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Г. г. народни представители! Частъ е осемъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ще моля да се продължи заседанието до 12 ч., докато се свърши бюджетотопроектъ на Министерството на народната просвета.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Който приема предложението на г. министъръ-председателя, заседанието да се продължи до 12 ч., моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събрането приема.

Г. П. Геновъ (р): Той участвува въ читалищата, въ вечерните и празнични училища, въ кооперациите, въ уреждане на колонии, въ уреждане на трапезарии. Така, напр., презъ учебната 1929/1930 г., е имало 29.011 ученици участвували въ 697 безплатни ученически трапезарии, образуващи и ръководени главно отъ учители. Също така учителите взематъ голѣмо участие въ кооперативното дѣло и на много мѣста селските кооперации живѣятъ и се крепятъ благодарение помощта, благодарение подкрепата и ръководството, което имъ дава българскиятъ учител. Трябва да се забележи едно нѣщо, г. г. народни представители — че учителътъ все пакъ не е подготвенъ много по кооперативното дѣло. И г. министърътъ на народната

просъта бѣше правъ, когато заяви въ бюджетарната комисия, че ако се създадат тѣй нареченитѣ педагогически академии или педагогически семинарии, кѣждѣо учителитѣ следъ свършването на гимназията да прекарать по единъ двугодишенъ педагогически курсъ, ще могатъ да се запознаятъ по-добре съ кооперативното дѣло и да станатъ още по-ревностни апостоли на това дѣло. Защото не трѣбва да забравяме, г. г. народни представители, че то ще спаси България отъ трудното стопанско и морално положение, въ което се намира днесъ. Кооперацията ще продължава да играе голѣма роль въ българския животъ и щомъ българскиятъ учителъ бѣде начело на кооперацията, можемъ да бждемъ сигурни, че тя ще върви по единъ щастливъ пътъ и ще се развива извънредно правилно.

Като минавамъ, г. г. народни представители, върху сръдното образование, азъ трѣбва да се спра повечко на нѣкои въпроси, които сѣ въ връзка съ това образование. Ако днесъ, г. г. народни представители, се говори за интелигентенъ пролетариатъ, ние трѣбва да го търсимъ не въ висшитѣ училища. Интелигентниятъ пролетариатъ излиза въ сѣщностъ отъ сръднитѣ училища, защото оная, който свършва сръдно учебно заведение, много естествено, той е вече въ реда на интелигенцията. Нѣма значение каква работа ще върши, нѣма значение какви функции ще изпълнява въ общественния животъ — той вече е пареденъ въ реда на интелигенцията. У насъ производството на абитуранти, които свършватъ сръднитѣ училища, е твърде голѣмо напоследѣкъ. Така, напримѣръ, презъ учебната 1929/1930 г. сѣ завършили гимназии, реални, полукласически и класически, 4.986 души. Числото имъ постоянно расте и миналата година сѣ надхвърлили 5.000. Къмъ тѣхъ трѣбва да се прибавятъ 1911 педагогисти, ставатъ 6.897, близо 7.000. Като се прибавятъ къмъ тѣхъ свършилитѣ семинарии, търговски училища и земеделски училища, ние имаме сръдно годишно производство на сръднитѣ училища около 10.000 души. 10.000 души свършватъ всѣка година сръднитѣ училища. Една малка частъ отъ тѣхъ сѣ годни да отидатъ направо въ живота, защото сръднитѣ училища, особено гимназиалниятъ типъ, подготвятъ по-скоро за следване въ висшитѣ учебни заведения, а не даватъ никакви сръдства за борба на оная, който ги завършва, да отиде направо въ живота. И отъ тукъ наблюдаваме оная криза, оная трагизъмъ, бихъ казалъ, у насъ сѣ излизането на твърде много хора отъ сръднитѣ училища. И това сѣ, г. г. народни представители, преди всичко деца на граждани. Селскитѣ деца по-малко се ползватъ отъ сръднитѣ училища. Така, напр. презъ 1929/1930 учебна година сѣ следвали въ гимназиитѣ 12.326 момчета и 12.329 момичета, на които родителитѣ или тѣхнитѣ настояници живѣятъ въ градоветѣ и 9.978 момчета и 2.294 момичета, на които родителитѣ или тѣхнитѣ настояници живѣятъ въ селата. Следователно, докато отъ градоветѣ следватъ около 25.000 момчета и момичета, отъ селата следватъ едва 12—13 хиляди, отъ които само 2.294 момичета. Така че най-вече градското население се ползува отъ гимназиитѣ, и, следователно, отъ градоветѣ иде този напливъ на завършилн сръднитѣ училища.

Ето защо ние трѣбва да се стремимъ да премахнемъ тази криза, за която говоримъ и която се създава вследствие на голѣмия излишекъ отъ завършили сръдно образование, чрезъ едно реформиране на това образование, като се помислимъ да дадемъ една по-друга посока на тия, които постѣпватъ въ училищата, защото общото образование, както казахъ, подготвя само за Университета, а не всички могатъ да постѣпнатъ въ Университета и да го завършатъ. Обаче да смѣтаме, че ще можемъ съ единъ ударъ да закроемъ съществуващитѣ сръдни училища, азъ мисля, че това е илюзия. Училища, открити единъ пътъ у насъ, много мѣчно се закриватъ. Въ природата на българина е да се учи, той обича да се учи, даже безъ да държи смѣтка какво ще стане следъ като свърши. Често пъти той се учи само за да бжде ученъ, безъ да мисли какво ще стане, когато завърши училището. И заради това, повтарямъ, азъ не вървамъ, че можемъ изведнѣжъ да закроемъ съществуващитѣ училища. Това е невъзможно. Единствениятъ пътъ, следователно, остава, ако е възможно, да ги реформираме. Обаче това реформиране не може да стане нито изведнѣжъ, нито безъ една подготовка. Трѣбва да се проучатъ условията на всѣко мѣсто поотдѣлно и съобразно съ това да се направи реформата въ сръдното образование.

Вънъ отъ това, трѣбва да се внимава, когато се извършва тая реформа, да се даде такава насока на децата, че тѣ, като свършатъ, да иматъ известна перспектива въ живота, а не да излизатъ съ хиляди на улицата и следъ това да търсятъ лѣтища въ живота, много мѣчни, лѣтища, които често пъти имъ докарватъ само разочарование, защото

само една малка частъ отъ тия, които свършватъ сръднитѣ училища, могатъ да постѣпнатъ въ Университета. Сръдно годишно Софийскиятъ университетъ може да погълне до 1.500 души. При 5.000 души, свършили гимназии, при 2.000 души, свършили педагогически училища, при около 1.000 души семинаристи и може би 1.000 души свършили търговски училища, естествено е, че това число 1.500 души, колкото може да погълне Софийскиятъ университетъ, е извънредно малко, другитѣ оставатъ вънъ. И затова всѣка година въ Университета ние имаме голѣми неприятности съ оная, която оставатъ вънъ отъ него.

Д. Ачковъ (нац. л. о.): Отиватъ въ „кантората“ на Бобчевъ!

Г. П. Геновъ (р): Въ Свободния университетъ отиватъ много малко, защото той пъкъ не дава особени перспективи за тия, които го завършватъ. Така че една значителна частъ отъ свършилитѣ сръдни училища оставатъ безъ определено бждеще, не могатъ да намѣрятъ пътъ въ живота. Нѣкога бѣше лесно, г. г. народни представители. Когато преди 25—30 години ние свършихме, всѣки който свършваше гимназия, имаше предъ себе си попрището на народния учителъ. Вземъ си торбичката, вземъ нѣкоя и друга свѣтна книжка отъ библиотеката на Георги Бакаловъ отъ Варна, отиде въ село, стане народенъ учителъ, хлѣбътъ му е осигуренъ. Днесъ не само че нѣма мѣста за гимназиста, но нѣма даже мѣсто и за педагогиста въ училищата. Така, напр., всѣка година едва хиляда души, даже и по-малко отъ хиляда души педагогисти сѣ необходими за нашето основно образование, а свършватъ 2 хиляди души. Затуй министерството се видѣ принудено, докато приготви новата реформа за педагогическото образование, да закрне седмнитѣ класове въ педагогическитѣ училища, за да нѣма поне за една година производство на учители, за да могатъ да се настанятъ оная които оставатъ безъ мѣста, защото, както каза министърътъ на просвѣщеніето, презъ изтеклата есенъ 1.800 души учители сѣ останали безъ мѣста макаръ да сѣ цензовани и да сѣ отговаряли на всички условия да бждатъ назначени.

Така че въпросътъ за реформиране сръдното образование у насъ е извънредно важенъ, но е същевременно и извънредно мъчителъ. Азъ разбирамъ колебанията на много министри, които се издиха на това мѣсто, които се поколебаха и не дадоха никакво разрешение на този въпросъ, при все че се говори отъ редица години, редица години се правятъ предложения въ единъ или другъ смѣлъ, държатъ се речи отъ тая трибуна, пише се въ пресата, но никой нѣма куража да направи реформата. Защото, действително, повтарямъ, реформата е мѣчна, реформата е сложна, реформата е и рискована. На всѣки случай тая реформа трѣбва да бжде направена, защото по този пътъ повече не можемъ да вървимъ. Ние имаме съ реалкитѣ близо 100 пълни и непълни сръдни учебни заведения, които, когато се обрнатъ въ гимназии, действително оиѣзи, които ще свършатъ гимназиитѣ, ще бждатъ извънредно много. Но азъ си обяснявамъ защо голѣма частъ отъ децата шатъ не шатъ отиватъ въ гимназиитѣ. Защото поминѣтъ и вънъ отъ тая на интелигенцията е вече много мъчителъ. Нѣма защо да криемъ, че земята на селото става все по-малка, че и тамъ мѣчно вече се живѣе, че занаятчиитѣ сѣ западнали, че свободнитѣ професии сѣ въ криза, че търговията е въ упадѣкъ. Това е резултатъ изобщо на оная стопанска криза, която отъ нѣколко години залива свѣта, като не пощали, естествено, и малката победена и еднави не заробена България. Съ това азъ си обяснявамъ защо такава голѣма частъ отъ децата шатъ не шатъ трѣбва да прибѣгнатъ до училището — защото и навѣнъ поминѣтъ е слабъ и навѣнъ поминѣтъ е недостатъченъ.

Все пакъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че правителството трѣбва да се погрижи да разреши въпроса за реформирането на сръдното образование. Не може да се продължава, както досега. И колкото по-скоро стане тая реформа, азъ мисля, че толкова ще бжде по-добре, защото тогава наистина всѣко едно дете ще може да трѣгне въ онзи пътъ, който ще бжде най-благоприятенъ за него, а не да избира погрѣшни кариери, та следъ това да жѣне само разочарования и неуспѣхи въ живота.

Минавамъ по-нататѣкъ, г-да, на нашето висше образование. Единъ въпросъ, който отъ нѣколко време вълнува твърде много и общественото мнение и Парламента и особено университетскитѣ сръди, това е въпросътъ за Университета, за начина на неговото функциониране и за съкращенията, които се предприематъ тамъ. Трѣбва да забележа, г. г. народни представители, че нашиятъ Университетъ се развиваше по единъ бързъ, по единъ

необичаен път. Вместо да се развива постепенно, бавно, след подготовка, неговото развитие става твърде бързо, без достатъчна подготовка. Въ 1917 г., когато се поиска от правителството да открие медицински факултет, възражението на Академическия съвет беше, че няма условия за откриването веднага на медицински факултет, като Академическият съвет посочи примера с Унгария. Когато в Унгария решиха да открият медицински факултет, гласуваха един закон за подготовка откриването на този факултет, който закон трябваше да се изпълни в десет години, да се създадат помещения, да се създадат лаборатории, да се създаде персонал. У нас това, обаче, стана само в няколко дни. Правителството подписа и медицинският факултет се откри, без да има персонал, без да има помещения. Оправдиха знанието на I мъжка гимназия, настанени се там веднага медицинският факултет, на бърза ръка се произведоха конкурси за професори и факултетът започна да функционира. Още не устроих факултетът, идва нов закон и създава изведнъж още три факултети. Създават се: агрономо-лесовъдски, ветеринарно-медицински и богословски факултети. Беше прибрано отварянето и на тия факултети. Също така без подготовка се откри агрономо-лесовъдският факултет, като се настанени в зданието на Семинарията, без да има лаборатории и трябваше в физико-математическия факултет, където се обучаваша по-рано само 32 души химици, 136 души да отиват да правят химически упражнения на един микроскоп; където по-рано 10 души се упражняваха, сега трябваше 50 души да се упражняват. Много естествено е, че при тия условия Университетът ще куца. Резултатът ние ги виждаме сега. И може би в самото създаване на катедрите, в самото подбиране на персонала се направиха грешки, защото всичко ставаше извънредно набързо, без подготовка. От тук и оная криза, която се създава сега в Университета.

Обаче, г. г. народни представители, трябва да имате пред вид едно нещо: че нашият Университет трябва да съществува и не само трябва да съществува, а като че по необходимост трябва да го разширяваме. Защото ония, които идват от сръбните училища и напират към Университета, са извънредно много. Както казах, ние приемаме само една малка част и въпреки това обучението е вече много мъчно. В юридическия факултет преди 3 години, като деканът, аз записах 821 души нови студенти за един семестър само. Как си представяте тази работа: да изпитате вие сега, през юни, 800 души, да провърите тяхното знание? Естествено, че се страда науката, защото всичко се върши прибрано, защото всичко се върши без план, всичко се върши необмислено. И заради туй ние бихме решили в юридическия факултет да създадем паралелни курсове, защото е невъзможно да ги слушат 800 души студенти. Ами че ние не четем лекции, а държим публични речи, защото имаме голъми аудитории с 500—600 души слушатели. Ние не можем да говорим като професори и по необходимост се преобръщаме едва ли не на оратори, защото такава е обстановка — голъми аудитории, много слушатели. И затуй ние, професорите, се изморяваме извънредно много — всяка една лекция е равна, по изчерпване, по изразходване на енергия, на една политическа реч.

Разбира се, след тия съкращения, които стават, ние вече не можем по никак начин да мислим за създаването на каквито да е паралелни курсове, защото се съкращават ония, които трябва да преподават, стават по-малко. Напротив, ние ще трябва да събираме студентите дори от няколко години или от няколко факултети, които имат общи лекции, и в най-големите аудитории да им държим вече не лекции, а наистина публични речи — пред 500—800 души. Това е то развитието, г. г. народни представители, на нашия Университет. И от тук може би произлизат и някои грешки, които се направиха.

Съкращенията, които сега стават в Университета, са предизвикани навърно и от бюджетни нужди. Нуждите на държавата са голъми, обаче не е виновен Университетът, че държавата възлага такива голъми грижи върху него — че ще трябва да погълне колкото е възможно повече студенти, защото от една страна свършват много младежи гимназии, а от друга страна не може никой вече да отива в чужбина. Отварянето в чужбина при тия валутни ограничения, установени сега, и при тази стопанска криза е вече изключено и ние ще трябва да задоволяваме нашите нужди с това, което ни дава нашият Университет. Не само за юристи, не само за учители, но и за агрономи, за medici, за ветеринарно-медици изключително ще трябва да се задоволяваме с онова, което

дава нашият Университет. Заради това аз смятам, че при съкращенията в Университета не трябва да отиваме никога до една голъма крайност.

Не бива да разстроим единственото висше учебно заведение, което съществува у нас. Защото, г. г. народни представители, това е създава нашата човешка култура в цялния свят — университетът, като най-висше учебно заведение. Много естествено е, че ние никога не бихме желали да останем по-назад от другите народи в пътя на нашето културно развитие. Нека ви цитирам един голъм педагог от Сорбоната, Лавиес, който казва, че един народ, който няма интелигенция, който се състои само от занаятчи и земледелци, ще намери своя господар, който значи, че ще дойде някой да го завладее; било от вътре някой диктатор, който ще му отнеме свободата, било от вън, от някой чужд завоевател. Естествено е, че, оценявайки така културата и нуждата от културно развитие у нас, ние трябва да бъдем по-внимателни по отношение на нашия Университет. Трябва да намерим съкращения, при които ще може безболезнено да се осигури по-нататъшното развитие на Университета. Не бива за никакви 500.000 или 1.000.000 л. да осакатим цялата оная сграда, която ние наричаме Български университет и която ще остане единственият святилик не само за българите в България, но и за българите вън от България.

Тези думи имам да кажа по повод на съкращенията, които се правят в Университета.

Вън от това, аз искам да ви обърна вниманието на още едно обстоятелство: че създаването на учени, създаването на професорски кадър не може да стане тъй лесно, както в другите професии. Създаването на научен кадър става бавно, постепенно и не само в страни като България, където има толкова малко благоприятни условия за научна работа, но и в страни много по-напреднали отколкото България. Затуй, много е естествено, ние трябва да бъдем особено внимателни, когато съкращаваме наличния университетски персонал. Когато стават съкращения с бюджета, не само се нарушава университетската автономия, като се уволнява персоналът, който се е хабилитирал по надлежния ред, но същевременно Университетът се лишава от ценни сили, които не могат лесно да бъдат замънени.

Г. г. народни представители! Хвърлете поглед върху онова, което се казва българска наука, колкото малка и скромна да е тя, и вие ще видите колко души, в продължение на 45 години от съществуването на нашия Университет са се отличили. Имаше един-двама историци, един-двама филозофи, един-двама философи и няколко естественици. Това са хората, които са се отличили за научното поприще, които са дали цялния си живот за българската наука.

Д. Ачков (нац. л. о.): Има и хайлази.

Г. П. Генов (р): Имаше учени, които разработиха нашата наука, разработиха българската история, ставанската филология на българска почва, изследвах българската природа, разработиха българската география, българската петрография и т. н. Много естествено, ние ще трябва да обърнем повече внимание към тези учени, които не можем да третираме по същия начин, както третираме другите чиновници на българската държава. Защото, г. г. народни представители — позволете ми тая нескромност — професорите не са чиновници и не можем да ги третираме наравно с другите чиновници. Най-сетне всеки може да мисли каквото ще, но така е в цялния свят и ние не можем да правим изключения от онова, което мислят чужденците. Аз не казвам, че нашата наука е много голъма, че ние имаме много голъми учени. Разбира се, един малък народ не може да създаде много голъми учени, но един малък народ все пак трябва да се гордее с онова, което е успял да създаде и то особено народ като българския, който преди 50 години беше роб на султаните. Така че, повтарям, когато се правят съкращения в Университета, ние трябва да бъдем особено предпазливи и бихме молили народното представителство и г. министъра на народното просвещение да не прилагат за Университета онези мащаби, които обикновено се прилагат при съкращенията. Една по-голяма мъжка трябва да има в този случай, едно по-голямо щадене на оня хора, които дадох своя живот за българската наука и които, като излизат един ден навън, са негодни за нищо друго, защото 40—50 години са работили само в един път, в областта на своята наука и с нищо друго не са се занимавали.

Г. г. народни представители! Повдигна се и въ бюджетарната комисиия и тук въпросът за тъй наречените чужди училища у насъ. Азъ също така ще си позволя да се спра за няколко минути на тоя въпрос. Той става отъ денъ на денъ все по-актуаленъ у насъ, защото, докато въ 1926/1927 г. е имало 2,034 ученици въ първоначалните чужди училища, въ 1927/1928 г. тѣ ставатъ 3,072, въ 1928/1929 г. — 3,249, въ 1929/1930 г. — 3,383 и презъ настоящата учебна година достигатъ вече 4,504. Вие виждате едно бързо порастане числото на учениците, които следватъ въ чуждите училища у насъ. Защо става това? Азъ не казвамъ, че тия, които изпращатъ своите деца въ тия училища, сѫ лоши българи. Не. Единъ уважителенъ и чинъ кара да вършатъ това. Днесъ, когато животътъ става толкова мъчителенъ, когато борбата за съществуване става толкова трудна, всѣки родителъ се стреми да даде едно по-мощно оръжие на своето дете въ борбата му за хлябъ въ утрешния денъ. Това е истината. Днесъ ние имаме много юристи, имаме много свършили други факултети, обаче хора, които да знаятъ перфектно единъ чуждъ езикъ, има твърде малко. Вината за това е, ще кажа на право, въ нашите гимназии. Нашите гимназии не подготвятъ достатъчно добре своите питомци по отношение новите езици; азъ не говоря за старите езици, кждето обучението може да бѣде малко занемарено, но говоря за новите езици, обучението по които върви твърде зле. Трети часа, въ които се преподава френски или нѣмски езикъ въ нашите гимназии, сѫ недостатъчни. Часовете по новите езици трѣбва да се увеличатъ, за да могатъ учениците, които свършватъ гимназия, донѣкъде поне да си служатъ съ единъ чуждъ езикъ. За жалостъ, идватъ студенти въ Университета, свършили гимназия, но малцина отъ тѣхъ си служатъ съ чуждъ езикъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Не знаятъ и български.

Г. П. Генцовъ (р): Да. — Така че трѣбва да се обърне внимание и на този въпросъ. Ако нашата държава би могла да разреши сполучливо тоя въпросъ, азъ мисля, че нѣма да има такъвъ приливъ отъ ученици въ чуждите училища. Тогава учениците, които отиватъ тамъ, ще дойдатъ въ нашите гимназии. Нека ми бѣде позволено да кажа, че много отъ тия чужди училища сѫ оставени подъ единъ съвсемъ слабъ контролъ отъ страна на Министерството на народното просвѣщение и нѣкои отъ тѣхъ избиватъ въ пропаганда, други нѣкои, като французкиятъ колежъ, се поддържатъ отъ конгрегациите, изгосени отъ Франция.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Софийската община ограби частните имоти, за да ги даде на французите. Измѣни плана на София противозаконно.

Г. П. Генцовъ (р): Заради туй тѣзи чужди училища не даватъ толкова солидни познания, каквито даватъ нашите гимназии, но даватъ единъ чуждъ езикъ, който се ценя.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Искамъ да кажа, че има и едно любоугодничество — да се харесаме на чужденците!

Г. П. Генцовъ (р): Днесъ, когато отидешъ да търсишъ служба, не те питатъ често какво си свършилъ, а те питатъ знаешъ ли нѣкой чуждъ езикъ. Съ това се обяснява защо е този напливъ на българчета въ чуждите училища. И забележете, г-да, че въ тѣзи чужди училища почти нѣма деца отъ народността на езика, на който се преподава, а повечето сѫ българчета. Така, напр., въ италианската гимназия има тая година 235 ученици, отъ които 18 италианчета, 2 ромънчета, 2 албанчета, а 203 сѫ българчета, и останалите 10 отъ други народности. Виждате, колко е голѣмо числото на българчетата въ италианската гимназия. Туй е въ нѣмското училище, туй е и въ френското училище, туй е и навсѣкжде.

Въпросътъ за чуждите училища е много важенъ и Министерството на народното просвѣщение трѣбва да се занимае съ него, още повече, че самиятъ учебенъ комитетъ констатира въ своя докладъ: „Частните училища отъ категория А — именно училищата на миссии — завладяватъ все повече почва у насъ, като се ползватъ отъ детските училища и се дойде до прогимназиите и гимназиите“. Ако ние така вървимъ, въ скоро време една голѣма частъ отъ нашите ученици ще посещаватъ чуждите училища, а не българските. За София въ самия докладъ се констатира, че почти 1/10 отъ учениците, подлежащи на задължително обучение, отиватъ въ чуждите училища, а останалите въ нашите училища.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Азъ познавамъ даже единъ бившъ ректоръ на Държавния университетъ, децата на който отиватъ въ чужди училища!

Г. П. Генцовъ (р): Г. г. народни представители! Освенъ това въпросътъ за изучаването на българския езикъ и въ нашите училища, и особено въ чуждите училища, е много важенъ. Ако Министерството на народното просвѣщение търпи тѣзи чужди училища, азъ мисля, че то трѣбва да назначава тамъ учителите по български езикъ, по българска история и по българска география, които да преподаватъ тия дисциплини тамъ на български езикъ. По тоя начинъ ние ще имаме една гаранция, че наистина българчетата въ чуждите училища нѣма да забравятъ своя езикъ. Преди нѣколко месеци, г-да, бѣхъ въ Цариградъ. Тамъ Фехти-бей, който дотогава бѣше турски посланикъ въ Парижъ, ми разправяше: „Дядо ми моето дете въ турско училище въ Цариградъ, защото, докато бѣхъ въ Парижъ, то следваше въ френско училище и бѣше забравяло турски езикъ. Трѣбваше да дойда тукъ и да го дамъ въ турско училище, за да изучи пакъ бащиния и майчиния си езикъ“.

Г. г. народни представители! Трѣбва да обърнемъ внимание на това, че децата, особено при първоначалното учение, трѣбва непременно да се обучаватъ на матерния си езикъ. И този е днесъ лозунгътъ на всѣки малцинства. Азъ мога да ви цитирамъ мненията на алзасци, които се борятъ днесъ да се изучава алзаското нѣмско наречие въ алзаските училища. Алзасците не щатъ французки езикъ въ алзаските основни училища. Тѣ искатъ въ алзаските училища да се изучава тѣхниятъ *Muttergatsche*, майчиниятъ имъ езикъ. И българските деца трѣбва да изучаватъ майчиния си езикъ. Напр., вестникъ „L'Alsacien“, органъ на алзаската автономистска партия пише: (Чете) „Ние желаемъ нашите деца да се учатъ нѣмски езикъ, като нашъ матеренъ езикъ, а френския езикъ — като държавенъ езикъ. Първото обучение на децата трѣбва винаги да се дава на майчиния имъ езикъ. Това е и морално, и разумно. Следъ като детето добие своите първи знания на майчиния си езикъ, тогава може да премине къмъ учение на френски езикъ. Нѣмскиятъ езикъ и нѣмската литература, все пакъ трѣбва да се изучаватъ въ горните класове, а нѣкои други преподавания, като въроучение, напр., трѣбва също да се преподава на нѣмски езикъ. Варварски е онзи методъ, който въ междучасието забравява на децата да говорятъ на майчиния си езикъ“.

Значи, въ тия чужди училища ние ще трѣбва да искаме да се застъпи обезателно широко и основно изучаване на майчиния, на българския езикъ. И не само туй, но по-добре ще бѣде тия чужди училища да се наредятъ тъй, че учениците, които постѣпватъ въ тѣхъ, да сѫ минали презъ българското първоначално училище. Презъ оная възраст, когато се формира характерътъ на детето, то трѣбва да бѣде обучавано на своя майчинъ, на своя бащинъ езикъ, и чакъ следъ като премине тоя курсъ на майчиния езикъ, може да премине къмъ изучаването и на другъ езикъ, който ще бѣде единъ езикъ на култура, единъ езикъ за прехрана, ако щете. Но преди всичко детето трѣбва да знае своя майчинъ езикъ.

Азъ трѣбва да обърна вниманието ви на още едно обстоятелство, г. г. народни представители. Изучаването на българския езикъ въ нашите училища не е задоволително, не е достатъчно. Азъ самъ констатирамъ въ различни висши учебни заведения, въ които преподавамъ, че ония, които свършватъ гимназия, сѫ много слаби въ българския езикъ, иматъ много слаба подготовка по езика. Особено изучаването на политическа икономиа и на гражданско учение е свършено недостатъчно. А познания по тия дисциплини сѫ необходими на една голѣма частъ отъ ония, които свършватъ срдно образование, било за университетъ, било за живота. Както се констатира и въ доклада на учебния комитетъ, изучаването на тия дисциплини едва ли не е една пародия: единъ часъ на полугодие! Какво ще изучи ученикътъ въ 10—12 часа отъ политическата икономиа или отъ гражданско учение? Гимназията трѣбва да се уреди така, че да подготвя и граждани за живота. Тѣзи, които свършватъ гимназия, трѣбва да знаятъ своите елементарни права и задължения въ живота, а не да влизатъ въ живота откъснати отъ него, не да висятъ въ въздуха и да не знаятъ нѣтъ кой пътъ да трѣбнатъ. Това е, мисля, единъ голѣмъ недостатъкъ на нашите гимназии. Българскиятъ езикъ трѣбва да се застъпи добре. Свършилите гимназия трѣбва да умѣятъ да си служатъ поне отчасти съвършено съ него, а не като свършватъ гимназия да не могатъ да си напишатъ едно заявление правилно, или да не могатъ да

развиват една тема. На това Министерството на народната просвета трябва да обърне голямо внимание. Може други някои дисциплини да бъдат съкратени, може на другите дисциплини часовете да бъдат намалени, но трябва да се обърне най-голямо внимание на обучението по езикът, защото тѣ сѣ, които правят човѣка културен, тѣ сѣ, които го поставят въ най-добра връзка съ външния свѣтъ.

Сѣщо така, г. г. народни представители, нека ми бъде позволено да се спра на още единъ въпрос — на типа на нашитѣ сѣдни училища. Както знаете, ние имаме три типа гимназии: реални, полукласически и класически. Въ тия три типа гимназии сѣ застъпени различнитѣ вънѣния на педагогическата наука. Едноимислие по този въпрос нѣма. Едни сѣ за реалното, други — за класическото образование. Ние, обаче, трябва да приготвим нашитѣ гимназии за нуждитѣ на ония, които свършват. И понеже една голяма част отъ ония, които свършват гимназия, отиват въ Университета, трябва да ги насочимъ повече, по необходимост, къмъ класическото образование. Въ реалния отдѣлъ преподаването на естественитѣ науки и на математиката е извънредно широко а физико-математическият факултетъ на нашия Университетъ, напр., реши, че приема наравно за студенти и реалисти, и полукласици, и класици, защото казахъ, че и въ класическитѣ гимназии математиката сѣ изучава толкова, че е достатъчно завършилитѣ класическа гимназия да постъпят въ този факултетъ. И заради туй положението на онѣзи, които свършват реална гимназия, по отношение постъпването имъ въ Университета, е най-лошо. Има редица факултети — юридически, медицински, историко-филологически и др. — където не се приематъ реалисти, а тамъ, където ги приематъ, тѣ сѣ конкурирани отъ класици и отъ полукласици. Заради туй именно министерството би трябвало да обърне внимание на този въпросъ, за да се види, не е ли възможно най-после да се поопростятъ тѣзи три типа гимназии. Каква е разликата между полукласическо и реално образование? Разликата е тази, че въ полукласическитѣ гимназии сѣ изучавало латински езикъ, а въ реалнитѣ — дескриптивна геометрия. Би могло да стане едно сливане на двата отдѣла, за да нѣма такава разпокъсаност на гимназиалното образование, която, безъ да принася полза на самитѣ ученици, създава разни типове училища, разни дипломи, разни оценки за тия дипломи, които често пъти не служатъ достатъчно на онѣзи, които си служатъ съ тия дипломи.

Г. г. народни представители! Нѣма да говоря повече върху въпроситѣ, които интересуватъ образованието у насъ. Много естествено, по тѣхъ може да се разисква тогава, когато единъ специаленъ законъ за народната просвета дойде да уреди положението. Трябва да забележа, че наистина законътъ отъ 1924 г., прилаганъ досега, показва много недостатъци и непълноти. Тѣзи непълноти трябва да бъдатъ поправени, но най-главното — трябва да се мисли къмъ реформа изобщо на нашето образование. Азъ зная, че за тази реформа сѣ събрани маса материали отъ 1926 г. насамъ — две години следъ като законътъ отъ 1924 г. влѣзе въ сила. Досега, обаче, тѣзи материали не сѣ използвани и нищо сериозно не е предприето за реформиране на образованието у насъ. Тази реформа се налага все повече и повече и време е Министерството на народната просвета да се занимае съ този въпросъ и да ни даде една реорганизация особено на нашето сѣдно образование — защото тамъ е възелътъ на въпроса, а не толкова въ висшитѣ училища — една реформа, която, отъ една страна, ще ни избави отъ този масовъ напливъ на свършили сѣдни училища въ Университета, които, като не могатъ да намѣрятъ мѣсто, оставатъ отвънъ и, отъ друга, ще имъ даде възможностъ да намѣрятъ по-правилно приложение на своитѣ знания и трудъ въ живота. Азъ сѣтамъ, че ози министъръ, който извърши тая реформа, ще заслужи голямата благодарностъ не само на сегашното българско общество, но и на бъдещитѣ поколения, тъй като не бива да забравяме, че въ тия времена ние трябва да формираме поколение, което да има реаленъ усѣтъ къмъ живота и да му дадемъ знания, които да го направятъ полезно и за самото него и за обществото въ труднитѣ моменти, които днесъ преживяватъ всички народи. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

П. Стоевъ (раб): Това ще стане само при трудовото училище.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представител г. Митю Станевъ.

М. Станевъ (раб): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Съ бюджетопоекта на Министерството на

народното просвѣщение, поставенъ на разглеждане предъ Парламента, е поставенъ въпросътъ за училищната политика на правителството. Тая политика се реализира въ нѣколко направления, отъ които най-главнитѣ сѣ: първо, въ приложението принципа на задължителното учение, второ, въ издръжката на училищата, сир., това, което държавата харчи за училищата, и трето, въ учебно-възпитателната система. Върху тия три пункта на общата просветна политика на правителството азъ ще се спра въ моята речъ.

Г. професоръ Геновъ, въ началото на своята речъ, отбележи, че принципътъ на задължителното учение у насъ е приложенъ въ 98%, т. е., че 98% отъ децата, които подлежатъ на задължително учение, сѣ прибрали въ училищата и, следователно, само 2% оставатъ вънъ отъ училището.

Д. Ачковъ (нац. л. о): За градоветѣ каза.

М. Станевъ (раб): Ако поискаме да направимъ заключение отъ тѣзи цифри, ще дойдемъ до единъ изводъ — че въ България грамотността е пълна, че въ туй отношение ние сме изпреварили и тѣй нареченитѣ културни западноевропейски страни. Г-да! Азъ искамъ да се спра тоже на тѣзи цифри, да ги анализирамъ, за да извадя едно друго заключение — заключение, което е въ несъгласие съ онова на професоръ Геновъ и на други оратори. Вземамъ даннитѣ за 1929/1930 учебна година. Тѣзи данни сѣ дадени въ доклада на Учебния комитетъ. Споредъ тѣзи данни, за 1929/1930 учебна година сѣ подлегнали на задължително учение 727.670 деца, отъ които момчета 376.119, а момичета 351.551. Постъпили сѣ въ училището 351.056 момчета, момичета 319.827; останали сѣ вънъ отъ училището 57.000 деца кръгло. Обаче презъ течение на годината сѣ напустили 24.706; следователно, вънъ отъ училището презъ тази учебна година сѣ останали около 80 хиляди деца. Значи, като се взематъ онѣзи деца, които сѣ останали вънъ отъ училището, неприбрани, като се прибавятъ къмъ тѣхъ и онѣзи, които сѣ напустили училището презъ течение на годината, имаме една малко по-друга картина вече и процентътъ на онѣзи деца, които сѣ останали вънъ отъ училището, се увеличава. Следователно, върху този фактъ ще трябва да се замислимъ и когато преценяваме цифритѣ, да кажемъ точно заключението, че вънъ отъ училището остава единъ доста голямъ брой деца, кръгло 80 хиляди, които не посещаватъ училище. Ако това е за първоначалнитѣ училища, то за прогимназитѣ положението е още по-лошо.

Министъръ С. Костурковъ: Това е само за първо отделение. Намѣрете колко свършватъ четвърто отделение.

М. Станевъ (раб): Моля, ще дойда и до тамъ. Благодаря за подсещането. — Въ прогимназитѣ положение, както казахъ, е още по-лошо. За сѣщата учебна година сѣ подлежали на задължително учение въ прогимназитѣ всичко 185.394 деца. Азъ мога да ви ги съобща и по възраст. Децата навършили 12 години сѣ били 73.489, навършили 13 години — 53.550, навършилитѣ 14 години — 58.355, или всичко — 185.394. Отъ тѣхъ сѣ постъпили въ прогимназитѣ: момчета — 70.821, девичици — 36.688, или всичко 107.509. Останали сѣ вънъ отъ прогимназитѣ 77.885 деца. Или процентътъ на децата, останали вънъ отъ прогимназитѣ, е 42, т. е., на всѣки 100 деца 42 сѣ останали незаписани въ прогимназията. Напустили сѣ презъ годината: момчета — 7.225, девичици — 5.208, или всичко — 12.433. Значи, на всѣки 100 деца сѣ напустили 11. На градоветѣ се падатъ 3%, отъ напустилитѣ, на селата — 8%. Отъ всички напустили деца, на градоветѣ се падатъ 3.599, на селата — 8.832.

Ето това е картината, която добиваме отъ цифритѣ, когато искаме да знаемъ броя на постъпилитѣ въ първоначалнитѣ училища и въ прогимназитѣ или — както е прието да се казва — въ основното училище.

Министъръ К. Муравиевъ: Имайте предъ видъ, че тази година процентътъ за прогимназитѣ е намаленъ наполовина.

М. Станевъ (раб): Но, г. г. народни представители, ако искаме да имаме една точна картина за оная грамотност, която се добива въ училищата, и за туй, доколко ученицитѣ не само се научаватъ да познаватъ буквите, но доколко получаватъ една грамотност, чрезъ която да могатъ да се ползватъ отъ културата, отъ науката, да четатъ чуждитѣ мисли, да ги схващатъ, да ги асимилиратъ, тогава ние трябва да видимъ колко отъ тия постъпили въ училището деца завършватъ както първоначалното училище, тъй и прогимназията. Азъ имамъ тукъ данни, които ще ни дадатъ представа въ туй направление.

Записани сж били презъ учебната 1926/1927 г. въ първо отделение: въ народните училища — 144.532 ученици, въ частните училища — 25.023, или всичко — 169.555 ученици; отъ тѣхъ сж свършили училището презъ 1929/1930 учебна година: въ народните училища — 68.857 ученици, въ частните училища — 4.163, или всичко — 73.020 ученици; т. е. само 42% отъ тѣзи, които сж записани презъ учебната 1926/1927 г. въ първото отделение, сж завършили въ 1929/1930 г. курса на първоначалното училище. Очевидно е, г. г. народни представители, че грамадната частъ отъ тия деца, 58%, не сж могли да завършатъ: едни отъ тѣхъ сж останали въ отдѣления — и тѣ ще отпадатъ постепенно — други сж напустнали и сж се заловили на работа. Значи, една елементарна грамотностъ сж добила само 42%.

Но още по-характерни сж цифритѣ за прогимназитѣ. Въ първия прогимназиаленъ класъ презъ учебната 1927/1928 г. сж постъпили ученици: въ народните прогимназии — 68.125, въ частните прогимназии — 2.382; всичко 70.507. Завършили сж 18.499 отъ народните прогимназии, 983 отъ частните прогимназии; всичко 19.482, т. е. 27% отъ постъпилитѣ въ прогимназитѣ завършватъ третия класъ. Туй говори, г. г. народни представители, че наистина грамотността, която се дава на нашитѣ деца, е крайно ограничена, че голѣма частъ отъ децата оставатъ полуграмотни. Защото, казахъ ви, не е достатъчно да се познаватъ знацитѣ на писмеността, да се чертаятъ букви, но трѣбва чрезъ грамотността човѣкъ да върви напредъ въ своето умствено развитие, да стане кадѣрентъ да разбира законитѣ, които управляватъ и природата, и общество; само тогава той може да бжде действително единъ образованъ човѣкъ.

Въ четвъртия класъ — азъ отивамъ по-нататѣкъ — презъ учебната 1925/1926 г. сж постъпили ученици: въ народните гимназии — 8.650, въ частните гимназии — 438.

Министъръ К. Муравиевъ: Въ коя година?

М. Станевъ (раб): Презъ учебната 1925/1926 г. — А сж завършили въ 1929/1930 г. осмия класъ: отъ народните гимназии — 2.120, отъ частните гимназии — 148; значи, всичко 2.268, т. е. 24% отъ постъпилитѣ въ четвъртия класъ на гимназитѣ завършватъ осмия класъ.

Но да направимъ друго едно сравнение. Отъ записанитѣ въ 1918 г. — това наистина е презъ време на войната, една година отъ времето на войната — въ първоначалнитѣ училища 90.000 деца въ първото отделение, следъ като сж минали първоначалното училище, следъ като сж минали прогимназията и сж постъпили известна частъ отъ тѣхъ въ гимназитѣ, завършили сж осмия класъ 2.268 въ 1930 г., или 2.4% отъ всички деца, които сж постъпили въ 1918 г. въ първоначалното училище, завършватъ осмия класъ на гимназитѣ; т. е. 2.4% отъ децата на българскитѣ граждани сж добили сѣдно образование.

Ето това е то положението. Тѣзи цифри сж твърде характерни и показватъ каква грамотностъ въ края на краищата добиватъ децата на българскитѣ граждани.

Г. г. народни представители! Веднага трѣбва да отбележа, че и този малѣкъ процентъ деца, които свършватъ нашитѣ гимназии, сж децата на заможнитѣ у насъ, на всички онѣзи, които могатъ да ги издържатъ въ гимназитѣ, далечъ отъ своитѣ градове; това сж децата на българската буржоазия.

З. Димитровъ (д): На българското гражданство.

М. Станевъ (раб): Голѣмата частъ отъ децата на работническитѣ маси оставатъ безъ всѣкакво образование.

И. Василевъ (з): Много е пресилено това, че само буржоазнитѣ деца свършвали гимназия.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Нека ви кажа, че най-малѣкъ процентъ на завършили гимназии даватъ селскитѣ деца.

Министъръ К. Муравиевъ: Така е.

М. Станевъ (раб): И не би трѣбвало вие отъ тамъ (Сочи земледѣлцитѣ) да ме пресичате и да ми казвате, че това е пресилено.

И. Василевъ (з): Казвамъ, че е много пресилено да твърдите, че само буржоазнитѣ деца свършвали гимназия.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Можете да намѣрите единици или десетици отъ онѣзи, които сж завършили сѣдно училище, да сж синове на бедняци, на сѣдни селяни, на работници — и то такива, които сж живѣли въ градове, където е имало гимназия, изобщо сѣдно училище. Вие знаете, че единъ беденъ селянинъ, че единъ сѣденъ селянинъ или работникъ не може да изпрати детето си далечъ нѣкъде въ града да учи, защото нѣма възможностъ да харчи пари за неговата издрѣжка.

Г. г. народни представители! Въ конституцията е казано, че народното образование е не само задължително, но е и безплатно. Е добре, нека ви кажа, че този принципъ на конституцията си е останалъ само едно пожелание. Какво значи да бжде безплатно образованието? То значи, преди всичко, на всички онѣзи, чиито родители не могатъ да ги издържатъ въ училищата, на децата на трудящитѣ се селяни и работници да се даде възможностъ да следватъ училище. А за да имъ се даде възможностъ да следватъ училище, тѣ трѣбва да бждатъ снабдени съ учебници, тѣ трѣбва да бждатъ нахранени, трѣбва да бждатъ облѣчени, за да могатъ наистина да посещаватъ училището. Това именно липсва, това именно държавата не дава. И вие, които често пъти обикаляте българскитѣ села, сте видѣли какъ маса деца на работници и на селяни, сутринъ, въ страшни мразове, турили торбичкитѣ си презъ рамо, съ налѣмки или съ окжсани царвулки, чапатъ презъ калѣта, за да отидатъ въ училището. Е да, това е тѣй. Това дете, което отива въ училището, очевидно не може да добие нищо въ това училище. Мисълта ми е, че за да бжде реализиранъ принципътъ на задължителното учение и принципътъ на безплатното учение, държавата трѣбва да направи въ това отношение извънредно много; тя трѣбва да предвиди въ своя бюджетъ кредити, за да посрещне голѣмитѣ нужди на работническата класа, на трудящитѣ се градски и селски маси и на тѣхнитѣ деца, за да могатъ, наистина, и тѣ да посещаватъ училището, да получатъ грамотностъ, да станатъ способни да разбиратъ околния животъ, да схващатъ положението си въ това общество, да станатъ достойни борци въ предния отрядъ на класата, отъ която тѣ произхождатъ. (Ръкоплѣскания отъ работничитѣ)

З. Димитровъ (д): Но кажете, откъде да се взематъ доходи?

А. Неновъ (раб): Отъ буржоазията.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители, говорейки за безплатността на учението, азъ ще трѣбва да дойда на въпроса за така нареченитѣ общински гимназии, за реалкитѣ. Около този въпросъ се завързваха оживени спорове въ бюджетарната комисия. Тамъ голѣма частъ отъ народните представители изказаха желание, държавата да вземе издрѣжката на общинскитѣ гимназии — което е съвършено право, затуй защото нашитѣ общини сж баталясали, тѣ нѣматъ абсолютно никакви сѣдства. Вие знаете, че тѣ не могатъ да изплащатъ заплатитѣ на своитѣ служаци, не могатъ да задоволяватъ своитѣ най-елементарни нужди и, очевидно е, тѣ най-малко иматъ възможностъ да издържатъ своитѣ гимназии. Почти въ всички общински гимназии учителитѣ по 5, 6 и повече месеца не получаватъ своитѣ заплати.

Е добре, въ бюджетарната комисия се разреши въпросътъ така: държавата поема издрѣжката на общинскитѣ гимназии. Но отъ кжде посочи бюджетарната комисия, че трѣбва да се взематъ сѣдствата? Първо, да се взематъ 10% отъ данѣка върху сградитѣ, отъ който се ползватъ общинитѣ; второ, отъ увеличаване ученическитѣ такси съ още 700 л. и отъ увеличениитѣ такси за онѣзи, които следватъ въ чуждитѣ училища.

А. Циганчевъ (з): Въ тѣзи общински гимназии, за които пледирате, таксата отъ 2.500 л. се намали на 1.000 л., другарю!

М. Станевъ (раб): Моля! моля!

А. Циганчевъ (з): Точно така! Отъ 2.500 л. таксата се намали на 1.000 л.

И. Василевъ (з): Нали преди малко каза, че само децата на буржоазията следватъ въ гимназитѣ? Защо плачете сега за тѣхъ?

М. Станевъ (раб): Ще ви кажа сега. Отъ кжде вие вземате сѣдствата? — 10% отъ данѣка върху сградитѣ, отъ който се ползватъ общинитѣ.

И. Василевъ (з): Нѣма 10%.

М. Станевъ (раб): Вие правите и друго нѣщо. Вие ще събирате таксите отъ общинските гимназии, въ които действително само децата на работниците отъ близките села могат да отидатъ.

А. Циганчевъ (з): Бедните се освобождаватъ отъ такса по закона.

М. Станевъ (раб): Очевидно, когато турятъ такава висока такса, децата на бедните не ще могат да посещаватъ гимназиите.

А. Циганчевъ (з): Ние намаляваме таксите.

Министъръ К. Муравиевъ: Каква разлика правите между децата на голѣмия градъ и децата на малкия градъ?

М. Станевъ (раб): Права тази разлика, че децата на работниците, селяните и сръдните занаятци, напр. въ Нова-Загора, могат да посещаватъ гимназията, защото тя е въ родното имъ мѣсто, но сега, като увеличавате таксата, тѣ не ще могат да посещаватъ гимназията.

И. Василевъ (з): Сега не плащатъ ли?

А. Циганчевъ (з): Тия деца въ Нова-Загора, които плащаха такса 2.000 л., сега ще плащатъ 1.000 л.

М. Станевъ (раб): По този начинъ вие убивате образованието, вие отивате противъ принципа за безплатното учение. Това е моята мисълъ, която искамъ да подчертая тукъ.

А. Неновъ (раб): Може ли едно бедно дете да плати 1.000 л. такса?

Министъръ К. Муравиевъ: Бедните се освобождаватъ отъ такса.

И. Велчевъ (з): Тѣ не могат да разбератъ една проста мисълъ.

М. Станевъ (раб): Мисълъта, която искамъ да подчертая е, че българската държава въ продължение на дълги години е имала само принципи, написани на книга — напр. принципътъ за безплатността на основното учение, както и за задължителността му. И вие днесъ вървите по същия пътъ. Ако вие искате да има днесъ въ България безплатно учение, трѣбваше да кажете, че се премахватъ всички такси и че държавата поема на свои плещи издръжката на общинските гимназии, тѣй наречените реалки. Затова трѣбваше да потърсите сръдства не въ кесията на изнемогващите, на бедните селяни и работници, а трѣбваше да посегнете на кесията на капиталистите.

И. Василевъ (з): Нали казахте, че тѣ не пращатъ децата си въ училищата? Не знаете какво приказвате.

М. Станевъ (раб): Вие трѣбваше да премахнете известни кредити въ бюджета — напр., за полицията и за войската, за цивилната листа — като сръдствата отъ тамъ ги прехвърлите за народното образование и по този начинъ да дадете възможност на децата на трудящите се селски и градски маси, на овия деда, бащите на които сѣ ви избрали и пратили тукъ, нанстина да посещаватъ училищата. Тази е моята мисълъ.

П. Напетовъ (раб): Въ Русия има безплатно обучение на всички селски деца.

С. Таковъ (з): Петко! Недей пресича оратора.

И. Василевъ (з): Но до IV отдѣление, а не въ гимназията и въ Университета.

П. Напетовъ (раб): Идете и вижте — тамъ има образование за децата на работниците и на селяните, а не за децата на буржоазията.

А. Циганчевъ (з): Тамъ се изразходватъ милиарди за полицията и за войската. Какво ще ни приказвате!

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Учението се води въ училищата и, следователно, отъ голѣмо значение сѣ училищните сгради. Азъ ще ви дамъ набързе известни сведения, относящи се за 1929/1930 г.

Училищни сгради, въ които се води основното обучение — първоначално и прогимназиално — презъ 1929 г. е имало 6.245. Отъ тѣхъ 2.122 сѣ съ 4 и надъ 4 стаи, а останалите 4.123 сѣ съ по 1, 2 и 3 стаи. Споредъ преценката на учебния комитетъ, тия 4.123 училищни сгради сѣ нехигиенични и негодни за обучение на децата.

Г. П. Геновъ (р): Но същевременно се констатира и голѣмъ напредѣкъ въ туй отношение.

И. Велчевъ (з): На Балканския полуостровъ България има най-хубави училищни сгради.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Трѣбва да отбележимъ тукъ едно нѣщо — че за правилното водене обучението има голѣмо значение и училищната постройка, пособията. Въ туй направление, особено въ прогимназиите, липсва твърде много нѣщо.

С. Таковъ (з): Напримѣръ?

А. Неновъ (раб): Провокация! (Къмъ М. Станевъ) Защо ще му отговаряш?

М. Станевъ (раб): Напримѣръ: (Чете) „Условията за обучението и възпитанието въ прогимназиите сѣ много тежки, както въ селата, тѣй и въ градовете. Много прогимназии се помѣщаватъ въ обществени и частни сгради, които не сѣ били градени специално за училища: тѣ не сѣ просторни, слабо сѣ осветлявани и изобщо сѣ нехигиенични и негодни. Нѣкои отъ тѣзи помѣщения сѣ безъ дворове, изложени на площади и шумни улици, безъ антрета. Въ дъждовно време грозно е въ тѣхъ положението на ученици и учители.“

Това е мнението на единъ окръженъ училищенъ инспекторъ.

Отъ мнозинството: Въ Мазанлийския окръгъ.

М. Станевъ (раб): Не, въ Старозагорския окръгъ. Същиятъ този инспекторъ казва: (Чете) „При ревизията, веднага когато се влѣзе въ прогимназиите или въ първоначалните училища, хвърлятъ се въ очи скръпаци и разквивени столове, липса на достатъчно черни дъски и разпокъсани училищни карти; при тия условия, очевидно е, обучението се води извънредно мѣчно и трудно.“

Г. г. народни представители! Що се отнася до хигиената въ училищата, тя е на много ниско стѣпало. Вие трѣбва да посетите прогимназиите и първоначалните училища въ селата, за да видите, особено зимно време, при каква атмосфера става обучението на децата. Тѣсноти и недостатъци сѣ голѣма частъ отъ стаята. Децата изповхвасени, кални, изпарения най-отвратителни и, за да може да се стои въ тия сгради, трѣбва прозорците да бѣждатъ постоянно отворени. Ясно е, че по тоя пътъ се излагатъ и децата, и учителите на заболяване.

Отходните мѣста, които ставатъ огнища на зараза, тоже сѣ въ едно страшно положение. Азъ не искамъ да ви чета мнението на окръжни училищни инспектори въ туй отношение, за да потвърдя съ тѣхните думи мнението, което изказвамъ тукъ. И заради това именно, при липсата на всѣкаква хигиена, при липсата на добра храна, при липсата на достатъчно облѣкло, вие имате заболявания въ голѣма степенъ на децата, които посещаватъ училищата.

Азъ имамъ известни данни, които желая да ви прочета. Никакъ неболедували отъ децата презъ 1929/1930 г. — 251.185; боледували — 269.630 деца. Или боледували процентно 51.7%, а неболедували 48.3%. Отъ всичките заболяли деца умрѣли сѣ 1273.

Г. г. народни представители! За да видимъ на каква опасностъ сѣ изложени децата, ще трѣбва да ви прочета единъ цитатъ отъ книгата на д-ръ Руменовъ „Основитѣ на физическото възпитание“. За момичетата на 10-годишна възраст той констатира 53% здрави и 47% съ разстроено здраве; на 13-годишна възраст 36% здрави и 64% съ разстроено здраве. А отъ една анкета, която д-ръ Руменовъ е направилъ като управителъ-дѣкаръ на Софийския диспансеръ, е констатиралъ следните резултати: въ първо отдѣление 60% отъ децата сѣ здрави, а 40% сѣ заразени отъ туберкулоза. Азъ ви моля да обърнете внимание, какъ се увеличава процентътъ на заболялите. Въ трето отдѣление 38% сѣ здрави, 62% заразени; въ първи класъ 27% здрави, 73% заразени.

Г. П. Геновъ (р): Пресилено е това.

К. Кораковъ (д): Това е мнение на някои специалисти, които са много крайни. Това е методата на Парке, но има други специалисти, които са противъ.

М. Станевъ (раб): Азъ не зная дали са крайни тия мнения, но това са данни, дадени отъ наши лѣкарь, г. Кораковъ! Въ всѣки случай нека приемемъ, че са крайни. Какво ще кажете на това, че въ първи класъ заболялите отъ туберкулоза деца са не 73%, както е по данните на д-ръ Руменовъ, а 50%? Вие знаете, г. Кораковъ, че старозагорскиятъ окръженъ лѣкарь въ единъ докладъ предъ Старозагорския окръженъ съветъ даде една цифра отъ 48% заболяли отъ туберкулоза деца.

Д-ръ Д. Буриковъ (р): Г. Станевъ! Друго е заразен, друго е болни. До 15 години буквално всички се заразяватъ отъ тая болестъ.

А. Неновъ (раб): И вие сте заразени!

С. Таковъ (з): Ти пъкъ колко си здравъ!

А. Неновъ (раб): Заразени сте отъ фашизмъ.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Очевидно, спорътъ за процента не ще реши въпроса въ благоприятенъ смисълъ за ония, които отричатъ, че децата на насъ боледуватъ отъ туберкулоза. Остава си единъ фактъ, който е неоспоримъ; а той е, че вследствие на ющото обедняване на маситъ, селски и градски, вследствие влошаването бита на населението, вследствие липсата на всякаква хигиена, на навременна медицинска помощъ, вследствие на лошите условия въ училищата, цената на трудещитъ се селски и градски маси са подложени на едно систематично заболяване и умираше. Този фактъ не може да бъде оспорванъ и, следователно, ще трѣбва въ този пунктъ да кажемъ, че за да се спасятъ децата на трудещитъ се селски и градски маси, ще трѣбва държавата да поеме грижата за издръжката имъ въ училищата. Държавата ще трѣбва да създаде преди всичко родилни домове, защото, особено въ селата, тази простота, това невежество, което е обхванало масата, е причина, щото една голяма частъ отъ децата до еднагодишна възраст да умираатъ.

А. Циганчевъ (з): Това е по бюджета проекта за народното здраве!

М. Станевъ (раб): Азъ бихъ могълъ да ви кажа, че процентътъ на умрѣлитъ до еднагодишна възраст е повече отъ 39%. Отъ друга страна ще трѣбва да се създадатъ санаториуми за гръдоболни деца. Също така трѣбва да бъдатъ създадени и детски колонии, за да могатъ децата на работниците и селянитъ да бъдатъ изпращани тамъ, за да заздравятъ своя организъмъ, та, като се върнатъ, да бъдатъ кадърни да следватъ по-нататъкъ образованието си.

Е добре, като издигаме тия искания, които са искания на трудещитъ се маси, азъ ще трѣбва да ви кажа, че ние съвсемъ не живѣемъ съ илюзии, че наистина това може да бъде удовлетворено, Г. г. народни представители! Държавата все повече и повече сменя отъ своитъ плещи гонимитъ — които никога не е имала за културитъ и просвѣтното дѣло у насъ; тя сменя отъ себе си и всякакви стопански грижи и ги прехвърля на общинитъ, на окръжията, които са въ едно страшно икономическо състояние и които не са въ положение да задоволяватъ своитъ нужди. По този начинъ държавата се оформява като една полицейска и милитерна сила, която има предназначение не да дава хлѣбъ на гладувашитъ деца на бедствуващитъ маси. Когато тия деца, придружени отъ своитъ бащи и майки, водятъ борба съ капиталиститъ за подобрене на своя животъ, за увеличение мизернитъ надници, които имъ се даватъ, за унищожение експлоатацията, която се върши надъ тѣхъ, тази държава излиза и имъ дава стражарски камшици, бичове, нагайки, а твърде често и куршуми, за да затъкне тѣхнитъ гладни гърла.

З. Димитровъ (д): Много голѣмъ демагогъ си!

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Ще трѣбва да отбележимъ въ това направление, че главниятъ факторъ въ училището са учителитъ. Учителитъ въ първоначалнитъ училища получаватъ извънредно ниска заплата. Голѣма частъ отъ тѣхъ — 11,866 редовни първоначални учители — получаватъ 2,250 л. месечно; 3,906 главни учители получаватъ 2,350 л. месечно, безъ удържитѣ.

Като се направятъ всички удържки: 10% за пенсия, 10% на неомомженитъ, по 100 л. на пензираниитъ шестгодишна служба, 3% по закона за временнитъ удържки — миналата година бѣше 2%, а сега се увеличи съ общъ 1% — остава имъ чиста заплата месечно 1,683 л.

Е добре, г. г. народни представители, азъ ви питамъ: достатъчна ли е тази заплата за учителя? Не, очевидно не! Не би се намѣрилъ нито единъ тукъ, който да каже, че тази заплата е достатъчна. Когато се намаляватъ и окърятъ заплатитъ на учителитъ, които вършатъ единъ непосилень трудъ, въ това същото време заплатитъ на голѣмитъ бюрократи, на всички висши чиновници, заети въ различнитъ отрасли въ управлението на държавата, на крепителитъ на съвременната държава, не само че не се намаляватъ, но се и увеличаватъ. Учителството негодува, то се бори, то се въълнува. И то трѣбва да знае, че само чрезъ една организирана борба ще може да наложи подобрението на своето мизерно положение.

Положението на прогимназиалнитъ учители тоже не е добро. Ние имаме 3,376 редовни прогимназиални учители, които получаватъ по 2,850 л. месечна заплата, и 1,330 редовни прогимназиални учители, директори на прогимназии, съ 2,950 л. месечна заплата. Изобщо взето, заплатитъ на прогимназиалнитъ учители не отиватъ по-горе отъ 2,900 л. Но има друго нѣщо. Когато всички тукъ говоривши плачатъ за народното образование, въ същото това време ставатъ съкращения на учители. 430 прогимназиални учители ще бъдатъ съкратени отъ 15 септември; около 80 гимназиални учители също ще бъдатъ съкратени. По този начинъ се нанася единъ ударъ на просвѣтата.

Г. г. народни представители! Какво харчи държавата за тѣй нареченото основно образование? Общо за образованието въ бюджета са предвидени 890 милиона лева. За първоначалнитъ училища и прогимназиитъ, за тѣй нареченото основно образование, се харчатъ 653,083,600 л. Но, г. г. народни представители, отъ тази сума въ държавната каса общинитъ внасятъ отъ своитъ срдства 380 милиона лева. Следователно, оставатъ да се харчатъ само отъ държавата 273,083,600 л. Значи, българската държава, при единъ бюджетъ отъ 6 1/2 — 7 милиарда лева, харчи за основното образование само 273 милиона лева, а за войска и за полиция — 1,277,680,400 л., т. е. шестъ пѣти повече харчи за войска и за полиция, отколкото за народна просвѣта.

С. Таковъ (з): Също както въ Русия.

П. Напетовъ (раб): Тѣмъ обратното е въ Русия.

С. Таковъ (з): Тѣй си е.

М. Станевъ (раб): Нѣщо повече ще ви кажа. По бюджета на Дирекцията на народното здраве, по бюджета на Министерството на търговията, промишлеността и труда, по бюджета на Министерството на земледѣлието, по тоя на пошитѣ и телеграфитъ и по бюджета на Министерството на просвѣтата, специално за основното образование — по тия петъ бюджети, държавата е предвидѣла да похарчи 1,035,000,000 л. срдно, а за войската и за полицията — 1,277,000,000 л. Т. е. за петъ министерства се харчатъ по-малко, отколкото за Министерството на войната и за полицията.

Интересно е да се направи сравнение и да се види какво харчи държавата за просвѣтата на единъ жителъ. Нашата държава харчи на година срдно 50 л. на жителъ, а за ученикъ 380 л. годишно. И за ония, които твърде много любопитствуватъ, веднага тукъ ще кажа, че въ Съветския съюзъ на жителъ по бюджета за 1932 г. се харчатъ 670 л. По бюджета на Съветска Русия за ученикъ се харчатъ 5,263 л., а у насъ се харчатъ само 380 л. Ето това е голѣмата разлика, която съществува, г-да. Съобщавамъ тая разлика за ония, които любопитствуватъ да знаятъ какво е положението въ Съветския съюзъ. Училищниятъ бюджетъ на Съветския съюзъ за 1932 г. е 1,403,471,000 рубли, което прави кръгло 100 милиарда български лева.

Д. Ачковъ (нац. л. о): А!

С. Таковъ (з): Много бел!

П. Напетовъ (раб): Много, разбира се.

М. Станевъ (раб): Направете му смѣтката.

С. Таковъ (з): Много, защото въ Русия са 100 и толкова милиона души народъ съ васъ заедно, а ние сме 5 милиона народъ.

П. Напетовъ (раб): И процентно е много.

М. Станевъ (раб): Г. г. народни представители! Въ този редъ на мисли азъ ще се спра върху порядките въ нашите училища.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Въ Русия воененъ бюджетъ има ли?

С. Таковъ (з): Нѣма! Тамъ военниятъ бюджетъ е безъ пари!

М. Станевъ (раб): Особено ще се спра върху порядките въ първоначалното, въ основното училище.

Трѣбва да ви кажа тукъ, че върху учителството се упражнява единъ непрекъснатъ мораленъ тероръ, и по този начинъ се отнема самостоятелността, убива се твърдиятъ характеръ на учителя, което качество е съвършено необходимо за онези, които трѣбва да творятъ характеръ. Щомъ като у него самия липсва характеръ, той се превива подъ страшния мораленъ и физически тероръ, който се упражнява надъ него.

И. Велчевъ (з): Туй не е вѣрно. Най-стабилниятъ чиновникъ въ България е основниятъ учител.

М. Станевъ (раб): Учителътъ е творецъ, той не е кърпачъ. Въ своето действие той трѣбва наистина да бѣде творецъ, но буржоазията, чрезъ своето законодателство...

Д. Ачковъ (нац. л. о): Ахъ, тая проклета буржоазия!

М. Стоевъ (раб): ... чрезъ своите разни похвати тъпче този свой наемникъ.

П. Напетовъ (раб): Да изчезне!

М. Станевъ (раб): Г-да и г. Ачковъ! Вие знаете, че въ закона за народното просвѣщение съществува единъ чл. 70. По силата на този чл. 70, ...

Г. П. Геновъ (р): Който сега не се прилага.

М. Станевъ (раб): ... най-безразборно се уволняватъ учителите. Въ режима на Демократическия сговоръ, по силата на този членъ, бѣха уволнени маса учители.

И. Велчевъ (з): Тѣзи, които Цанковъ уволни, министъръ Муравиевъ ги възвѣрна.

Министъръ К. Муравиевъ: Нито единъ нѣма уволненъ.

М. Станевъ (раб): Нека ви кажа, че този чл. 70 отъ закона за народното просвѣщение е продължение на прочутото окръжно № 101 на Омарчевски. Въ това окръжно се проведе разбирането, че не могатъ да бѣдатъ учители онези, които иматъ противодържавни идеи.

Ц. Стоянчевъ (з): Кой е лудъ да държи такива учители?

М. Станевъ (раб): Следователно, земеделскиятъ режимъ именно е родоначалникътъ на този чл. 70, който Демократическиятъ сговоръ доразви, на който той даде плътъ и по който и днесъ се преследватъ учителите.

Г. П. Геновъ (р): Никой нѣма да търпи учители разрушители.

М. Станевъ (раб): И тукъ трѣбва да кажемъ, г. министре, че, макаръ и малко, все таки въ ваше време има уволнени учители по чл. 70: Тодоръ Тодоровъ, отъ с. Коиловци, Никополско, Розалинъ Чубриевъ, отъ с. Чипоровци, и Ст. Станкеревъ, отъ с. Крушовица, Орѣховско, а въ Борисовградъ двама души учители бѣха пребити отъ полицията.

П. Попивановъ (з): Г. Станевъ! Единъ въпросъ.

М. Станевъ (раб): Вие не можете да отречете, че окръжното № 101 е ваше дѣло.

П. Попивановъ (з): Но вие можете ли да отречете, че когато се създаде окръжното № 101, имаше учители и учителки, които караха учениците да пишатъ въ тетрадите си: „Революцията, революцията иде, червената вѣлна пристига“? Нѣмаше ли такива случаи?

М. Станевъ (раб): Не.

П. Попивановъ (з): Учителътъ е чиновникъ и не може така да се държи.

М. Станевъ (раб): Вие искахте да превие учителя подъ гнета на буржоазната диктатура, на която бѣхте орждие тогава и на която сте орждие и днесъ.

А. Неновъ (раб): (Къитъ земеделците!) Вие сте лишили учителя отъ политически и граждански права. Вие отнемате правото на чиновниците и на служащите да иматъ свое политическо вѣрую.

П. Попивановъ (з): Тѣ не могатъ да водятъ политическа борба. Ще кажатъ своето вѣрую чрезъ бюлетината си при избора. Утре и вие нѣма да имъ позволите да действуватъ така, както си искатъ. Вие въ Русия не давате такива права и на народа.

М. Станевъ (раб): Фактите сж налице. Вие сте орждие на буржоазната диктатура и днесъ, защото сте въ първите редове на онези, които я провеждатъ.

Будната частъ отъ учениците въ сѣрбитъ училища се преследва най-жестоко

С. Таковъ (з): Брей-й-й!

М. Станевъ (раб): Преследва се подъ претекстъ, че е носителъ на нѣкакви бунтарски и антидържавни идеи. Мога да ви приведа примѣри. Преди известно време сж изключени 32 ученици отъ Харманли. Случаятъ е такъвъ. Вървятъ дружно ученици, накичени съ червени рози; тѣхни съученици, които, обаче, влизатъ въ фашистско сдружение къмъ училището, наречени „легионери“, които играятъ една шпионска роля и които сдружения на легионери се подкрепятъ и насърчаватъ отъ училищните власти, ...

Ц. Стоянчевъ (з): Тукъ си правъ.

М. Станевъ (раб): ... съ съдействието на полицията въ Харманли, хващатъ и задържатъ голѣма частъ отъ тѣхъ, биятъ ги, а трима отъ тѣхъ изпращатъ въ Хасково, тамъ имъ напасятъ жестока побой. Туй е фактъ, който не може да бѣде оспоренъ. Въ Станимака съществуваша такава фашистска-ученическа организация; установено е, че такава съществува и въ София. Съществува такава организация и въ всички гимназии и учениците носятъ открито инициалите на тази организация У. Ф. К. — ученическа фашистска корпорация. И тѣзи ученически фашистски организации въ сщото време сж въ услуга на полицията: тѣ вършатъ шпионажъ. И ето по този пътъ, г. г. народни представители, учащата се младежъ се развращава. Тя се поставя въ услуга на едни мракобѣснически идеи, на една терористическа фашистска политика за преследване на свободно проявление ученически духъ. (Възвращения отъ мнозинството) Азъ тукъ притежавамъ единъ документъ, едно отпускно свидетелство на единъ ученикъ, който е отличенъ по бележки, но го изключватъ отъ I Софийска пѣтжка гимназия. Защо? (Чете) „Наказанъ отъ учителския съветъ по § 234 б. II отъ правилника съ изключване отъ гимназията и отъ всички училища въ царството и съ право да се яви следъ две години въ друго училище, но не въ София, защото е посещавалъ комунистическите събрания на 2 и 9 февруарий 1932 г. и следъ това продължавалъ да взема дейно участие въ четене на комунистически книги и противовѣрски реферати“. Министерството е потвърдило изключването. За какво се изключва ученикътъ? Затуй защото билъ присѣствувалъ на едно комунистическо събрание и защото челъ комунистически книги. Г-да! Туй обстоятелство, този фактъ не ви ли нава на мисълта за времената на инквизицията?

Отъ земеделците: Ей-й-й!

С. Таковъ (з): Башъ толкова не е.

А. Цигачевъ (з): Инквизицията нали е въ Съветска Русия?

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Г. Станевъ! Още две минути Ви оставатъ.

М. Станевъ (раб): Свършвамъ. — Вие искате да убиете идентъ, който носи младежъта, но всичко ще остане напразно, затуй защото идентъ, както казваше поетътъ, на шикъ не се набучватъ.

С. Таковъ (з): Това е тъй.

М. Станевъ (раб): Въ същото това време, когато изключват ученици, които обвиняват, че сж чеди комунистически книги, въ това време вие държите въ училищата фашистски ученически организации, които вършат шпионска длъжност, както е случаятъ въ Хасково: на 1 май тамошната ученическа фашистска организация е била снабдена съ парабели отъ полицията и съ велосипеди отъ полицията, кръстосвала е цѣль денъ града, за да шпионира и ученици свои другари, и работници, и цѣлия денъ е била въ контактъ съ полицията. Е добре, г-да, ако вие мислите, че връзките на полицията съ учащата се младежъ водятъ къмъ единъ пътъ на свободомислие, вървете. Но вие не мислите тъй; наопаки, вие смѣтате по пътя на полицейщината и фашизма, които се въдворяватъ въ нашето училище, да закрепите господството на българската буржоазия, да закрепите експлоатацията, която тя върши надъ работническитѣ и селски маси и по този начинъ да увѣковѣчатъ нейното съществуване.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Свършете, г. Станевъ.

М. Станевъ (раб): Такива случаи има и въ Стара-Загора. Въ Стара-Загора има изключени четирима и хвърлени въ затвора съ пранги на краката.

Министъръ К. Муравиевъ: Единъ часъ минава.

М. Станевъ (раб): Нѣма единъ часъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Г. Станевъ! Моля Ви се да завършите. Азъ Ви предупредихъ за това още преди петъ минути.

М. Станевъ (раб): Ще завърша. Имамъ на разположение още петъ минути.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Продължително звъни) Г. Митю Станевъ! Завършете! Азъ държа бележка кога сте почнали

М. Станевъ (раб): Съриavamъ. — Народното учительство, трудящитѣ се селски и градски маси и тѣхнитѣ деца въ този моментъ издигатъ предъ държавата следнитѣ искания: увеличаване заплатитѣ на учителството — минимална заплата 3.000 л.; ...

С. Таковъ (з): Малко е!

М. Станевъ (раб): ... намаление на голѣмитѣ бюрократически заплати; отмяна на чл. 70 отъ закона за народното просвѣщение; безплатна медицинска помощъ за учителитѣ; свобода на словото, печата и организацията; ...

С. Таковъ (з): И вие сме за това.

М. Станевъ (раб): ... изгонване фашизма и пощипаната изъ училищата; разтурване на фашистскитѣ ученически „легиони“; премахване закона за физическото възпитание; ...

А. Циганчевъ (з): Да се издигне червено знаме върху всѣка гимназия!

М. Станевъ (раб): ... платенъ отпускъ за учителитѣ и служашкитѣ преди и следъ раждане — два месеца; пълна издръжка на училищата отъ държавата; създаване родилни домове, ...

С. Таковъ (з): Какво общо има това съ училището!

А. Буковъ (з): Тѣ ще лежатъ тамъ. (Веселостъ всрѣдъ мнозинството)

Д. Ачковъ (нац. л. о): То е за болшевишкитѣ ученички.

М. Станевъ (раб): ... детски ясли, градини и санаториуми за децата на трудещитѣ се; широко отваряне вратитѣ на училищата за децата на трудящитѣ се, премахване такситѣ; даване храна, облѣкло, учебници и пособия на сѣщитѣ деца.

Това сж исканията, които издига и въ името на които се бори учителството.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

М. Станевъ (раб): Учителството стои на тия свои позиции и въ борбитѣ си, въ контактъ съ трудещитѣ се маси тѣзи негови искания ще бждатъ осъществени. (Глъчка)

А. Буковъ (з): Стига си лаялъ!

М. Станевъ (раб): Но, г-да, трѣбва да ви кажа, че само по пътя на тѣзи борби и само чрезъ завладяване на властта отъ работничитѣ и селянитѣ, само при работническо-селското правителство ще бждатъ осъществени тия искания на работническото и учителството. (Ржкоплѣскания отъ работничитѣ)

Председателстващъ Н. Захариевъ: Списъкътъ на записанитѣ оратори е изчерпанъ.

Има думата г. министърътъ на народното просвѣщение.

Министъръ К. Муравиевъ: Г. г. народни представители! Голѣмиятъ интересъ, проявенъ къмъ представения ви бюджетопроектъ на Министерството на народното просвѣщение при разискванията, които станаха въ бюджетарната комисия, и подробниятъ прегледъ, който стана, както на всички параграфи на този бюджетопроектъ, така и въобще на просвѣтната политика на министерството презъ тази учебна година, ме улесниха твърде много, и азъ ще се постарая въ едно кратко изложение да ви дамъ нѣколко пояснения само по новитѣ въпроси, повдигнати въ известни параграфи на настоящия бюджетопроектъ

Азъ мога да ви заявя, че този повикъ, който се правѣ отъ всички оратори, въ преса и въ общество, противъ многото образовани хора въ България, противъ лесното образование, е малко преувеличенъ. Единъ народъ не трѣбва да забравя, че преди 50 години тентеритѣ на еснафа му се състояха отъ единъ снопъ рабоши и едва грамотниятъ човѣкъ се кичеше съ прозвището на ученъ. Действително, въ нашето образователно дѣло, въ нашата образователна система има дефекти и резултатитѣ не сж тѣзи, които държавата очаква. Дълго време сж констатирани тия дефекти и сж правени много усилия да се поправятъ, но азъ се надѣвамъ, че презъ учебната година, която следва, ще може да се стигне до това, което се желае отъ народното представителство.

Трѣбва да ви заявя, че ако не се постигне унифициране на образованието въ България, не ще може да се дойде до никакви реални резултати. Азъ трѣбва да се съглася съ констатациитѣ на почти всички оратори, като се стигне даже до оратора на крайната лѣвица, на Работническата партия, дотолкова, доколкото той говорѣше като бившъ учител, защото даннитѣ, срещу които протестираха нѣкои отъ г. г. народнитѣ представители, сж действително вѣрни. Тѣ сж взети отъ Министерството на народната просвѣта и показватъ действителното положение на учебното дѣло преди нѣколко години у насъ. Но пъкъ азъ трѣбва да поправа г. Станева въ едно: че той забравя да спомене, да подчертае известни поправки, които сж направени презъ настоящата година. Действително, задължителното образование у насъ не е приложено и се прилага зле. Това е, защото срѣдствата не достигатъ.

П. Напетовъ (раб): Никога за образованието нѣма да стигнатъ.

Отъ мнозинството: Трай!

Министъръ К. Муравиевъ: Тѣ не стигатъ у насъ, както не стигатъ и въ Русия.

П. Напетовъ (раб): Тамъ стигатъ, тамъ сж достатъчни.

Министъръ К. Муравиевъ: Тази година Министерството на народната просвѣта обърна сериозно внимание на основното образование, като най-близо до народа, като най-съществено и като най-занемарено отъ предшестващото правителство. Гонейки тази целъ, Министерството откри въ повече 728 паралелки въ прогимназиитѣ, а въ основнитѣ училища — 1.037 паралелки въ повече. Следователно, яви се едно увеличение на ученици, и числото на тѣзи деца, които не влизаха въ училищата предишната година, се намали съ 50%.

Знаете въ какво положение е поставено основното образование у насъ. Ще подчертая и азъ, както всички оратори, че заплатата на учителя е малка. Но самото учителство съзнава много по-добре отъ г. Станева днесъ какво е положението на България и не повдига въпросъ за увеличение на заплатата. Сградитѣ действително сж вехти, стари, негодни, но трѣбва да добавя, че,

въ сравнение съ всички наши съседи и въ сравнение съ много стари държави, ние стоимъ въ едно положение много по-добро. Засега не може да се направи абсолютно нищо по отношение материалното положение на нашето училище. За тая целъ предвиждаме много малки суми — обяснимо ви е защо.

Засега, въ съгласие съ това, което се изтъкна отъ трибуната, министерството възнамѣрява и реши да внесе известни поправки, известни подобрения въ програмата за основното образование. Знаете, че въ бюджетарната комисия азъ имахъ случай, когато искахъ единъ извънреденъ кредитъ за тая целъ, да поясня въ какво отношение ще се състоятъ тѣзи подобрения.

Единъ дефектъ, констатираме най-много въ нашето образователно дѣло, е, че основното и, главно, прогимназиалното образование у насъ не дава познания на децата — познания практически, които да ги правятъ полезни както на себе си, така и на семейството имъ, така и на селото имъ. Програмата на нашата прогимназия е наредена така, че тя се явява като единъ етапъ къмъ гимназията. Обаче голѣмиятъ процентъ отъ селскитѣ деца, следъ като свършатъ прогимназиалното си образование, не отиватъ по-нагоре да следватъ. Така че тази програма е отъ полза само на този малъкъ процентъ деца — 5—10% — които ще отидатъ да следватъ по-нагоре и ще свършатъ въ гимназията. За да поправимъ този недостатъкъ въ нашата учебна система, въ програмата на прогимназията, ние предвидихме засега 180 учителски мѣста на учител-специалисти, които, споредъ условията на мѣстото, където се намира прогимназията, и споредъ поминѣта на населението, ще даватъ на децата тѣзи практически познания, които имъ сѫ именно необходими въ живота.

Въ бюджетарната комисия мина една друга малка поправка. По предложение на народния представителъ г. Инглизовъ, прие се, министерътъ на просвѣтата да може да съкрати известни прогимназии и съ икономисанитѣ суми да може да обзаведе прогимназиални пансиони, където да могатъ, поне зимно време, да се подслонятъ децата отъ сѣседнитѣ села. Като целъ, като идея, това е много хубаво и ние го приехме, но сега ми се вижда абсолютно невъзможно за реализиране.

И. Инглизовъ (мак): Точно това оформявамъ сега съ началника на бюджетоконтролното отдѣление.

Министъръ К. Муравиевъ: Говорѣ се много за програмата въ сѣднитѣ училища. И Министерството на просвѣтата констатира дефекти въ тази програма. Дали сме срокъ до края на тази учебна година на всички директори на гимназии, на всички окръжни училищни инспектори, въобще на всички лица, които се занимаватъ съ контролиране на нашето сѣдно образование, да изтъкнатъ въ своитѣ доклади всички дефекти, констатирани презъ течение на годината. Въз основа на тѣзи доклади и на онзи материалъ, който вече е събранъ въ министерството, смѣтаме да излъземъ съ едно измѣнение на тази програма, което ще легне и въ новия законъ за народната просвѣта.

Сега-засега насъ ни се видѣ възможно да направимъ едно измѣнение чрезъ бюджета само въ педагогическиятъ училища. Трѣбва да ви призная, че, освенъ по законъ, чрезъ мѣрки на съответнитѣ министри на народната просвѣта у насъ има създадени 13 педагогически училища, които ежегодно даватъ единъ огроменъ кадъръ учители. Днесъ-затнесъ ние имаме излишекъ отъ кандидата за учители, и затова съ решение на бюджетарната комисия съкращаваме седматѣ класове на всички педагогически училища, съ изключение на Шуменското опитно педагогическо училище, което е малко по-друго училище, има своя програма, свое опитно поле и т. н. Съ това министерството не цели да прекрати дейността на педагогическиятъ училища въ България. Виждаме, че при днешнитѣ условия учительтъ въ основното училище не е достатъчно подготвенъ за тая обширна дейностъ, която му възлагаме. Нови въпроси се сложиха за разглеждане. При това, отъ учителя изискваме извънредно много извънучилищна дейностъ, ползата отъ която изтъкна много добре г. проф. Геновъ. Обаче нашиятъ учитель не получава никаква подготовка въ педагогическиятъ училища за тая извънучилищна дейностъ. За да му дадемъ по-обща, по-голѣма, по-всестранна култура, за да го подготвимъ напълно да бѣде годенъ да даде тази училищна дейностъ, която му възлагаме ние, който очакваме отъ него, министерството смѣта да създаде две или три, въ зависимостъ отъ нуждитѣ, така наре-

чени педагогически академии, които сѫществуватъ и въ странство, които ще бѣдатъ единъ курсъ следващъ следъ гимназията. Надѣваме се, че въ тѣзи педагогически академии ще можемъ да подготвимъ нужния и по число, и по качество персоналъ, който е необходимъ за нашето основно образование.

Една малка реформа, г. г. народни представители, която направихме съ настоящия бюджетпроектъ, чисто материална, е прехвърляне издрѣжката на общинскитѣ гимназии върху държавата. Всички знаете въ какво положение се намиратъ общинскитѣ гимназии въ България: учители, не-получили по 8-9 месеца заплата, изоставени безъ никакви сѣдства, изпждени отъ квартири, лишени отъ всѣкаквъ кредитъ въ гостилници и другаде, които сѫ били въ невѣзможностъ не да преподаватъ, но просто да живѣятъ. И бюджетарната комисия единодушно прие държавата да поеме тѣхната издрѣжка.

Нѣкои оратори намѣриха, че сѣдствата за тази издрѣжка не били правилно взети. И азъ намирамъ, че ако бюджетарната комисия имаше възможностъ да посегне другаде, да вземе отъ другаде сѣдства, щеше да бѣде по-добре. Но, при съставенъ вече бюджетъ и при липса на сѣдства, когато знаемъ, че всичко друго е отрупано съ задължения, нѣмаме другъ изходъ, освенъ да се потърсятъ сѣдства въ известни приходи, въ известни пера, между които и увеличението на нѣкои ученически такси. Увеличението на нѣкои ученически такси става съ 700 л., обаче трѣбва да се изтъкне, че на много ученици, главно на тия, които досега сѫ били подъ тежестта на голѣмитѣ такси, таксата се намалява чувствително. Така че, когато таксата на единъ ученикъ отъ държавнитѣ гимназии отъ 500 става на 1.200 л., таксата на единъ ученикъ, който е плащалъ досега 2.500 л., се намалява и става равна на тази на ученикъ въ държавната гимназия.

И. Велчевъ (з): Въ общинската гимназия.

Министъръ К. Муравиевъ: Да.

Казва се и за таксата, съ която бюджетарната комисия обложи ученицитѣ отъ чуждитѣ училища. Единъ отъ ораторитѣ намекна, че това може да се смѣта като известна наказателна санкция. Г-да! Както бюджетарната комисия, така и азъ, когато приехъ решението на бюджетарната комисия, т. е. предложението на народния представителъ Инглизовъ, никой нѣмаше намѣрението или пъкъ мисълта, че тази такса се явява като нѣкаква наказателна санкция. Всички ученици у насъ плащатъ такса въ полза на учебното дѣло. Чуждитѣ училища сѫ длѣжни и тѣ да дадатъ своята лепта на учебното дѣло, защото Министерството на просвѣтата поддържа маса контролни институти, които сѫ задължени да контролиратъ и тѣхната дейностъ. Така че въ издрѣжката на всичкитѣ тия служби трѣбва да дойде и помощта отъ чуждитѣ училища. Когато се говорѣше по тѣзи такси, двама оратори хвърлиха известни упрѣци върху нашата образователна система, или, по-право, върху образованието, което се дава въ нашитѣ гимназии, като направиха паралелъ съ това, което се дава въ чуждитѣ училища. Азъ смѣтамъ, че нашето сѣдно образование не може да търпи никаквъ упрѣкъ въ сравнение съ чуждитѣ сѣдни училища. Който ги познава добре, който познава програмата, която се следва въ тѣхъ, ще констатира много лесно, че у насъ се дава много по-сѣдно образование, отколкото въ много отъ тия чужди училища. Вѣрно е, че чуждиятъ езикъ въ нашитѣ гимназии не може да се предаде така на децата, както се предава въ чуждитѣ училища, но по този въпросъ азъ мисля, че и сравнение не може да става. Г-да! Въ нашитѣ гимназии чуждитѣ езици не се усвояватъ така добре, както би се желало, по нѣколко причини: първо, персональтъ, който има да предава чуждитѣ езици, не е достатъчно подготвенъ, а и не е достатъчно платенъ; второ, досега не е имало таквъ напѣвъ на учители по тѣзи предмети. Министерството е вземало всички мѣрки, изучаването на чуждитѣ езици да се засили, но никой пътъ недейте очаква единъ ученикъ отъ нашата гимназия да излѣзе съ добре усвоенъ чуждъ езикъ, защото да искате това нѣщо, то значи да искате невѣзможното. Виждате, напр., въ Германия, дали отъ една нѣмска гимназия ученикътъ излиза съ добре усвоенъ френски езикъ; въ Франция ученикътъ излиза ли отъ гимназията съ добре усвоенъ нѣмски или английски езикъ? Не. Въ сравнение съ тѣзи училища, които мога да заявя, че познавамъ, мога да кажа, че нашитѣ ученици излизатъ съ по-добри познания по чуждитѣ езици, отколкото ученицитѣ въ тѣзи училища.

Г. г. народни представители! Между дефектите, които се изтъкнаха, се изтъкна и този, че нашето сръдно училище, нашето училище въобще не давало необходимото възпитание на младежта. Това нѣщо е вѣрно. И този дефект се констатира не само въ България, но въ много държави. И вие сте забелязали, че при последната промяна на френския кабинет г. Демонзи, който пое управлението на министерството на народната просвѣта, заедно съ поемането го прекръсти на министерство на народното възпитание — фактът, че и тамъ констатираше този дефект и се взематъ необходимите мѣрки да се засили възпитанието. У насъ ние сме взели и вземаме тѣзи мѣрки.

Но когато хвърляме упрѣкъ върху нашата образователна система, върху нашето училище, че не дава достатъчно възпитание, азъ, като представител на Министерството на народната просвѣта, трѣбва да кажа едно: не е ли време да се хвърли упрѣкъ и върху нашето семейство? Защото ако на нашата младежъ ѝ липсва възпитание, като пръвъ виновникъ трѣбва да се сочи семейството и следъ туй училището. Училището приема детето тѣй, както му го дава семейството, и се старае вече отъ него да направи нѣщо по-добро. Трѣбва да ви посоча и другъ единъ недѣлгъ, който се констатира отъ министерството по отношение възпитанието на младежта. Не само че децата не се приематъ въ училището съ достатъчно възпитание, но често пѣти родителитъ, вмѣсто да се явятъ въ помощ на учителството при възпитаването на младежта, тѣ напротивъ му противодействуватъ. На васъ е известно, че има образувани родителски съвети при всички гимназии. Въ докладитъ на всички директори досега рѣдко се срѣща да бѣде посочено, родителъ да дойде да търси, заедно съ класния наставникъ, начинъ да се поправи неговото дете. Обикновено родителитъ, било поотдѣлно, било групово, се явяватъ да протестирайтъ, защо е наказано детето имъ, или защо е получило двойка, или защо е изключено.

По отношение поведението на ученицитъ въ нашитъ училища. Сега ораторитъ не се спрѣха върху този въпросъ, може би защото намиратъ, че той е разискванъ по-рано.

Навремето въ пресата се писа много за ученическитъ стачки. Г. г. народни представители! Този въпросъ не е новъ. Ученически стачки ставаха и миналата година, и тая година. Има, обаче, една разлика — миналата година Министерството на народната просвѣта се стараше да ги предотвратява или да ги потушава съ силата на полицията, съ силата на властта, а днесъ ние се стараемъ да ги предотвратяваме или потушаваме по другъ начинъ.

Л. Станевъ (раб): Съ полиция.

Министъръ К. Муравиевъ: Мога да ви заявя, че всички стачки сѣ ликвидирани съ успѣхъ, т. е. следъ като ученицитъ сѣ признали своята грѣшка, следъ като сѣ я изправили, следъ като учителството е било удовлетворено, чакъ тогава стачкитъ сѣ били ликвидирани. Действително, има едно голѣмо брожение, има една голѣма дейност на господата отъ Работническата партия.

Л. Станевъ (раб): Мизерията и кризата сѣ причината.

Д. Ачксовъ (нац. л. о): Мизерницитъ сѣ причината.

Министъръ К. Муравиевъ: Мизерията и кризата не сѣ вътрѣ. — Тѣхната дейностъ започва отъ основнитъ училища и завършва въ Университета. Азъ съмъ длъженъ да изтъкна това отъ тази трибуна не толкова отъ партиенъ интересъ, колкото отъ държавенъ интересъ. Имаме дружества или групи основани въ първо отдѣление. Напоследѣкъ една група е основана въ първо отдѣление на основното училище въ гр. Фердинандъ — група „Сталинъ“ — и сѣ записани 12 души ученици: Тодоръ Стойчевъ, 7-годишенъ. Иванъ Стояновъ, 6½ години, единъ 8-годишенъ и двама само по на деветъ години — съзнателни граждани, които признаватъ Сталина за покровител на тѣхното дружество! (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Въ гимназиитъ дейността е много по-силна. Тамъ тя се извършва по единъ конспиративенъ начинъ, като всичката дейностъ се дирижира и субсидира отъ Работническата партия. Действително, че тая дейностъ е вземала таква размѣри, които каратъ министерството, освенъ обикновенитъ мѣрки, които е вземало досега, занаяпредъ да вземе и по-други мѣрки. И ние се надѣваме, безъ много приказки и безъ това да се взема като заплашване, че въ едно скоро време тази дейностъ ще бѣде напълно изкоренена. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) (Къмъ работницитъ) Но, г-да, въ интереса на самитъ деца, въ интереса на самитъ родители, които сѣ членове на вашата партия, съзнайте се и прекратете тая дейностъ, защото занаяпредъ

нищо друго нѣма да постигнете, освенъ деца изхвърлени на улицата и родители съ тѣзи деца на гърба си!

В. Мариновъ (д): Тѣ това желаятъ: колкото по-зле, толкова по-добре за тѣхъ.

Л. Станевъ (раб): Кажете за ученицитъ, въоръжени отъ полицията.

П. Напетовъ (раб): Съвършено други причини има за това — много по-широки и много по-дълбоки.

Министъръ К. Муравиевъ: Политиката на Министерството на просвѣтата по отношение политическата дейностъ както въ основнитъ училища, така и въ гимназиитъ е: политиката да бѣде далечъ отъ училището, да бѣде вѣнъ отъ училището. Ние не признаваме политически групировки на ученицитъ, каквито и да сѣ тѣ.

Л. Станевъ (раб): Освенъ фашисткитъ.

Министъръ К. Муравиевъ: И затова така нареченитъ фашистки организации не се търпятъ въ училището и има изключени ученици, които участвуватъ въ такива организации.

Л. Станевъ (раб): Колко сѣ тѣ?

Министъръ К. Муравиевъ: Имаме такъвъ единъ случай въ една гимназия, където нѣколко ученици, главно двойкаджии, се събрали и образували единъ ученически легионъ. Вземаха единъ симпатиченъ лозунгъ „За короната и отечеството“ и образували дружество! Естествено, министерството не одобрява това и взема мѣрки срещу тѣхъ, защото намира, че не двойкаджии въ гимназиитъ трѣбва да се организиратъ, за да защищаватъ короната и отечеството!

По отношение съкращенията въ Университета дължа да дамъ едни кратки пояснения. Тѣ се направиха по бюджетни причини, изключително по бюджетни причини, макаръ да съществуватъ и други причини. Вие ги знаете, тѣ се изтъкнаха и въ обществото, писа се много и въ вестницитъ, за да не ги подчертавамъ и азъ. Азъ ще цитирамъ само думитъ на бившия министъръ на народното просвѣщение, а същевременно професоръ и членъ на Академическия съветъ г. Александъръ Цанковъ: (Чете) „Има една слабостъ, проявена отъ всѣки професоръ, отъ всѣки, който стане доцентъ, веднага да си направи предмета изпитенъ, за да си обезпечи аудитория, а щомъ направи предмета си изпитенъ, иска да стане професоръ; всѣки професоръ се стреми да стане редовенъ, катедра да си отвори, институтъ да си отвори и т. н., и ще видите, че нашиятъ Университетъ има много институти, които могатъ да се кондензиратъ, които могатъ да се събератъ“ и т. н. Всички констатирайтъ, че нашиятъ Университетъ има повече преподавателски персоналъ, отколкото трѣбва. Независимо отъ това, тия съкращения се наложиха и по бюджетни причини. Министерството на народното просвѣщение изпълни своя дългъ, като покани Академическия съветъ самъ да направи необходимитъ съкращения. Ние направихме това, едно, за да спазимъ реда и закона, и второ, за да оставимъ въ ржцетъ на компетентнитъ да решатъ единъ въпросъ, който, мисля, тѣ най-добре биха решили. Двама първи отговора бѣха, че съкращения не могатъ да станатъ. Третиятъ отговоръ бѣше почти пакъ отрицателенъ. Напоследѣкъ получихме едно предложение за съкращения — следъ като ние бѣхме направили вече известни съкращения — които министерството не можеше да приеме, защото се отнасяха повече за низшия персоналъ и не даваха никакви чувствителни съкращения, а освенъ това се засѣгаха повече вещественитъ разходи. Знаете, че ако се съкратятъ вещественитъ разходи сега, презъ течение на годината ще искаме свръхсметенъ коезитъ, защото не може да остане Александровската болница или нѣкой другъ факултетъ безъ вещественъ разходъ и такава икономия ще се яви фиктивна, а не реална.

Съкращенията, които предлагаме, сѣ направени следъ многобройни и детални сонтажи на професори и компетентни хора отъ нашия Университетъ. Тѣ сѣ направени и като сме взели предъ видъ единъ докладъ, направенъ до Академическия съветъ за тая целъ отъ г. г. професоритъ Кацаровъ, Маневъ и Алексиевъ. Бюджетарната комисия направи още известни поправки, така че нѣма голѣма разлика между съкращенията, които предложи Академическия съветъ и които направи бюджетарната комисия.

Ако държавната хазна бѣше пълна, ако държавата имаше много пари, Министерството на народната просвѣта

не само не би искало, но не би допустнало абсолютно никакво съкращение на преподавателския персонал в нашия Университет, защото смята, че една държава, която има пари, които има сръдства, има полза да поддържа големия професорски персонал, има полза да поддържа хора, които се занимават само с чиста наука. Обаче знаете, че положението днес е свършено друго.

Има известни параграфи, които аз бих желал да бъдат усилены, но които не можахме да усилим. Параграфът „Помощи на бедни общини, за доизкарване на започнатата строежи на училища“ е извънредно слаб. Предвиждат се само 1.000.000 л. Кредитът по параграфа за учители по български език в турските училища е също извънредно малък. Също и кредитът по параграфа за детски трапезарии, който в тези времена на криза, на мизерия, би следвало да бъде най-голям, е много малък.

Не говоря за други нужди, за които споменах ораторит, защото досега те не са били развити и при днешната криза даже не можем да мислим да ги развиваме.

Във този бюджет, г. г. народни представители, сме дали това, което можем да дадем, не сме дали това, което желасим, а това, което положението ни налага. Но с добра воля и с добро положение на бюджета, аз се надявам пак да имаме една добра учебна година. Както във бюджетарната комисия, така и тук, в пленума, разискванията не взеха партиен характер, не се стигна до самообвинения. Аз не излизам от това място да показвам какви разхищения са ставали в минали години с този бюджет и затова ви правя само декларацията, че при едно добро приложение на този бюджет, ние пак ще имаме една добра учебна година.

Аз ви моля, г. г. народни представители, колкото и скромно да е бюджетът на народното просвещение, да го гласувате, защото той е бюджет, с който се отпускат сръдства за обучението на нашите деца за децата на България. (Продължителни бурни ръкоплъскания от мнозинството)

М. Сташев (раб): Чл. 70 защо го прилагате?

Министър К. Муравиев: Чл. 70 отсега нататък ще го прилагаме, защото не знаете какво говорите.

Председателстващ Н. Захариев: Които присмат заглавието — „Бюджет за разходите по Министерството на народното просвещение за 1932/1933 финансова година“ — моля да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 1 — вж. прил. Т. I, № 70)

Ще ви докладвам измѣненіята, които станаха във обяснителната таблица за разходите по личния състав.

На стр. 15 въ „Централно управление“ се зачерква „секретар на министъра“.

На същата страница въ „Инспекторатъ“ — „1 помощник-инспектор за физическо възпитание“ става „1 инспектор за физическо възпитание“, а следъ „1 лѣкаръ, завеждащ медицинската станция“, се премахва думитѣ „и управляващ Александровската болница“, зачерква се „1 неговъ помощник-инспектор на болницата“.

Общо броятъ на служителитѣ по Централното управление отъ 92 става 90, като кредитътъ отъ 5.014.500 става на 4.913.100.

На стр. 16, въ „народни основни училища“, следъ „1. Детски училища (забавачници)“ се прибавятъ думитѣ „отъ 15.IX.1932 г. се закриватъ“, като кредитътъ на 32 редовни първоначални учители отъ 864.000 става 396.000 л.

На същата страница въ „2. Първоначални училища“ 100 редовни първоначални учители въ турските частни училища, ставатъ „130“, като следъ думата „училища“, се прибавятъ думитѣ „отъ които 30 отъ 15.IX.1932 г.“, като кредитътъ отъ 2.700.000 л. става 3.138.750 л., а общиятъ кредитъ за първоначалнитѣ и детски училища отъ 456.754.200 л. става 456.724.950 л.

На стр. 17 въ „3. Прогимназии“ има прибавена отъ комисията една забележка, по която г. Инглизовъ прави предложение да се измѣни.

И. Инглизовъ (мак): Гда! Тази забележка азъ я направихъ по следнитѣ съображения. Има прогимназии въ разарьснатитѣ балкански села, особено въ пограничитѣ дѣста, въ които има по 20 ученици. Съгласно закона за народното просвещение, може и въ двѣтѣ сѣседни села да има прогимназия. Понеже тия планински села са разпръснати, ученицитѣ губятъ много време и недояли и изморени отиватъ на училище. Въ комисията азъ направихъ предло-

жение въ смисълъ, щото таква две прогимназии, макаръ да иматъ минималното по закона число ученици, г. министрътъ на народното просвещение да има право да ги слѣе въ една районна прогимназия, като икономитѣ, които се направятъ отъ персонала, да се далятъ за издържане на икономически пансионни. Тая забележка се възпие отъ цѣлата бюджетарна комисия, но напоследѣтъ се обясни, че тя не може да се гласува, понеже разходите трѣбва да се разпредѣлятъ въ веществени и за персонала. Понеже се предвиждатъ съкращения на такива прогимназии, азъ съмъ направилъ едно изчисление. Ако се съкратятъ 8 прогимназии, редовнитѣ учители се намаляватъ съ 10. Заплатата на тия 10 редовни учители е 420.000 л. и за 10 волнонаемни — 258.000 л. или всичко 678.000 л. Тогава ние ще имаме редовни учители вмѣсто 3.376—3.366, съ 10 по-малко. Волнонаемнитѣ учители вмѣсто 259, ще бъдатъ 249. Отъ това намаляние ще добиемъ една икономия отъ 678.000 л., която сума да мине къмъ глава III, веществени разходи за народнитѣ училища, § 18 а, обезпѣждане и подпомагане икономическитѣ пансионни при разнитѣ прогимназии. По този начинъ това техническо неудобство, което се изтъква, се премахва.

Министър К. Муравиев: Г. г. народни представители! Тази забележка не може да се приеме, по следнитѣ съображения. Министерството на просвѣтата не знае дали ще може да приложи тази идея на г. Инглизова, и ако бъде невъзможно да я приложи, цѣлата тая сума, която ще бъде прехвърлена въ веществени разходи, ще остане неизползувана.

Докладчикъ С. Патеф (з): Къмъ „4. Допълнителни стопански курсове при прогимназитѣ“ се предвиждатъ учители-специалисти — 180; 100 съ висше образование съ месечна заплата 4.100 л., годишна — 49.200 л., а общъ кредитъ 2.665.000 л.; 80 души съ полувисше образование съ месечна заплата 2.850 л., годишна — 34.200 л., общо — 1.482.000 л.

Следъ думитѣ: „на сѣщитѣ пѣтни и дневни безотчетни по 550 л. месечно“, се прибавятъ думитѣ: „когато правятъ обиколка“, а кредитътъ отъ 536.250 л. се увеличава на 643.000 л.

Всичко кредитътъ за допълнителнитѣ стопански курсове при прогимназитѣ става 4.790.000 л.

На стр. 18 нѣма промѣни.

На стр. 19 нѣма промѣни.

На стр. 20, следъ „Директоръ“ на девическата гимназия въ Бургазъ и следъ „учител-лѣкаръ“ и „секретар-счетоводителъ“ при същата гимназия се поставя забележка: „1) директоритѣ, учител-лѣкаритѣ и секретар-счетоводителитѣ при девическитѣ гимназии въ Бургазъ и Видинъ изпълняватъ сѣщитѣ длѣжности и при мъжкитѣ гимназии въ тѣзи градове“.

На стр. 21 нѣма промѣни.

На стр. 22, въ III девическа гимназия въ София, редовни гимназични учители се увеличаватъ отъ 21 на 22, а кредитътъ за всички се увеличава отъ 1.134.000 л. на 1.188.000 л.

На стр. 23 нѣма промѣни.

На стр. 24 нѣма промѣни.

На стр. 25 нѣма промѣни.

На стр. 26, най-отдолу, се предвижда една редовна гимназична учителка въ стопанското училище „Мария-Луиза“ съ месечна заплата 4.500 л., годишна — 54.000 л.

На стр. 27, въ 12-я редъ, следъ думитѣ „мѣжка образована гимназия“ се прибавятъ думитѣ „и при други гимназии“.

На същата страница, следъ забележка 1 се прибавятъ думитѣ „Министерството опредѣля това число споредъ предметитѣ и броя на ученицитѣ“.

На стр. 28 нѣма промѣни.

На стр. 29 писаритѣ въ окръжната училищна инспекция въ Стара-Загора се увеличаватъ отъ 3 на 4, а кредитътъ за заплатитѣ имъ се увеличава отъ 73.800 л. на 98.400 л.

На стр. 30 следъ „подсекретаръ“ на Университета се поставя думата „подначалникъ“, като се предвиждатъ две заплати: ако е съ висше образование — месечна заплата 4.650 л., годишна — 55.800 л., а ако е съ сръдно образование — 2.850 л. месечна заплата и 34.200 л. годишна заплата. Прислужницитѣ отъ 4 се намаляватъ на 2, а годишната имъ заплата отъ 76.800 л. се намалява на 38.400 л.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Голѣма реформа! Съкращавате двама прислужници въ ректората, за да станете резулт!

Докладчикъ С. Патеф (з): На стр. 31 въ счетоводната служба на Университета се заличава 1 контролоръ по отчетността; книговодителитѣ отъ 2 ставатъ 1, а годишната

заплата за тях от 63.600 л. става 31.800 л.; 1 писар за чужди езици се заличава.

Месечната заплата на електротехника от 2.305 л. става 2.350 л. — печатна грешка.

Тримата библиотекар при Университетската библиотека се намаляват на 1, а годишната им заплата от 163.800 л. става 54.600 л.

Пазителите от 5 стават 4, а общият кредит за заплатите им от 165.000 л. се намалява на 135.600 л. Писарите на чужди езици от двама стават 1, а годишната заплата — от 51.600 л. се намалява на 25.800 л.

Редовните професори по философия и педагогика от трима стават четирима, като от 15 септември 1932 г. вместо двама, се съкращава 1. Общият кредит за заплатите им от 254.150 л. става 458.575 л.

Извънредните професори от 4 стават 3 и общият кредит за заплатите им от 352.750 л. става 250.750 л.

След „3 редовни професори“, по история се заличават думите „от 15.IX.1932 г. се съкращава 1“, а кредитът за заплатите им от 325.975 л. се увеличава на 397.800 л.

След „3 извънредни професори“ се заличават думите „от 15.IX.1932 г. се съкращава 1“, а кредитът за заплатите им от 250.750 л. се увеличава на 306.000 л.

Редовните доценти от двама стават 1, а кредитът за заплатите от 163.200 л. става 81.600 л. Един асистент се заличава.

След „2 редовни професори“ по география се заличават думите „от 15. IX. 1932 г. се съкращава 1“, а кредитът за заплатите им от 193.375 л. се увеличава на 265.200 л.

На стр. 32, в „Д. Славянска филология“, вместо двама, от 15. IX. 1932 г. се съкращава един редовен професор, а кредитът за заплатите от 386.750 л. се увеличава на 458.575 л.

Един редовен доцент се заличава.

В „3. Лектори“ — „Възнаграждение на 1 технически преподавател — 30.000 л.“ се заличава.

Редовните професори в Математическия институт от 5 стават 4, а кредитът за заплатите от 663.000 л. се намалява на 530.400 л.

След „2 извънредни професори“ се заличават думите „от 15. IX. 1932 г. се съкращава 1“, а кредитът за заплатите от 148.750 л. се увеличава на 204.000 л.

Редовните професори в Физическия институт от двама стават 1 — защото от 15. IX. 1932 г. се съкращава 1 — а кредитът за заплатите от 193.375 л. се намалява на 132.600 л. Общият брой на персонала в Физическия институт от 15 се намалява на 14.

На стр. 33, в Ботаническият институт, „3 асистенти, от 15. IX. 1932 г. се съкращава един“, думите „от 15. IX. 1932 г. се съкращава един“ се зачеркват.

На стр. 34, в Юридическия факултет, б) Преподаватели, „1 редовен професор — чужденец с договор“, от 15. IX. 1932 г. се съкращава, думите „от 15.IX. 1932 г. се съкращава“ се зачеркват и редовните доценти от 7 се намаляват на 6. Вследствие на това общото число на преподавателите от 25 се намалява на 24, а общо в факултета от 30 на 29.

На същата страница, Медицински факултет, вместо 2 писари в канцеларията, остава 1, а общото число на служителите в канцеларията, вместо 6, се намалява на 5.

В Института по анатомия на човъка и анатомически музей, след „1 лаборант“ се прибавят думите: „от 15. IX. 1932 г. се съкращава“, а заплатата на „2 асистент-лѣкари“ от 4.800 л. месечно се намалява на 2.400 л.

В Института по хистология и ембриология, след „1 асистент-лѣкар“, прибавя се: „от 15. IX.1932 г. се съкращава“ и заплатата му от 4.800 л. месечно се намалява на 2.400 л.

В Института по физиология и физиологична химия заплатата на „2 асистент-лѣкари“ от 4.800 л. месечно се намалява на 2.400 л.

На стр. 35, в Института по бактериология, сериология и хигиена, след „2 главни институтски асистент-лѣкари“, се прибавя: „от 15.IX. 1932 г. се съкращава един“, а на „2-та асистент-лѣкари“ заплатата от 4.800 л. месечно се намалява на 2.400 л. След „2 лаборанти“ се прибавят думите: „от 15.IX. 1932 г. се съкращава един“.

В Гинекологическа и акушерска клиника, заплатата на „2 асистент-лѣкари“ от 4.800 л. месечно се намалява на 2.400 л.

В Александровската болница, канцелария, прибавя се „1 административен управител“ с месечна заплата 7.000

л., годишна заплата 84.000 л., вследствие на което общото число на служителите в канцеларията се увеличава от 14 на 15.

Прибавя се следната забележка: (Чете) „Административният персонал при Александровската болница се назначава и увольнява от министъра на народното просвещение, с изключение на органите на министъра на финансите“.

В Института по обща патология и патологическа анатомия зачерква се „1 редовен доцент“, вследствие на което общото число на служителите в института се намалява от 8 на 7; заплатата на „3 асистент-лѣкари“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В Института по съдебна медицина заплатата на „1 асистент-лѣкар“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В Института по фармакология и физиотерапия с терапевтическа клиника, думите „от 15. IX. 1932 г. се съкращава“ след „1 извънреден професор“ се зачеркват. Също думите „от 15. IX. 1932 г. се съкращава“ двама след „4 асистент-лѣкари“ се зачеркват, а заплатата на тези асистент-лѣкари се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

На стр. 36, в Вътрешна патология и пропедевтическа клиника, заплатата на „3 асистент-лѣкари“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В Вътрешната клиника заплатата на „4 асистент-лѣкари“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В Хирургическа клиника заплатата на „4 асистент-лѣкари“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В Хирургия и оперативна медицина заплатата на „4 асистент-лѣкари“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В Клиника по детски болести заплатата на „3 асистент-лѣкари“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В Клиника по кожно-венерически болести заплатата на „3 асистент-лѣкари“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В очна клиника заплатата на „3 асистент-лѣкари“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В Ушно-носо-гърлена клиника заплатата на „2 асистент-лѣкари“ се намалява от 4.800 л. месечно на 2.400 л.

В клиника за нервни болести и психиатрия след „3 асистент-лѣкари“ думите „от 15. IX. 1932 г. се съкращава един“ се зачеркват, а заплатата им от 4.800 л. месечно се намалява на 2.400 л.

На стр. 37, в Агрономо-лесовъдски факултет, а) деканат, зачерква се „възнаграждение на частни доценти и технически преподаватели — 30.000 л.“

В Института по земледѣлска икономия, сумата за „двама частни хонорувани доценти или преподаватели (1 по земледѣлско право и 1 по книговодство)“ се намалява от 30.000 л. на 10.000 л. годишно или по 5.000 л. едного.

На стр. 38, в Института по общо и частно земледѣлие, след „3 извънредни професори“, думите „от 15. IX. 1932 г. се съкращава двама“, се измѣнят „от 15. IX. 1932 г. се съкращава един“, а след „1 метеорологически наблюдател“ се прибавя: „от 15. IX. 1932 г. се съкращава“.

В Института по общо и частно скотовѣдство думите „от 15. IX. 1932 г. се съкращава един“ след „2 извънредни професори“ се зачеркват; „1 частен хоноруван доцент по ветеринарна медицина“ се зачерква; след „1 препаратор“ се прибавя: „от 15. IX. 1932 г. се съкращава“.

В Института по лозарство, „1 извънреден професор“, от 15. IX. 1932 г. се съкращава се зачерква изцяло.

В Института по лесовѣдство, след „2 лаборанти“ се прибавя: „от 15. IX. 1932 г. се съкращава един“.

В Института по земледѣлска ботаника, след „2 постоянни работници за ботаническата градина“ се прибавя: „от 15. IX. 1932 г. се съкращава един“.

На стр. 39, в „л) Институт, опитни полета, градини, лозя и др.“ след „1 помощник на фермера“ се прибавя „от 15. IX. 1932 г. се съкращава“.

На същата страница под „3. Богословски факултет“ думите „(Съкращава се от 15. IX. 1932 г.)“ се зачеркват. Вследствие на това кредитът за преподавателите и пр., предвидени само до 15. IX. 1932 г., се поправят съответно за цялата година.

На стр. 40, в същия факултет — „л) Общи служачи“, зачерква се: „Възнаграждение на хонорувани доценти и преподаватели по технически предмети — 27.500 л.“

На същата страница, въ Ветеринарно-медицинския факултет — „г) Институтът по патология и патологическа анатомия“, зачисляват се думитъ „отъ 15. IX. 1932 г. се съкращава“ следъ „1 редовенъ професоръ — чужденецъ съ договоръ“, а следъ „1 лаборантъ“ се прибавя: „отъ 15. IX. 1932 г. се съкращава“.

На стр. 41, въ „з) Хирургия, хирургическа клиника и поликлиника“, следъ „възнаграждение на 1 частенъ консултантъ доцентъ“ се прибавя: „отъ 15. IX. 1932 г. се съкращава“.

На стр. 42, „Институти за слъпи и глухонъми“, въ Института за слъпи въ София „1 учител-практикантъ“ става „1 прогимназиаленъ учител-практикантъ“, а заплатата му се увеличава отъ 2.250 л. на 2.850 л. месечно или 34.200 л. годишно.

В. Мариновъ (д): Искамъ думата.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Ще направимъ само предложението.

В. Мариновъ (д): Г. председателю! Дайте ми думата по § 1. Азъ знамъ какво да правя.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Нѣмате думата.

В. Мариновъ (д): Тогава кажете, че не давате думата! Ще направя едно предложение, но искамъ да го развия.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Какъ ще го развиете!

В. Мариновъ (д): Да, ще го развия. Защо да не мога да го развия!

Председателстващъ Н. Захариевъ: Развийте го.

В. Мариновъ (д): Г. г. народни представители! На стр. 27 отъ бюджетпроекта е казано: (Чете) „Отъ 15 септември 1932 г. гимназиалните учители се намаляватъ съ 75 души поради увеличението на седмичните имъ часове и закриване на VII-тѣ класове при всички педагогически училища, изключая Шуменското мажко опитно педагогическо училище“. Г. г. народни представители! Азъ ще ви моля за Панагюрското педагогическо училище, което е смѣсено, да се съгласите да остане седмичния класъ. Панагюрище има свое училище още отъ 1839 г. — едно отъ първите училища преди освобождението на България. Това училище е дало искрата и началото на културата на българския народъ. Гр. Панагюрище и Панагюрска околия сѣм ония, които сѣм дали искрата на свободата въ България. Гр. Панагюрище даде всичко, което можеше да даде за свободата на България. Днесъ гр. Панагюрище и околията сѣм най-бедното населено мѣсто въ България — хората тамъ нѣматъ никаква препитание. Единичното имъ препитание бѣше килимарството, което, поради страшната стопанска криза, е престанало вече да съществува; друго препитание намираха въ царвуджийството, папучийството, но поради това, че гугената индустрия ги измѣсти, хората сѣм обречени на загиване. Поради бедността, поради мизерията, която съществува въ Панагюрище, единичката възможностъ на хората тамъ да изкаратъ нѣкоя и друга пара е да взематъ на квартира и храна ученици отъ съседните краища. Ако вие закриете педагогическата гимназия въ Панагюрище и лишите тия бедни хорица отъ тая единствена възможностъ за добиване малко-отмалко срѣдства за съществуване и отъ възможността децата имъ — деца на будни родители съ високъ борчески духъ — да свършатъ училище, азъ смѣтамъ, че ще направите едно голямо прегрѣшение къмъ миналите заслуги на тия доблестни българи.

Азъ моля уважаемия г. министъръ на народното просвѣщение, като има предъ видъ заслугите въ миналото на Панагюрския край и като има предъ видъ и страшното бедствено положение, въ което днесъ се намира Панагюрище и цѣлиятъ тамошенъ край, да се съгласи да направи изключение специално за Панагюрското педагогическо училище, което въ 1925 г., по предложението на тогавашния министъръ на народното просвѣщение Найденъ, биде закрито и биде открито само като клонъ отъ Самоковското педагогическо училище — а по-рано то бѣше самостоятелно педагогическо училище — като необходимитъ кредити за VII-ия класъ, който отъ 1 септември ще следва да се закрие, г. министърътъ на народното просвѣщение ги намѣри въ тоя бюджетъ. Най-

после, бюджетътъ не би се обременилъ съ нищо: преподавателитъ за IV, V, VI и VIII класове ще бждатъ същитъ и за VII класъ. Нека по този начинъ дадемъ доказателства на ония край, който е далъ всичко за България, че ние ценимъ неговите минали заслуги.

Моля, прочее, г. министра на народното просвѣщение да се съгласи и приеме това предложение, като следъ думитъ „изключая Шуменското мажко опитно педагогическо училище“ се прибавятъ и думитъ „и Панагюрското педагогическо училище“.

Министъръ К. Муравиевъ: Съжалявамъ, че не мога да се съглася.

В. Мариновъ (д): Въ всѣки случай азъ правя предложението.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ С. Патеъ (з): На стр. 17, следъ индекса къмъ „3. Прогимназии“, преди текста „Лекторско възнаграждение отъ 15 септември“ и пр., комисията прибави следната забележка 1: (Чете) „По нареждане на окръжните училищни инспектори, министърътъ на народната просвѣта може да закрие нѣкои прогимназии, въ които има малко ученици, като сумитъ, които се икономисатъ, се употребятъ за уреждане на ученически пансионни при районните прогимназии“.

И. Инглизовъ (мак): Моля, това предложение е видоизмѣнено. Азъ сега ще напиша предложението.

Министъръ К. Муравиевъ: То е само да се направи единъ опитъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Константинъ Караджовъ.

К. Караджовъ (з): Г. г. народни представители! Азъ ставамъ да помоля за втори пътъ г. министра. Ние, отъ Панагюрския край, не пожелавме нищо за България, г. министре. Азъ нѣма да забравя думитъ, които моята майка ми е разправяла за Панагюрското въстание: толкова много заклани хора е имало, че една моя по-малка сестра не сѣм могла да я извадятъ отъ труповетъ. Другъ единъ случай: чѣмъ една жена отгързали главата, хвърлили я настрана, гърдите ѝ били разколчани и детето бозаело отъ гърдите на обезглавена жена! Отъ цѣлото наше село е била останала само една кщичка. Лесно е да се разправя днесъ за Панагюрище, ама самата работа не е така. Въ въстанието всичко въ Панагюрище и въ селата е било обрнато на пепелища и не сѣм се знаели кщитъ. Тамъ е заседавало първото Народно събрание. Азъ бихъ молилъ ХХIII-то Народно събрание да уважи паметта на ония хора, които сѣм заседавали въ първото Народно събрание. Тамъ е решено освобождението на България.

Недейте ни наказва, г. министре! Ние нѣма да се откажемъ отъ VII класъ на педагогическото училище. Макаръ че сме толкова бедни, всичко ще направимъ, но нѣма да се откажемъ. Турцитъ много сѣм ни наказвали за свободата на България, недейте и Вие ни наказва сега! Азъ Ви моля, специално за Панагюрище, да се съгласите, г. министре, да остане VII класъ на педагогическото училище.

Министъръ К. Муравиевъ: Г-да! Невъзможно ми е да направя изключение. Ако г. министърътъ на финанситъ намѣри кредити, нѣмамъ нищо противъ на трето четене да се направи нѣщо. Сега, обаче, ми е невъзможно да се съглася.

А. Буковъ (з): Тогава всички ще искатъ. Не е само педагогическото училище въ Панагюрище.

В. Мариновъ (д): Да се гласува условно — ако г. министърътъ на финанситъ се съгласи.

Министъръ К. Муравиевъ: Условно не може да се гласува.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Велчевъ.

И. Велчевъ (з): На стр. 40, въ обяснителната таблица къмъ § 1, буква „е“. „Институтътъ по събсѣнитъ продукти отъ животински произходъ“, моля, следъ „1 прислужникъ“ да се прибавятъ думитъ: „Възнаграждение на 1 частенъ

хоноруванъ доцентъ" — както е било миналата година, но стария бюджетъ — „30.000 л.“

Министъръ К. Муравиевъ: Съгласенъ съмъ, защото то е по погрѣшка.

И. Велчевъ (з): Кредитътъ ще се вземе отъ общия параграфъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Панайотъ Деневъ.

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Направената отъ г. министра на просвѣтата декларация, че той не би ималъ нищо противъ да си остане VII класъ на Панагюрското педагогическо училище, ако почитаемиятъ министъръ на финансите се съгласи, улеснява народното представителство да разиска по-свободно. Азъ не съмъ тамъ за самоно да призная, че, като членъ на болшинството, съмъ тамъ, какво между насъ трѣбва да има една дисциплина, изразяваща се преди всичко въ тачене разбиранията на респективния министъръ, особено по бюджетни въпроси. Азъ не бихъ взелъ думата, имайки предъ видъ казаното отъ г. министра, че когато закрива седмимъ класове на педагогическитъ училища, той се ръководи, между другото, отъ мисълта за прокарането на единъ новъ принципъ въ нашата образователна система, по силата на който той смѣта да закрие въобще педагогическитъ училища, понеже тѣ не сѣ задоволявали и не задоволяватъ целитъ, за които сѣ създадени, и че възнамѣрѣва да открие нѣкакви педагогически академии, като за сега отъ педагогическитъ училища оставя само Шуменското имъжко опитно педагогическо училище. Ако, казвамъ, бѣше въпросътъ само на политика, която се следва отъ респективния министъръ въ кабинета — който кабинетъ се ползува съ нашата подкрепа и нашето довѣрие — азъ не бихъ ималъ куража да взема думата и да го помоя на принципъ да се съгласи съ предложението, направено отъ г. Мариновъ и подкрепено отъ г. Караджовъ.

Г. г. народни представители и г. министре! Не се касае само до единъ — какъ да кажа — чисто мораленъ въпросъ, макаръ че, ако се касаеше до единъ такъвъ въпросъ, ние можехме съ пари, съ цената на сребро да платимъ данъка си по този мораленъ въпросъ. Ако наистина едно общество има съзнанието, че то дължи на своята история, че то дължи на своето минало известна данъ, то трѣбва и съ пари да плаща тая данъ, когато се касае да се поддържа известна традиция въ известенъ край. Но случаятъ не е само мораленъ, въ случая не се касае само до единъ мораленъ въпросъ, а се касае до културата на единъ край, който вече я има. Ние трѣбва да признаемъ, че Сръбногоорието съ основание може да претендира да е единъ отъ най-просвѣтенитъ, отъ най-културнитъ краища на нашата страна. А това е единственото училище, което има това Сръбногоорие, съ което училище се покриватъ културнитъ и научни стремежи на цѣль единъ край; и не бива да се закрива това училище.

Но въпросътъ е и за поминъка, г. г. народни представители! Отъ този край ние не можете да изкарате нито добри земледѣлци, нито добри сготовѣдци, нито добри професионалисти. По необходимостъ този край ще дава на българския народъ, на българската държава единъ чиновнически кадъръ; ще дава единъ учителски кадъръ, ще дава единъ просвѣтенъ елементъ, който може да бѣде пласиранъ тукъ и тамъ по държавнитъ служби въ различнитъ ведомства. Значи, касае се да се даде поминъкъ на онова население, а не само поминъкъ на гр. Панагюрище, както се твърди, както се мотивира отъ мой другаръ Мариновъ — че ще може отъ 20—30—100 ученика, които живѣятъ тамъ, които сѣ на квартира въ гр. Панагюрище, да остане нѣкой и другъ грошъ.

И ако всичко това е така, ако сега не може да се приеме параграфътъ условно — ние ще го приемемъ тъй, както се предлага, щомъ като г. министърътъ не е съгласенъ да става измѣнение, — азъ бихъ помолилъ, щото г. министърътъ така нѣкакъ, съ по-голяма тържественостъ — ако ми позволите този изразъ — съ парламентарна тържественостъ да заяви, че той сподѣля съображенията, които се изнесоха отъ три различни мѣста, за необходимостта да се остави този класъ. И ако той направи това, азъ съмъ убеденъ, че г. министърътъ на финансите ще намѣри възможностъ да остави този класъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата г. министърътъ на народната просвѣта.

Министъръ К. Муравиевъ: Г. Деневъ! Азъ пакъ Ви заявявамъ, че ако г. министърътъ на финансите се съгласи да даде кредитъ, не само за Панагюрище, но и за всички VII класове, азъ нѣмамъ нищо противъ. Защото не забравяйте, че сега се образува една нова гимназия подъ носа на Панагюрище — въ Копрявщина — чието съществуване е осигурено вече, може да се каже. Въпрѣки всичко това — пакъ повтарямъ — ако министърътъ на финансите даде кредитъ, ще възстановимъ VII класъ въ Панагюрище. Но все пакъ не трѣбва да се забравя, че тамъ, въ този край, ще бѣжатъ въ най-голяма близостъ две гимназии една до друга.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Атанасъ Циганчевъ.

А. Циганчевъ (з): Две думи искамъ да кажа. Този въпросъ е принципенъ. Касае се за седмимъ класове на педагогическитъ училища. Азъ мисля, че ако се разреши въпросътъ не само за едно училище, но за всички, това ще бѣде правилно разрешение. Когато се касае до закриване класовѣтъ, това трѣбва да се отнася до всички. Харманли е единъ забравенъ пограниченъ край; такъвъ е и Свиленградъ, такъвъ е и Елхово. Нуждитъ сѣ навсѣкжде еднакви. Затуй азъ казвамъ, че въпросътъ е принципенъ, и ако стане така, както министърътъ на просвѣтата казва, — „Съгласенъ съмъ, ако министърътъ на финансите намѣри кредитъ“ — това ще бѣде най-справедливото разрешение на въпроса.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Ачковъ.

Д. Ачковъ (нац. л. о): На стр. 16 е предвиденъ параграфъ за редовни първоначални учители въ турскитъ училища. Вѣрно е, че комисията е предвидила такива учители 130.

Министъръ К. Муравиевъ: И още двама.

Докладчикъ С. Патеъ (з): 30-тѣ нови учители се предвиждатъ отъ 15 септември т. г.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Нѣкои подмѣтатъ отсамъ, (Сочи дѣвницата) оттамъ (Сочи дѣвницата), че тукъ се касае за турскитъ училища. Не. — За българската култура е въпросъ. Мене ме е срамъ, като българинъ, да търпя това положение: 55 години откако е освободена България, а турцитъ у насъ и до днесъ не знаятъ български! Азъ се срамувамъ повече отъ когото и да било.

П. Деневъ (р): Ама ти като отидешъ тамъ, не бързашъ ли пръвъ да почнешъ мохабѣтъ на турски?

Д. Ачковъ (нац. л. о): Ще Ви кажа.

И. Велчевъ (з): Особено при избори.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Азъ постоянно, драгъ приятелю, имъ казвамъ: ние, за да можете да си запазите интереситъ като български граждани, трѣбва да владѣете български езикъ и на всѣки български чиновникъ да можете да обяснявате на официалния езикъ. Така ги съветвамъ азъ. За това сѣ свидетели всички официални власти на бившия и на сегашния режимъ. Това е моята политика, това е моето разбиране.

И. п. Рачевъ (з): Но по агитации когато отивашъ?

Д. Ачковъ (нац. л. о): Трѣбва да ви призная, че съмъ задълженъ да имъ говоря на турски, защото, за съжаление, всички представители на властта, отъ 17 години насамъ, само на турски имъ говорятъ. Но не е виновно населението на околната, която азъ представявамъ, затова, че не знае български.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Достатъчно.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Г. председателю! Не желая да ми правите бележка, че е достатъчно, защото още не съмъ казалъ какъвъ апелъ ще отправя къмъ г. министра. — Азъ бихъ молилъ, ако има възможностъ, да се дадатъ повече учители. Но всички знаемъ, че сръдствата на държавата сѣ оскуднѣли. Въпрѣки голѣмитъ нужди, обаче, на държавата, бюджетарната комисия пакъ увеличи числото на редовнитъ първоначални учители въ турскитъ училища съ още 30 души. Азъ имамъ единъ апелъ къмъ г. министра на просвѣтата: да обърне внимание на Магданлийския окръгъ, да се назначаватъ тамъ учители, за-

щото въ миналото се назначаваха под формата на учители и учителки сестрата на околийския началник, жената на околийския началник, на кмета и т. н.

Председателстващ Н. Захариев: Моля Ви се!

Д. Ачков (нац. л. о): То е много важно.

Председателстващ Н. Захариев: Не е важно.

Д. Ачков (нац. л. о): Тъзи училища досега не са имали учители, тъй не са се посещавали от децата, и затова населението не знае български.

Председателстващ Н. Захариев: Дайте си предложението!

Д. Ачков (нац. л. о): Нямам предложение.

Председателстващ Н. Захариев: Ами какво искате?

Д. Ачков (нац. л. о): Азъ отправям апелъ къмъ г. министъра на просвѣтата...

И. Инглизовъ (мак): Да не назначаваатъ женитѣ на околийскитѣ началници

Д. Ачков (нац. л. о): ... и вървамъ, че г. министърътъ ще се отзове на истинскитѣ нужди на това население и ще изпраща въ този край повече учители, за да може турското население тамъ да се научи да говори на официалния български езикъ и да защитава своитѣ интереси. (Ръкоплѣскания отъ мнозинството)

П. Деневъ (р): Досега са назначавали жената на околийския началникъ, а сега — и белѣзата му!

Председателстващ Н. Захариев: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Драгойски.

И. Драгойски (д): Г. г. народни представители! Въ Геологическия институтъ има двама асистенти, единиятъ отъ които отъ 15 септември т. г. се съкращава. Двамата асистенти досега иматъ по 32 часа седмично упражнени, независимо отъ това, че ръководятъ една библиотека отъ 9.000 тома и геологическитѣ сбирки. Предъ видъ на това, че единиятъ асистентъ не може да завежда упражнениата 32 часа седмично, същевременно да върши всичкитѣ други работи и да обслужва на трима професори, азъ моля да се намали броятъ на асистентитѣ въ Зоологическия институтъ съ единъ, отъ петъ да станатъ четирима, а въ Геологическия институтъ да си останатъ двамата асистенти, защото не е възможно Геологическия институтъ да се завежда само отъ единъ асистентъ. Вѣроятно е станало едно недоглеждане; другояче не може да се обясни това съкращение.

Министъръ К. Муравиевъ: Значи, да стане само размѣняване.

И. Драгойски (д): Да, размѣняване. Асистентитѣ въ Зоологическия институтъ отъ 5 да се намалятъ на 4, а въ Геологическия институтъ отъ единъ да се увеличатъ на двама.

Министъръ К. Муравиевъ: Съгласенъ съмъ.

И. Драгойски (д): Г. министърътъ е съгласенъ.

Председателстващ Н. Захариев: Има думата народниятъ представителъ г. Крумъ Кораковъ.

К. Кораковъ (д): Г. г. народни представители! Тази сутринъ въ комисията, въ желанието си да правимъ съкращения въ Университета, започнахме отъ разсилнитѣ и оставихме българския Ректоратъ съ двама разсилни, а другото си остана същото. По пътя на тази тенденция за съкращение се достигна дотамъ, че се посегна на заплатата на асистентитѣ въ медицинския факултетъ. Въ бюджетопроекта е предвидено тия асистенти да получаватъ по 4.800 л. месечна заплата. Бюджетарната комисия взе решение да се намали заплатата имъ на 2.400 л. месечно. Значи, на единъ асистентъ въ медицинския факултетъ, който денонощно работи въ клиникитѣ, му се дава заплата наравно съ заплатата на основния учителъ. Това е срамътъ!

А. Буковъ (з): Ами частната практика навънъ?

К. Кораковъ (д): Асистентитѣ въ медицинския факултетъ нѣматъ никаква практика по простата причина, че тѣзи хора са денонощно въ клиникитѣ и нѣматъ абсолютно никакво свободно време. Азъ ви моля само за куриозъ да отидете утре въ хирургическата клиника и да видите колко много са заети асистентитѣ и че не могатъ да иматъ никаква частна практика, понеже стоятъ по цѣль денъ тамъ.

Правя, прочее, предложение да се запази заплатата на асистентитѣ въ размѣра, който бѣше въ първоначалния проектъ, като необходимиятъ кредитъ се вземе отъ § 95 — „Помощъ за възобновяване имуществото на Народния театъръ и за постройка на складъ“. Г-да! Похарчени са 130 милиона за Народния театъръ, а той още нѣма складъ, и трѣбва да се дадатъ 1 милионъ лева, за да се правятъ нови постройкы. Намирамъ, че тая сума е много голѣма и че може отъ нея да се вземе, за да се подобри заплатата на асистентитѣ въ медицинския факултетъ.

Моля ви да приемете предложението, което правя. Не е добре да оставимъ асистентитѣ въ медицинския факултетъ съ такива малки заплати. Моля и Васъ, г. министре, да се съгласите съ предложението ми. Азъ бѣхъ миналия денъ въ болницата и видѣхъ каква работа иматъ асистентитѣ — стоятъ денонощно въ болницата.

Председателстващ Н. Захариев: Има думата народниятъ представителъ г. Янаки Молловъ.

Я. Молловъ (д. сг): Г. г. народни представители! Много е напреднало времето, затова ще бѣда краткъ. Въ бюджетарната комисия тази сутринъ азъ изложихъ моитѣ съображения по съкращенията, които бѣха направени въ агрономо-лесовѣдския факултетъ. Сега ще кажа само две думи.

Общо бюджетътъ на агрономо-лесовѣдския факултетъ се съкращава съ 33%, когато общото намаление въ Университета е съ 25%. Но това най-сетне не е важно.

Второ, въ едно сръдно земеделско училище преподавателскитѣ персоналъ е 11 души, когато при съкращенията, които се правятъ въ агрономо-лесовѣдския факултетъ, тамъ оставатъ 14 души преподаватели.

Трето. Въ бюджетарната комисия отзвара азъ изброихъ специалности, които са застъпени въ агрономо-лесовѣдския факултетъ и безъ които не може. На стр. 38 има институтъ по общо и частно земледѣлие съ 2 редовни професори и 3 извънредни. Думата бѣше за извънреднитѣ професори. Ние имаме единъ специалистъ по фито-патология, единственъ въ България, специализиралъ въ Америка и работилъ въ Холандия. Той е у насъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Кой е той?

Я. Молловъ (д. сг): Професоръ Атанасовъ. — Ние имаме единъ по генетика и селектика — професоръ Христовъ, който е специализиралъ въ Америка.

Министъръ К. Муравиевъ: За г. Атанасовъ кой Ви каза, че се съкращава?

Я. Молловъ (д. сг): Отъ тримата единъ се съкращава.

Министъръ К. Муравиевъ: Единъ се съкращава, но не непременно г. професоръ Атанасовъ. Има единъ професоръ по земеделски машини, възможно е него да съкратимъ.

Я. Молловъ (д. сг): Точно тамъ идвамъ. Третиятъ е специалистъ по земеделски машини. При единъ агрономически факултетъ може ли да нѣма преподавателъ по земеделски машини? Съгласете се, какъвъ ще бѣде този агрономъ, който ще отиде да преподава на населението какъ се работи съ машинитѣ, когато самъ не може да работи на единъ плугъ, на една брана, на една редосѣялка и т. н.?

Министъръ К. Муравиевъ: Непременно професоръ ли трѣбва да преподава какъ се работи на брана, на плугъ?

Я. Молловъ (д. сг): Г. министре! Нѣмаше нужда, естествено, да се преподава това отъ професоръ, ако можеше. За голѣмо съжаление, изглежда, че не може.

П. Попивановъ (з): Чичо познава всичкитѣ машини.

Я. Молловъ (д. сг): Това е сериозенъ въпросъ.

П. Попивановъ (з): Съвсемъ не е сериозенъ.

Я. Молловъ (д. сг): Вие можете да приемете каквото щете. Азъ ще си направя предложението.

Има двама преподаватели въ лесовъдския институтъ. Тамъ има всичко на всичко 5 души преподаватели. Дватама се съкращаватъ — оставатъ трима. Азъ не мога да си представя какъ може единъ лесовъдски отдѣлъ да се води само отъ трима преподаватели по лесовъдство! Азъ моля г. министра, апелирамъ къмъ него: Вие имате въ таблицата къмъ § 1, точка 4, на стр. 17: „Допълнителни стопански курсове при прогимназиите“ — една нова работа, за която предвиждате 150 души преподаватели, които се увеличиха отъ комисията на 180. Г-да! За да имате агрономически факултетъ такъвъ, какъвто трѣбва, касеа се за 4 души преподаватели. Отъ тия 180 души като се намалятъ 8 души, вие ще намѣрите кредитъ за да запазите агрономическия факултетъ въ едно положение такава, какъвто трѣбва да бѣде.

Азъ моля г. министра, да се съгласи да се направи едно съкращение тукъ на 8 души, три ко-о ще се реализира една икономия, която да се използва за възстановяване на зачеркнатитѣ длѣжности въ агрономо-лесовъдския факултетъ.

А. Циганчевъ (з): Прави впечатление, че отъ Демократическия съговоръ нѣма нито единъ, освенъ г. Молловъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има предложение отъ народния представителъ г. д-ръ Георги Димитровъ. (Чете) „По § 1 на стр. 34, буква „г“ — единъ асистентъ-лѣкарь съ заплатата 28.800 л. годишно — се възстановява“.

Министъръ К. Муравиевъ: Съгласенъ съмъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Г. министърътъ е съгласенъ.

Които приематъ предложението на г. д-ръ Георги Димитровъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Има предложение отъ народния представителъ г. Петъръ Попивановъ: (Чете) „На стр. 36 къмъ буква „ж“, хирургически клиника, тамъ където отъ 4 асистентъ-лѣкари отъ 15 септември 1932 година се съкращаватъ двама, думата „двама“ да се замѣни съ думата „единъ“, като кредитътъ по този параграфъ се увеличи съ 28.800 л.“

Министъръ К. Муравиевъ: Отъ где ще вземемъ пари?

П. Попивановъ (з): Отъ намалението на заплатитѣ на асистентитѣ отъ 4.800 на 2.400 л.

Министъръ К. Муравиевъ: Добре, съгласенъ съмъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Които приематъ предложението на народния представителъ г. Петъръ Попивановъ, съ което г. министърътъ е съгласенъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Има предложение отъ народния представителъ г. Крумъ Кораковъ: (Чете) „Да се увеличи заплатата на всички асистенти въ медицинския факултетъ по първоначалния проектъ, като се вземе кредитъ отъ § 95 съ разликата“.

Министъръ К. Муравиевъ: Не съмъ съгласенъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Които приематъ предложението на народния представителъ г. Крумъ Кораковъ, съ което г. министърътъ не е съгласенъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Малцинство, Събранието не приема.

Има предложение отъ народния представителъ г. Георги Геновъ: (Чете) „По § 1, въ обяснителната таблица за разходитѣ на личния съставъ на Министерството на народното просвѣщение на стр. 33, буква „к“ — Зоологически институтъ“, — думитѣ „отъ 15. IX. 1932 г. се съкращава единъ“ следъ думитѣ „два редовни професори“ се изхвърлятъ. Също на същата страница, буква „л“ — Ботанически институтъ — думитѣ „отъ 15. IX. 1932 г. се съкращава единъ“ следъ думитѣ „два редовни професори“ се изхвърлятъ. На стр. 38, буква „ж“ — Институтъ по лесовъдство — думитѣ „отъ 15. IX. 1932 г. се съкращава единъ“ следъ думитѣ: „два извънредни професори“ се изхвърлятъ.

К. Кораковъ (д): Много е дълго. И неясно е какво се предлага.

Министъръ К. Муравиевъ: Съгласенъ съмъ съ предложението.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Които приематъ предложението на народния представителъ г. Георги Ге-

новъ, съ което г. министърътъ е съгласенъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

А. Буковъ (з): Тогава ще възстановимъ всичко.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има предложение отъ народния представителъ, г. Иванъ Велчевъ: (Чете) „Къмъ буква „е“ отъ „Университета“, Институтъ по съестнитѣ продукти отъ животински произходъ“, се прибавя „Възнаграждение на единъ хонорированъ частенъ доцентъ 30.000 л., като кредитътъ 30.000 л. се вземе отъ общия параграфъ на ветеринарния факултетъ 300.000 л., който ще остане 270.000 л.“

Министъръ К. Муравиевъ: Съгласенъ съмъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Панайотъ Деневъ.

П. Деневъ (р): Г. г. народни представители! Нека не забравяме една формалностъ, която ще ни постави въ недоволно положение, като привърженици на добрия парламентаренъ редъ. Ние гласуваме бюджетопроекта на второ четене и не можемъ да приемаме текстове, безъ да има настрѣща отражение въ цифритѣ. И азъ бихъ попиталъ какво ще имаме въ стенографическитѣ дневници утре, когато приемаме този текстъ за същия параграфъ, безъ настрѣща да има посочена цифра. Това, не може да бѣде.

И. Велчевъ (з): Цифритѣ ги има.

П. Деневъ (р): Нѣмате ги. Въпросътъ не е шегаджийски. Ще трѣбва сега още, като гласуваме тая работа, да се предвиди настрѣща и кредитъ. Иначе вие ще имате утре текстове, които ние сега приемаме и гласуваме, както виждате, добросъвѣстно, по поводъ на всички тия предложения, които се правятъ, но нѣма да имате настрѣща кредити, следователно, бюджетъ. А целта е да се направи единъ реаленъ бюджетъ, нали така?

Г. П. Геновъ (р): Това става за смѣтка на съкращенията.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Г. Деневъ! Не сте правъ, защото предложителътъ посочва и кредитъ. Неговото предложение гласи така: (Чете) „Възнаграждение на единъ частенъ хонорированъ доцентъ — 30.000 л., като кредитътъ 30.000 л. се вземе отъ общия параграфъ на ветеринарния факултетъ — 300.000 л., който ще остане 270.000 л.“ Значи, ясно е.

П. Деневъ (р): Съвсемъ не е ясно. Или, г. председателю, то може да е ясно въ тоя смисълъ, че вие разбирате, какво искате да кажете, но то не е ясно съ огледъ на бюджетното право.

А. Капитановъ (з): Намаляватъ се отъ общия кредитъ 30.000 л., които се даватъ за тази длѣжностъ.

Министъръ К. Муравиевъ: Съгласенъ съмъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Г. министърътъ е съгласенъ съ това предложение.

Които г. г. народни представители сж съгласни съ предложението на г. Иванъ Велчевъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Предложение отъ народния представителъ г. Иванъ Драгойски: (Чете) „1. Въ „Геоложки институтъ“ (стр. 33) думитѣ „отъ 15. IX. 1932 г. се съкращава единъ“ се заличаватъ; 2. Въ „Зоологически институтъ“ вмѣсто 5 асистенти, оставатъ 4 асистенти“.

А. Буковъ (з): Значи параграфътъ не се измѣня?

И. Драгойски (д): Едното вмѣсто другото.

Министъръ К. Муравиевъ: Съгласенъ съмъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Г. министърътъ е съгласенъ съ това предложение.

Които г. г. народни представители сж съгласни съ предложението на г. Иванъ Драгойски, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Предложение отъ народния представителъ г. Анастасъ Циганчевъ: (Чете) „Стр. 26. Вмѣсто закрития VII педагогически класъ при смѣсеното педагогическо училище въ гр. Харманли, да се открие VII реаленъ класъ“.

Министър К. Муравиев: Не съм съгласен.

Председателстващ Н. Захариев: Г. министърът не е съгласен с това предложение.

Който г. г. народни представители са съгласни с предложението на г. Анастас Циганчев, моля, да вдигнат ръка. Малцинство, Събранието не приема.

Предложение от народния представител г. Иван Ингилизов: (Чете) „Към § 1, народни училища; 3. Прогимназии.

„Забележка. Министърът на народното просвещение може да съкрати някои прогимназии, които са наблизко, макар и да имат предвидения от закона минимум ученици за откриване прогимназия, като останалата незакрита прогимназия става районна с икономически пансион при сградата.

„От съкратените прогимназии редовните учители от 3.376 остават 3.371 и сумата се намалява с 210.000 л.; волнонаемните от 259 остават 254 и сумата се намалява с 129.000 л. или всичко с 339.000 л.

„Сградата сума от 339.000 л. се вписва в гл. III — веществен разход за народните училища, § 18а — за обзавеждане и подпомагане икономическите пансиони при районните прогимназии“.

Министър К. Муравиев: Съгласен съм.

Докладчик С. Патеф (з): Нов параграф ли, г. министре?

И. Ингилизов (мак): Става нов § 18а.

А. Буков (з): Прехвърлят се кредити.

И. Ингилизов (мак): Не, намаляваме ги от персонални и ги минаваме на веществени разходи. Съкращаваме 10 учители, правим един опит. Аз бих предложил в по-широк мащаб тази работа, обаче г. министърът иска да се направи само един опит, като съкратим само три прогимназии, от шест да станат три.

Докладчик С. Патеф (з): Това предложение е прието от бюджетарната комисия, тук се само видоизменява, за да може технически да се нагоди.

Председателстващ Н. Захариев: Г. министърът е съгласен с това предложение.

Който г. г. народни представители приемат предложението на г. Иван Ингилизов, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): На стр. 36, в клиниката за нервни болести и психиатрия, остават 3 асистиенти лекари, зачеркват се думите „от 15 септември 1932 г. се съкращава един“ и съобразно с това се предвижда общ кредит 86.400 л.

Председателстващ Н. Захариев: Има предложение от народния представител г. Васил Маринов към § 1, на стр. 27 към думите „от 15 септември 1932 г.“ и пр. на края да се прибавят думите „и Панагюрското педагогическо училище“.

В. Маринов (д): То значи Панагюрското училище да остане.

А. Буков (з): Комисията реши този въпрос.

Министър К. Муравиев: Не съм съгласен.

Председателстващ Н. Захариев: Г. министърът не е съгласен.

Който приемат предложението на народния представител г. Васил Маринов, моля, да вдигнат ръка. Малцинство, Събранието не приема.

Има предложение от народния представител г. Янаки Моллов в точка 4 на стр. 17 „Допълнителни стопански курсове при прогимназиите, 150 агрономи да се намалят на 142, като от общо реализираната сума 422.400 л. да се възстановят на стр. 38 — 1 извънреден професор в института по общо и частно земледелие, 1 редовен професор по скотовъдство, 1 извънреден професор по лесоустройство и 1 редовен доцент по лесоустройство“.

Я. Моллов (д. ст): На стр. 38 още един извънреден професор да се възстанови.

Министър К. Муравиев: Аз приех предложението на народния представител г. професор Генев.

Г. П. Генев (д): То е друго.

Министър К. Муравиев: Не мога да се съглася с това предложение.

Председателстващ Н. Захариев: Г. министърът не е съгласен.

Който приемат предложението на народния представител г. Янаки Моллов, моля, да вдигнат ръка. Малцинство, Събранието не приема.

Който приемат § 1 и обяснителната таблица за разходите за личния състав по Министерството на народното просвещение за 1932/1933 финансова година, заедно с измъненията, които се докладваха от г. докладчика и другите измънения, които се приеха от Народното събрание, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 2 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 3 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 4 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 5 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 6 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 7 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 8 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 9 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 10 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 11 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 12 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващ Н. Захариев: Събранието приема.

Докладчик С. Патеф (з): (Чете § 13 — вж. прил. Т. I, № 70)

Без измънение.

Председателстващъ Н. Захариевъ: Събранието приема

Докладчикъ С. Патеъ (з): (Чете § 128 — вж. прил. Т. I, № 70)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Събранието приема.

Докладчикъ С. Патеъ (з): (Чете § 129 — вж. прил. Т. I, № 70)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Събранието приема.

Докладчикъ С. Патеъ (з): (Чете § 130 — вж. прил. Т. I, № 70)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Събранието приема.

Докладчикъ С. Патеъ (з): (Чете § 131 — вж. прил. Т. I, № 70)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Събранието приема.

Докладчикъ С. Патеъ (з): (Чете § 132 — вж. прил. Т. I, № 70)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Събранието приема.

Докладчикъ С. Патеъ (з): (Чете § 134 — вж. прил. Т. I, № 70)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Събранието приема.

Докладчикъ С. Патеъ (з): (Чете § 134 — вж. прил. Т. I, № 70)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Събранието приема.

Докладчикъ С. Патеъ (з): (Чете § 135 — вж. прил. Т. I, № 70)
Безъ измѣнение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Събранието приема. Има думата народниятъ представителъ г. Георги Геневъ.

Г. П. Геневъ (р): Г. г. народни представители! Прие се вече предложението ми за възстановяване на единъ редовенъ професоръ въ Зоологическия институтъ, на единъ редовенъ професоръ въ Ботаническия институтъ и на единъ извънреденъ професоръ въ Института по лесоустройство. Предлагамъ кредитътъ за тия възстановени длъжности да се вземе, като се намали броятъ на учителитъ-агрономи съ толкова, съ колкото е необходимо.

С. Таковъ (з): То вече мина.

Министъръ К. Муравиевъ: То е старото предложение, само че бѣше лошо формулирано.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Това е проектътъ на министра.

Докладчикъ С. Патеъ (з): На стр. 17 къмъ допълнителнитъ стопански курсове въ прогимназиитъ се приеха вече 180 учители-специалисти, вишисти и полувишисти. Ще се намалятъ вишиститъ, съ колко души?

Г. П. Геневъ (р): Съ толкова, колкото е необходимо да се набави съответниятъ кредитъ за възстановенитъ професори.

Докладчикъ С. Патеъ (з): Вашето предложение се прие вече.

Министъръ К. Муравиевъ: Трѣбва ли да се гласува пакъ?

П. Деневъ (р): Тукъ не е въпросъ за коригиране на вота.

Докладчикъ С. Патеъ (з): На стр. 36 въ клиниката за нервни болести и психиатрия бѣше казано, че отъ тримата асистенти-лѣкари се съкращава отъ 15 септемврий единъ. Азъ казахъ по-напоелъ, че думитъ „отъ 15 септемврий се съкращава единъ“ се заличаватъ. (Глъчка)

Министъръ К. Муравиевъ: По-рано се прие предложението на г. проф. Геневъ за възстановяване на трима професори. Тогава, обаче, не се посочи отъ къде ще се вземе кредитътъ. Г. проф. Геневъ сега пояснява своето предложение, като посочва отъ къде ще се вземе кредитътъ.

П. Деневъ (р): Ние гласувахме вече § 1, приехме го. Съ какъвъ кредитъ? Съ тоя кредитъ, който е посоченъ въ бюджета. Но ние гласувахме редъ измѣнения въ различни текстове и най-накрая приехме § 1. Но кой § 1? Трѣбва да се уясни, че се включва и това, което предлага г. Геневъ.

Министъръ К. Муравиевъ: § 1 се прие съ съответнитъ измѣнения.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Предложението на г. проф. Геневъ го приехме като последно предложение.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Които приематъ предложението на г. проф. Геневъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

За заседанието въ победѣлникъ предлагамъ следния дневенъ редъ:

1. Второ четене законопроекта за бюджета на държавата за 1932/1933 финансова година — бюджетопроектитъ на Министерството на финанситъ и на Върховното правителство.

2. Първо четене законопроекта за бюджета на българскитъ държавни желѣзници и пристанища за 1932/1933 финансова година.

3. За допълнение чл. чл. 14 и 36 отъ закона за Б. з. банка.

4. Докладъ на комисията по Министерството на правосъдието относно даванетоъ разрешение за затваряне и сждене на народнитъ представители Константинъ Русиновъ и Александъръ Наумовъ.

5. Одобрение предложението за одобрение на подписаната въ Женева на 21 май 1931 г. конвенция за създаванетоъ на едно Международно дружество за ипотечаренъ земледѣлски кредитъ.

6. Второ четене законопроекта за измѣнение т. т. 11 и 13 на чл. чл. 88 и 67 отъ законитъ за градскитъ и селскитъ общини.

7. Второ четене предложението за измѣнение и допълнение нѣкои членове отъ правилника за вътрешния редъ и пр.

8. Второ четене законопроекта за пенситъ за изслужено време.

9. Докладъ на прошетарната комисия.

10. Докладъ на комисията по провѣрка на изборитъ. Които приематъ тоя дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 23 ч. и 20 м.)

Председателъ: А. МАЛИНОВЪ

Подпредседателъ: Н. ЗАХАРИЕВЪ

Секретари: { Т. ХР. МЕЧКАРСКИ
А. КАНТАРДЖИЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

ПОПРАВКИ НА ПО-ВАЖНИ ПЕЧАТНИ ПОГРЪШКИ

Стр.	Колона	Редъ	Напечатано:	Да се чете:
1367	дясна	23 { Отдолу нагоре	което четохъ	което четохте
2050	лява		Редове 36—47 включително се заличаватъ	
2100	дясна	11 { Отгоре надолу	и то	и то при
2101	лява	19 { Отдолу нагоре	знаменития на	знаменития и отъ
